

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

30

DRAMATURGIE

(Paginile 12-13)

Orizontul științei

■ DACĂ sînt cu neputință de cuprins vastele tărîmuri ale cercetării științifice, stau la îndemina oricăruia adevărurile, temeiurile filosofice, concepția politică ce le sintetizează și le înscrie în programul național de muncă și de progres în perspectiva deceniilor următoare. Proiectele de Directive privind aceste planuri ale construcției socialiste, cu înfățișarea tuturor domeniilor științei, cele teoretice și cele ale aplicării în unitățile productive, cele ale necesităților imediate și cele ale investigațiilor pînă în anul 2000, cele aplicate la o bază existentă a industriei și agriculturii, și cele care vor așeza domenii noi de producție energetică și industrială, cum ar fi centralele nucleare, eoliene, solare, marine, elementele noi în cibernetică, domeniul informaticii, al geneticii, spațiului cosmic ori al industriei chimice, în direct raport cu sursele naturale de energie, cu aflarea, conservarea și folosirea lor rațională, în direct raport cu grija pentru mediul ambiant, — aceste importante documente ale gândirii politice a Partidului Comunist Român comunică în planul conștiințelor legile de neocolit ale revoluției socialiste, legile imperioase ale revoluției tehnice, legile dinamice ale relațiilor internaționale, legile cu drept istoric ale capacității creatoare a poporului român, legi care nu cunosc odihnă ori stagnare, în mișcarea și relieful cărora se arată chipul de mîine al României. Din acest punct de vedere, esențial pentru înțelegerea treptei de dezvoltare pe care ne aflăm, relația dintre energia naturală, a fenomenelor cosmice, și energia gândirii, a fenomenelor umane, se desprinde cu necesitate, ca un temei filosofic și în același timp ca un corolar al încercărilor și căutărilor lumii, pe care propria noastră existență nu poate să le ignore.

O bogată tradiție a gândirii științifice românești, ilustrată de-a lungul timpului prin personalități de prim ordin în știința și tehnica mondială, spiritul de observație și iscusința poporului nostru în alcătuirea structurilor tehnice care au susținut și au dat conținut unei străvechi civilizații, spiritualitatea și cultivarea valorilor din straturi arhaice pînă la ultime expresii ale modernității, modul de cunoaștere și de stăpînire a naturii acestor locuri, prin vremi nestatornice, în condiții sociale vitrege, zidirea sub amenințări, cultivarea sub vremuri, toate bunurile civilizației aduse astăzi în prețuirea supremă și unanimă, continuate în spațiul contemporan al industriei și construcțiilor cetădine, al mutațiilor în procesul restructurărilor socialiste, toate stau garanție în acest prag hotărîtor care va fi Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, — expresie a vieții și muncii întregului popor, a independenței și suveranității sale naționale —, pentru cercetările și realizările viitoare. Inseși acele domenii ale științei care se vor înscrie în proiectele de colaborare internațională vin să exprime această realitate a timpului ca orizont al științei, al infrastructurii supusă forței modelatoare suprastructurale. Vedem în aceasta raportul firesc, dialectic, dintre gândirea și practica socială, fără cunoașterea căruia nu pot fi cu putință înfrungherile civilizației. Vedem, în același timp, aspectul nou, în evoluția societății noastre, al relațiilor sociale, calitativ îmbogățite și la dimensiunile națiunii, dintre intelectualitate și lumea muncitorilor și țărănilor, în perspectiva colaborării, a angajării maselor muncitoare, sub călăuzirea gândirii științifice, la această impresionantă realizare.

Țara este a pămîntului și a văzduhului, a luminii solare și a zăcămintelor din adînc, a riurilor și a pădurilor, dar acestea toate sînt ale cunoașterii și ale transformării, ale prețuirii și valorificării, ale ocrotirii și îmbogățirii lor, și în felul acesta sînt ale istoriei și nu ale neantului, uneltele milenilor le-au căutat, și cînd spunem aceasta elogiem virtuțile transformatoare ale gândirii. De la investigațiile străfundurilor pămîntului pînă la studierea fenomenelor sociale și valorilor culturale, ale schimbărilor și fenomenelor noi, Proiectul programului de cercetare științifică situează știința românească, pe baza tradițiilor și realizărilor de pînă acum, sub imperiul necesităților economice și sub impulsul investițiilor materiale ce se prevăd pe treptele celor două decenii, în orizontul științei mondiale. Nu sînt greu de prevăzut modificările în planul psihologiei sociale, ce vor însemna în ponderea valorilor culturale învățămîntul și practica tehnico-științifică, dar acestea vor constitui, ele însele, obiectul cercetării, în noile structuri politico-economice care vor apărea.

„România literară”

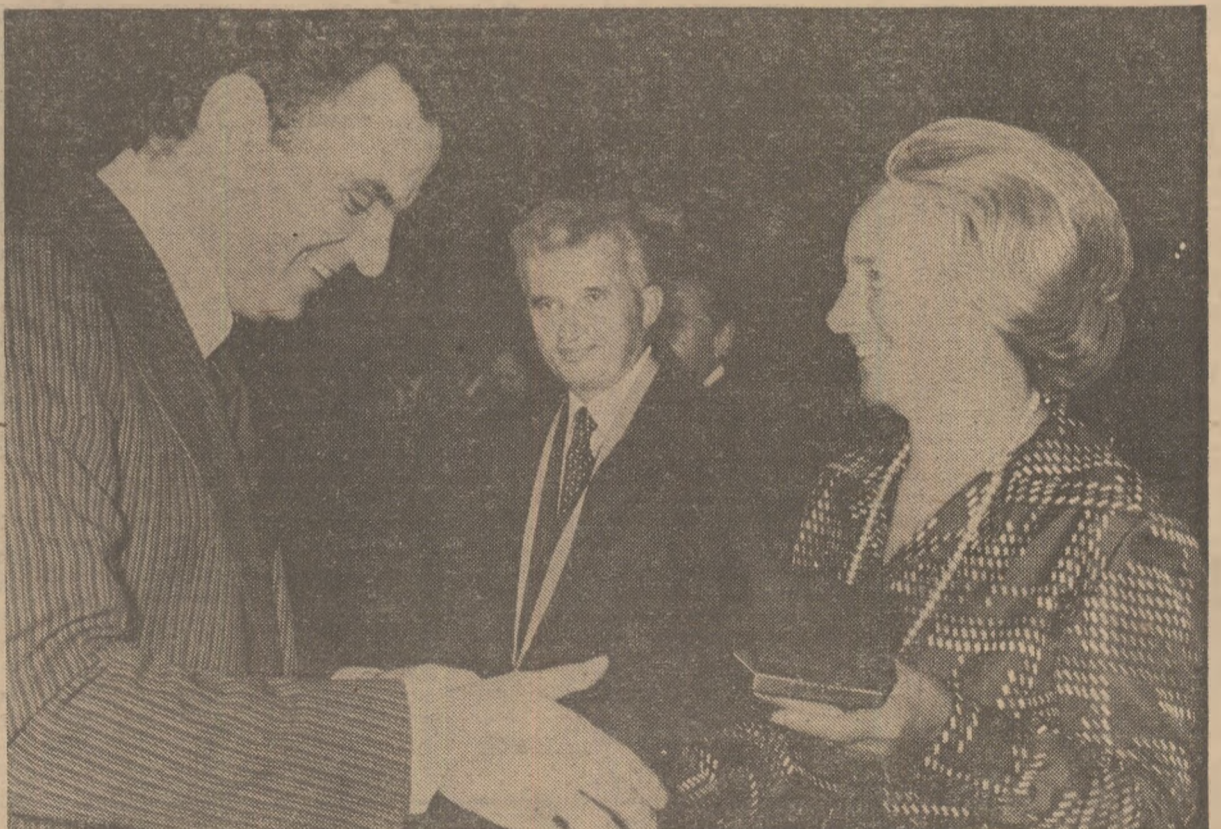
Înaltă prețuire

■ MARTI, 24 iulie, la Palatul Republicii a avut loc ceremonia înmînării tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a Medaliei de aur cu plachetă a Institutului de relații internaționale din Roma, „pentru marea contribuție la promovarea păcii, bun universal al omului”, precum și a medaliei jubiliare emise de institut cu prilejul celei de-a XXXV-a aniversări a eliberării României.

În cadrul aceleiași solemnități, tovarășei Elena Ceaușescu i-au fost înmînate, din partea Institutului din Roma, Medalia de aur, pentru înalta sa contribuție științifică și tehnică la progresul românesc și mondial, și medalia jubiliară consacrată glorioasei aniversări de la 23 August.

La solemnitate au luat parte conducătorii ai vîleji de partid și de stat, și membrii delegației Institutului de relații internaționale din Roma: prof. dr. Giovanni Battista Bonelli, președintele Institutului de relații internaționale din Roma, consilier la Curtea supremă de casație, Giancarlo de Carolis, senator, președintele Comisiei juridice a Senatului italian, prof. dr. Giancarlo Elia Valori, secretar general al Institutului de relații internaționale din Roma, prof. dr. Adolfo Gamberini, de la Universitatea din Bologna, dr. Enrico Ferri, Franco Marzachi și dr. Domenico Nastro, membri ai Consiliului suprem al Magistraturii italiene, dr. Mario Usellini, deputat democrat-creștin în Parlamentul italian, Massimo Pini, membru al C.C. al Partidului Socialist Italian, directorul Editurii Sugar, dr. Domenico la Bozzetta, procuror șef în Alto Adige-Trento, dr. Attilio Rossi, președinte de secție la Curtea supremă de casație, prof. dr. Giuseppe Tapaneco, directorul Institutului de chimie de la Universitatea din Pisa.

(Continuare în pagina 2)

România literară

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție: Roger Cămpăneanu.

Înaltă prețuire

(Urmare din pagina 1)

Exprimind înaltă prețuire adusă contribuției României la cauza păcii, colaborării și prieteniei între popoare, la înflorirea științei în slujba progresului omenirii, prestigioasele distincții conferite tovarășului Nicolae Ceaușescu se adaugă marelui număr de mărturii ale respectului și prețuirii ce reconfirmă necontestat personalitatea multilaterală a președintelui României, activitatea sa neobosită pentru pace și colaborare, pentru edificarea unei noi ordini economice internaționale, a unei lumi mai bune și mai drepte, o lume fără arme și războaie, în care popoarele să poată trăi în pace și libertate, stăpâne pe destinele lor, pe dreptul de a-și construi o viață demnă și prosperă. La rându-le, distincțiile conferite tovarășei Elena Ceaușescu reprezintă un nou și cald omagiu adus personalității și onerei sale, care se bucură astăzi de un larg prestigiu internațional, onorând întreaga știință românească.

ESTE ceea ce s-a subliniat și în alocuțiunile omagiale rostite, cu prilejul solemnității de la Palatul Republicii, de către prof. dr. Giovanni Battista Bonelli, Giancarlo de Carolis, prof. dr. Giancarlo Elia Valori și prof. dr. Adolfo Gamberini.

Relevind personalitatea președintelui Nicolae Ceaușescu, profesorul Giovanni Battista Bonelli definea gândirea politică a președintelui României: „Pacea deci în locul războiului, rațiunea în locul violenței, consensul în locul constringerii, binele tuturor în locul egoismului fiecăruia, conviețuirea în armonie cu noile popoare eliberate de exploatare și care se ridică pentru eliberarea totală, de orice dominație. Aceasta este, în esență, gândirea, viața și acțiunea unui om, a lui Nicolae Ceaușescu, președintele poporului român”, gândire concretizată în principiile care guvernează politica internațională a României, la care se referă senatorul Giancarlo de Carolis: „Orice persoană de bună credință și obiectivă trebuie să recunoască onestitatea și lealitatea cu care România înțelege să-și continue și în viitor eforturile în direcția consolidării destinderii și a încrederii între națiuni, pentru realizarea dezangajării militare și a dezarmării: un angajament prețios, mai cu seamă dacă avem în vedere reuniunea de la Madrid din anul 1980”.

Osmoza dintre gândirea originală a președintelui Nicolae Ceaușescu și prestigiul României în complexa viață internațională contemporană este un fapt recunoscut și apreciat astăzi în întreaga lume. Solemnitatea de la Palatul Republicii, alocuțiunile oaspeților îl confirmă. Adresându-se președintelui României, prof. dr. Giancarlo Elia Valori, secretar general al Institutului de relații internaționale din Roma, spunea cu îndreptățire: „Cred că nu există un prilej mai bun decât cea de-a 35-a aniversare a eliberării României pentru a sublinia încă o dată eficiența și originalitatea gândirii dumneavoastră, domnule președinte, strălucita dumneavoastră operă, ca și contribuția României la cauza păcii, a unei păci care să se realizeze atât pe calea progresului popoarelor, cât și pe calea renunțării la armamente”.

EXPRESIE a înaltei prețuirii pentru contribuția la dezvoltarea științei românești, la creșterea prestigiului ei internațional, distincțiile conferite tovarășei Elena Ceaușescu sunt însoțite, în alocuțiunile oaspeților, de stima și respectul cuvenit omului de știință care și-a pus întreaga viață în slujba prosperității patriei. În cuvântul său adresat tovarășei Elena Ceaușescu, profesorul Giancarlo Elia Valori sublinia: „Aportul cunoștințelor și experiențelor dumneavoastră în domeniul cercetării științifice s-a dovedit prețios pentru dezvoltarea nu numai a nobilei națiuni române, dar și pentru restul Europei și reprezintă o cucerire trainică pentru dezvoltare în general”. „Dacă astăzi România este țara care este, față de care noi toți avem o admirație atât de profundă — spunea, la rindul său, profesorul Adolfo Gamberini de la Universitatea din Bologna — aceasta se datorează și cercetărilor științifice realizate de dumneavoastră, hotărârii dumneavoastră de a străbate drumul științei”.

CUVINTAREA rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la solemnitatea de la Palatul Republicii subliniază momentul simbolic al conferirii înaltelor distincții ale Institutului de relații internaționale din Roma. Este acela al întimpinării, de către țara noastră, a marii sale sărbători naționale, aniversarea a 35 de ani de la Eliberare. Sînt ani în care poporul român „a străbătut mai multe etape istorice în dezvoltarea sa economico-socială”, ani în care „România a devenit, prin munca întregii națiuni, o țară industrial-agrară, în care poporulul îi sint asigurate condiții demne de viață, de muncă și cultură, și în care tot ceea ce se înfăptuiește — atât în domeniul material, cât și spiritual — este destinat bunăstării și fericirii tuturor membrilor societății, fiecărui membru în parte”. Ani în care, pe tărîm internațional, România a militat și militează pentru o lume mai bună și mai dreaptă, o lume fără arme și fără războaie, ferită de amenințările forței, în sfîrșit, o lume care să-și pună toate resursele în slujba prosperității și dezvoltării pașnice. Este esențial — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea sa — să înțelegem „că trăim într-o epocă de mari prefaceri revoluționare — naționale și sociale — că se afirmă forțe noi, că vechiul raport de forțe nu mai există și că se creează un nou raport de forțe atât pe plan național, cât și pe plan internațional. Trebuie să înțelegem aceste realități și aceste schimbări, să renunțăm la prejudecățile vechi și să primim lucrurile așa cum sînt ele, în perspectiva dezvoltării societății umane”.

Este o realitate care se impune lumii contemporane cu tot mai multă evidentă. În numele ei acționează consecvent, cu gândul și fapta sa, președintele României socialiste, al cărui prestigiu este confirmat astăzi, din nou, prin conferirea medaliilor de aur și jubiliare ale Institutului de relații internaționale din Roma.

Cronica

2 România literară

● În întimpinarea aniversării a 35 de ani de la eliberarea patriei de sub jugul fascist, asociațiile scriitorilor din întreaga țară continuă să inițieze numeroase manifestări, în cadrul cărora poeți, prozatori, critici, istorici literari se întîlnesc cu cititorii, participă la simpozioane, mese rotunde și dezbateri privind problemele cele mai importante ale literaturii noastre contemporane.

București

● Muzeul memorial „George Bacovia” a organizat la Muzeul de istorie a orașului București, în întimpinarea zilei de 23 August, o manifestare literară la care au participat, pe lângă numeroși membri ai unor cenacluri literare din București, Edgar Papu și Agatha Bacovia.

● La I.I.S. „Metalurgica” din Capitală, în cadrul Festivalului Național „Cintarea României”, s-a desfășurat o seară literară la care au citit poezii patriotice Eugen Cojocaru, Barbu Alexandru Emandi, Petru Marinescu, Constantin Mosor, Ionel Protopopescu, Octav Sargețiu. Și-a dat concursul actorul Paul Nadolski de la Teatrul Nottara.

● La Liceul din orașul Călărași, la Muzeul și Liceul teoretic din Slatina, la Biblioteca orașenească din Călimănești și la Liceul industrial al Uzinei „Vulcan” din Capitală, Agatha Bacovia s-a întîlnit cu muncitori, tehnicieni, ingineri și funcționari cărora le-a citit poezii patriotice și le-a vorbit despre probleme actuale ale valorificării operelor literare ale înaintașilor noștri.

Cluj-Napoca

● La Școala de partid din Cluj-Napoca, la Fabrica de sticlă și la Uzina Electro-mecanică din Turda, Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat festivaluri literare în întimpinarea zilei de 23 August, la care au fost prezente D. R. Popescu, Horia Bădescu, Petre Bucșa, Grigore Beuran, Domițian Cese-reanu, Negoiță Irimie, Ion Lungu, Teohar Miha-das, Radu Mares, Dan Rebrănuș, Nicolae Pre-lipceanu, Tudor Savu, Vasile Sălăjan, Mircea Vaida. În orașul Turda, oaspeții au vizitat diferite secții ale întreprinderilor, în vederea unor ample documentări.

Dezbateri

despre critică

● De curînd a avut loc la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu” o dezbateri privind câteva Principii generale ale criticii contemporane (statutul actual al criticii literare românești; critica și valorificarea creației actuale; critica și problemele moștenirii literare; instrumentele de lucru ale criticii și istoriei literare; raporturile critică-istorie literară etc.). Au luat cuvîntul Zoe Dumitrescu Bușulenga (directoarea Institutului, care a condus dezbaterile și a formulat câteva concluzii), Mircea Angheliescu, Octavian Barboșă, Marin Bucur, Emil Manu, Al. Oprea, I. Oprisan, Al. Piru, Eugen Simion, Bucur Ținca, Constantin Vlăduț și Mihai Voroncu.

În spiritul

colaborării

● La Festivalul internațional de poezie organizat la Oxford, de Colegiul ANTIOCH din S.U.A., participă, din partea Uniunii Scriitorilor din țara noastră, Nina Cassian și Sorin Măreulescu.

Craiova

● Asociația scriitorilor din Craiova a organizat o amplă dezbateri cu privire la activitatea poezilor, prozatorilor, dramaturgilor, criticilor și istoricilor literari din această parte a țării, legată de succesele acestora în dezvoltarea literaturii noastre actuale.

La dezbateri au fost prezente tovarășul Petre Preoteasa, prim-secretar al Comitetului județean P.C.R. Dolj, Mihai Burcheșin și Ion Celăteanu, secretari ai Comitetului județean de partid.

Au luat cuvîntul pe marginea problemelor discutate Marin Sorescu, secretarul Asociației scriitorilor din Craiova, Ilarie Hinoveanu, Mihai Duțescu, George Florescu, Eugen Negrici, Constantin Papastate, Sina Dănculescu, Dorin Teodorescu, Marcela Radu, Romulus Diaconescu. Acțiunea s-a desfășurat la noul sediu al Asociației scriitorilor din Craiova, din strada Săvinești nr. 3 bis.

Iași

● La Cenaclul literar „Junimea” din Iași, poetul Mihai Ursachi a vorbit despre aspecte semnificative din opera Lucceafărului literaturii noastre. Cu acest prilej, a fost audiată pe bandă de magnetofon conferința „M. Eminescu, poet național”, susținută de G. Călinescu în iunie 1964, la Academie. A fost vizitată apoi o expoziție de ediții rare ale operei eminesciene, deschisă în holul casei „V. Pogor”. S-a anunțat, în încheierea ședinței, că toți cei ce doresc să prezinte manuscrise pentru viitoarele dezbateri literare din cadrul cenaclului, ce vor începe în luna octombrie, le pot trimite pe adresa redacției revistei „Convorbiri literare” (strada Dimitrov nr. 1) sau la Muzeul de literatură al Moldovei (strada I. C. Frimu nr. 4), cu indicația „Pentru cenaclul Junimea”.

Sesiune jubiliară

de comunicări

● Consiliul Culturii și Educației Socialiste și Institutul de cercetări etnologice și dialectologice au organizat, în zilele de 24-25 Iulie, o sesiune științifică jubiliară de comunicări dedicată celei de-a XXXV-a aniversări a eliberării patriei și celui

de-al XII-lea Congres al partidului.

În cadrul ședințelor plenary și cele ale secțiilor (pentru probleme de folclor, etnografie, dialectologie și lingvistică structurală) au fost prezentate 61 de comunicări.

„Literatura română și conștiința istorică”

● Muzeul literaturii române își deschide suita de manifestări dedicate celei de-a XXXV-a aniversări a eliberării patriei și Congresului al XII-lea al partidului prin organizarea unei dezbateri-simpozion cu tema „Rolul literaturii în formarea conștiinței istorice” la care își înscriu participarea scriitori, istorici, critici și istorici literari.

Cadrul de desfășurare

Întîlnirea epigramaștilor

● La Casa de cultură a Municipiului Brăila a avut loc cea de-a patra întîlnire a epigramaștilor din întreaga țară. Cu acest prilej, a avut loc un simpozion cu privire la rolul și locul epigramei în literatură și viața civică, și la concursurile pe teme date, în vederea descoperirii tinerelor talente.

● La Muzeul Teatrului Național din Iași a avut loc un colocvii dedicat vieții și activității lui Vasile Alecsandri. Au luat cuvîntul Al. Husar și Ilie Grămadă, care au subliniat importanța creației bardului de la Mircești în cultura românească.

● La „Casa cărții” din Iași, în întimpinarea zilei de 23 August, Asociația scriitorilor a organizat o seară de poezie și muzică inedită în cea de-a doua ediție a Festivalului Național „Cintarea României”. Au citit din lucrările lor Silviu Rusu, Corneliu Sturzu, Horia Zăliceru și unii membri ai cenaclurilor literare din Iași.

Timișoara

● Devenit tradițional, concursul interjudețean de poezie „Hercules '79”, ajuns la ediția a patra, s-a încheiat de curînd. Juriul (președinte Ion Horea) a stabilit următoarele distincții: premiul doi și premiul revistei „Orizont” din Timișoara, Ion Deatcu și Aurora Dumitrescu; premiul trei, Lelia Munteanu; mențiune I, Sergiu Ștefănescu; mențiune II, Cornel Mureșan; mențiune III, Ion Chichire. Premiul revistei „Familia”, Martin Seghedi. Concursul s-a desfășurat sub egida Comitetului județean pentru cultură și educație socialistă Caraș-Severin, a Centrului județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă Caraș-Severin și a Casei de cultură din Băile Herculeane.

● La Casa pionierilor, la Muzeul județean de istorie și la Liceul pedagogic din Arad, Al. Mîtru a vorbit în fața cadrelor didactice și a unui mare număr de pionieri despre faptele de vitejie ale eroilor noștri populari reflectate în literatura pentru copii.

● Gala Galațion — NUVELE. POVESTURI. Antologie în seria „Patri-moniu” alcătuită în redacția editurii de Teodor Vărgolici, realizator al Reperele istorico-literare, ca și al ediției de bază, Opere alese, I, II, E.P.L., 1959, 1961. (Editura Minerva, 352 p., 15,50 lei, 61.610 ex.).

● Marin Sorescu — RĂCEALA/A COLD. Versiunea engleză a piesei, a cărei premieră a avut loc la 3 martie 1977 la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”, este semnată de Stavros Deligiorgis. (Editura Junimea, 150 p., 5,25 lei, 10.650 ex.).

● Cornel Mihai Ionescu — PALIMPSESTE. „Citirea palimpsestelor — afirmă eseistul în Cuvîntul înainte — are ceva din farmecul și perplexitatea unui joc de ver-tij; rigoarea lui nu este deliberată și statică, ci rezultă din accelerație, exact în măsura în care îl supraveghează progresiv. Un asemenea joc este cum nu se poate mai inconfortabil; cu toate acestea, rămîne un divertisment anahoretic, un joc de sibistrie levantînă, așa cum erau, în felul lor, lectura cere-monioasă a lui Machiavelli din Titus Livius sau cea „liturgică” a lui Don Gonzalo Pirobutiro d'Elitina din Platon”. (Editura Cartea Românească, 272 p., 10 lei, 2.300 ex.).

● Georgeta Horodinea — BASTARZII. Volumul de proză al Georgetei Horodinea însumează povestirile: Călușă pierdută, Bastarzii, Corabia perechilor, Marină. (Editura Cartea Românească, 216 p., 6,50 lei, 14.010 ex.).

● Gheorghe Leo — PUNCTE, PUNCTE... Din volumul de epigrame apărut în regia autorului re-luăm definiția speciei: „După-a mea părere / specia ar fi / punctul de vedere / ce îl pul pe I” (Ce-i epigrama?). (Editura Litera, 70 p., 11 lei, 353 ex.).

● Margareta Dolinescu — PARNASIANISMUL. Considerînd „poezia parnasiană” o poezie definitorie pentru orizontul spiri-tual mediteranean”, autoarea se ocupă de Conceptul de parnasianism. Considerații tradiționale și actuale, Pătrunderi parnasiane în literaturile lumii, Prelungiri contemporane pe plan mondial. (Editura Univers, 270 p., 13 lei, 5.115 ex.).

● Emil Manu — ARTE POETICĂ LA ROMÂNII. Încercînd să-l familiarizeze pe cei mici cu ideologia literară națională, autorul antologiei ad usum Delphini trece în revistă principalele manifestări românești, cu insistență asupra mărturisirilor liricilor noștri contemporani. (Editura Albatros, 308 p., 9 lei, 25.000 ex.).

● ... — POEZIA TRUBADURILOR. Antologia tradusă de Sorina Bercescu și Victor Bercescu (cuvînt înainte, biografii și note de cea din-tii) are la bază ediția Chrestomathie provençale realizată în secolul trecut de Karl Bartsch. (Editura Albatros, 136 p., 3,50 lei, 21.000 ex.).

● Vestian Goia — V. A. URCHIA. Monografia, publicată în seria „Universitas”, oferă un portret al savantului „fără a-l ignora erorile”, autorul fiind conștient „că personalitatea cărturarului V. A. Urchia va putea fi reconstituită, cu adevărat, numai relevîndu-i contribuția, oricît de modestă, în fiecare zonă de manifestare”. (Editura Minerva, 261 p., 9 lei, 2.950 ex.).

LECTOR

Erată: În pag. 19, nr. trecut, o evidentă eroare tipografică. Titlul corect al articolului este: Cui prodest? în coloana 3, primul rînd, se va citi „au-tori dramaticei necunoscuți”.

A trăi în viitor

CEL CE lucrează asupra cuvântului este prin vocație un ins care privește în viitor. Desăvârșirea patriei și propria noastră desăvârșire – scopuri ale verbului tipărit – presupun capacitatea de a visa, aptitudinea de a imagina ziua de mâine, de a o prefigura și a o converti în folosul operei de artă și, desigur, în folosul operei naționale. Lucrare care ne absoarbe pe toți, indiferent de natura profesiei și treapta pe care ne situăm în edificiul social. Din acest motiv, mințile vizionare au constituit în toate timpurile ecranul de referință al artistului, l-au fascinat continuu, fiind beneficul punct de forță al creativității lui. Un indispensabil generator de energie, fără de care nu-l posibilă mirabila fantă de lumină a revelației artistice, laserul de idei și simțămînt din care se intruchipează imaginea durabilă a ficțiunii artistice. Visul, în înțelesul travaliului artistic, este fratele siamez al lucidității, al științei de a privi riguros și exact în ziua de mâine. Vizionarismul a fost în toate timpurile avangarda de idei și cutezanță a națiunilor, sursă importantă a progresului, nobilă substanță pe care popoarele au convertit-o în destin istoric. Alături de vizionarismul istoric, filosofic, științific, politic, diplomatic, educațional, vizionarismul scriitorului, al artistului în general, se cuprinde, firește, în universul de gândire fundamental care împinge înainte societatea, stă la temelia proceselor de progres și civilizație ale umanității. Este motivul pentru care scriitorul adevărat a fost dintotdeauna promotor al înnoirii sociale și naționale. Nu cunosc etapă din istoria omenirii în care scriitorul de vocație să nu se fi considerat „frate de cruce” cu savantul – factor de invenție, cu filosoful – factor de clarviziune, cu militantul politic – mesager, al dreptății sociale și naționale, cu diplomatul – ambasador de înțelepciune și echilibru, cu dascălul – apostol, trudit în cîmpul educațional. Vizionarismul fiecăruia și al tuturor este platforma care îi unește pe toți aceștia într-un corpus cu deosebire fertil, nu odată renașcentist, dincolo de multidisciplinaritatea de preocupări, natură specifică, profesioni, ierarhie socială etc. Convergența de apart, consensul de mesaj sînt fructul nepereche al acestei orcheștrării a profesiunilor și vocațiilor vizionare, sudate – prin cunoaștere și acțiune publică – în interacțiune de tip dialectic. Lesne de înțeles, așadar, atracția omului de condei pentru mințile vizionare, disponibilitatea acerbă a vișătorului de a se înscrie – cu uneltele sale specifice – în cîmpul plin de fervoare și emisiune polifonică al acestui univers fascinant.

Dar vizionarii au fost și romanticii, bunăoară, marii bărbați care s-au oprit – obiectiv sau subiectiv – la granița dintre clarviziune și faptă. În această privință, romantismul scriitoricesc este comparabil, pe plan istoric și social, cu romantismul științific și sociologic, cu caracterul utopic al acestora (nu terminologia contează). La această deosebire de valoare, ca de la cer la pămînt, am voit să ajung. O pune în evidență momentul de mare efervescentă politică pe care îl parcurge România la ora de față, cînd partidul nostru dialoghează cu națiunea – ca în atîtea alte rînduri – prin proiectele celor trei documente de căpătîi: **Proiectul de Directive ale Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1981-1985 și orientările de perspectivă pînă în 1990, Proiectul Programului-Directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981-1990 și direcțiile principale pînă în anul 2000 și Proiectul Programului-Directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei pe perioada 1981-1990 și orientările principale pînă în anul 2000**, care formează laolaltă cartea dezvoltării României socialiste pînă în anul 2000. Avem astfel dovada unui magistral demers de vizionarism revoluționar. Prin ce se deosebește fundamental acest demers românesc de absolut toate momentele epocilor anterioare? Prin finalitatea gândirii, prin transferul visului din cîmpul optativului și al utopiei pe teritoriul ferm, palpabil, concret, riguros-exact al realității însăși. Capacitatea de a privi în viitor este asociată, în acest caz, cu acțiunea științifică, cu spiritul comunist, cu fapta revoluționară.

Ceea ce cîndva putea fi o năzuință, plămădirea unor ilustre minți, un vis frumos, devine, în condițiile vizionarismului revoluționar al partidului nostru, o coplesitoare realitate concretă, bun al întregului popor. Această spirală a dezvoltării, cu toate inelele ei orbitale – stadiile noastre în 1985, în 1990, în 2000 – sînt un corolar al științei partidului nostru de a pune de acord vizionarismul lucid cu creativitatea revoluționară, emanație nemijlocită a personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu, eminent vizionar comunist, strălucit strateg, inspirat constructor de operă și destin românesc.

Poate că nicio dată un document de partid nu a concentrat în substanța sa vitală atîția termeni considerați a aparține **ab initio** arsenalului artistic, cum o fac aceste trei documente programatice ale partidului nostru. **Creativitate, limpede viziune, meditație activă, spirit învîtor, capacitate de visare** – sînt doar cîteva din conceptele ce traversează spiritul și litera acestor documente, aflate acum în dezbateră în întregului popor. Constatărea nu poate decît să entuziasmeze pe scriitor. Nu atît și neapărat pentru similaritatea de breaslă, cît pentru afirmarea istoric-palpabilă a acestui fundament adevăr: **gîndirea politică și fapta socio-economică au devenit în România socialistă act de creație al întregului popor, liber, independent și suveran pe destinul pe care îl temeinicește.**

VIIORUL este azi, spunem ades, prinși în fervoarea avîntului fără precedent pentru desăvîrșirea patriei și propria noastră desăvîrșire. Locul unde imi desfășor munca de ficcare zi – revista „România pitorească” și edițiile pentru străinătate ale acesteia – mă fac beneficiarul unui fierbinte punct al opiniei publice, la confluența opiniilor pe care le emit străinii cu privire la România. Factorul comun al acestor declarații este ideea ce revine ca un leit-motiv al aprecierilor și anume: **capacitatea României de a face din mâine azi ori, altfel spus, aptitudinea românilor de a trăi în viitor.** O multiplicitate de tilcări sălășuiesc în această spusă atît de frecventă a străinătății, tilcurel sugerate de stilul de neconfundat al românilor și practica lor istorică concretă de a-și exercita dezvoltarea socialistă. Deci, viziunea și munca concretă puse la un loc, concepția și practica în strînsă împletire. Acest lucru apare cu atît mai evident dacă examinăm în succesiune etapele dezvoltării recente ale țării, cum fac indeobște și bunii observatori din străinătate. Al Nouălea, al Zecelea, al Unsprezecelea, al Doisprezecelea sînt, în înțelesul curent, denumiri emblematiche ale succesiunii congreselor partidului nostru și, în același timp, bornele istorice ale unui timp suitor, în care autodevenirea românească și strălucitul prestigiu al românilor se recunosc cu dărnicie. A exprima un atare **credo** în preajma celui de al 35-lea August liber nu este doar gestul sărbătoresc, de celebrare a unui destin rotund, cel mai expresiv din istoria nouă a țării; este gestul suprem de conștiință al fiilor patriei. Valoarea morală a evenimentului o domină pe cea calendaristică, cum se întîmplă de fiecare dată în cazul sărbătorilor noastre. Conștiința de sine a românilor este valoarea chintesențială a fluviului de ani, de evenimente, de etape și vîrste pe care le parcurge colectivitatea națională – gîndind, muncind, construind, visînd. Istoria devine valoare reală în măsura în care își convertește evenimentele, anii, etapele în forme ale duratei, adică operă, adevăr, moralitate, civism, conștiință. Acesta este cadrul filosofic și moral în care întîmpinăm 23 August 1979 și cel de al XII-lea Congres al partidului nostru, evenimente cardinale, care fac din acest prezent românesc ceas de istorie perenă. Secundele lui bat de pe acum, solemn, în eternitate, pentru că timpul și spațiul românesc au devenit în clipa de față cugetare, sinteză, catalizator de noi energii, impuls creator, proiecție perspectivală fără precedent, geană de nou orizont al vieții românești.

Sînt meditații de scriitor, acum, la ora de cugetare a întregului popor la noile lui rosturi, cînd se așteaptă de la noi toți ofranda de faptă și spiritul creator comunist, pe care patria le merită cu prisosință.

Pop Simion

Maria Deac : Primăvara
(Reproducerile de artă din acest număr fac parte din Expoziția de pictură, sculptură, artă monumentală – etapa republicană – deschisă la Dalles în cadrul ediției a II-a a Festivalului național „Cîntarea României”)

Popor viteaz

Popor viteaz ca glasul unei goarne
care trezește morții din morminte
poruncile-ți sînt demne și sînt sfinte,
nu este plug ca drumul să-ți răstoarne.

Popor cuminte ca o vorbă veche
care trezește-n oameni omenia,
în pacea lumii Pacea ți-e solia,
un Nume ai și-acela-i nepereche.

Harnic popor cu mîini de arătură,
cu ochi de stele și profil de vultur,
Steagul tău Mare-n inimă mi-l flutur,
în Stema ta dreptatea noastră jură.

Duios popor, dar tare în războaie,
ai drum deschis spre lumea viitoare,
din mina ta chiar soarele răsare
și noaptea se scurtează și se-ndoaie.

Mariana Costescu

Mitologie

Dacii, se spune, au fost
cîțiva,
răzleți dar strigîndu-se
din cioban în cioban :
Retezatul, Negoitul, Ceahlăul,
Semenicul, Gutinul,
și fumuriul Caraiman.

Năpustirii vrăjmașilor
au stat pradă un timp,
dar demult sînt scăpați
din funesta lor ghiară ;
dacii, se spune, au fost
cîțiva
și-au rămas neclintii
pe o vatră de țară.

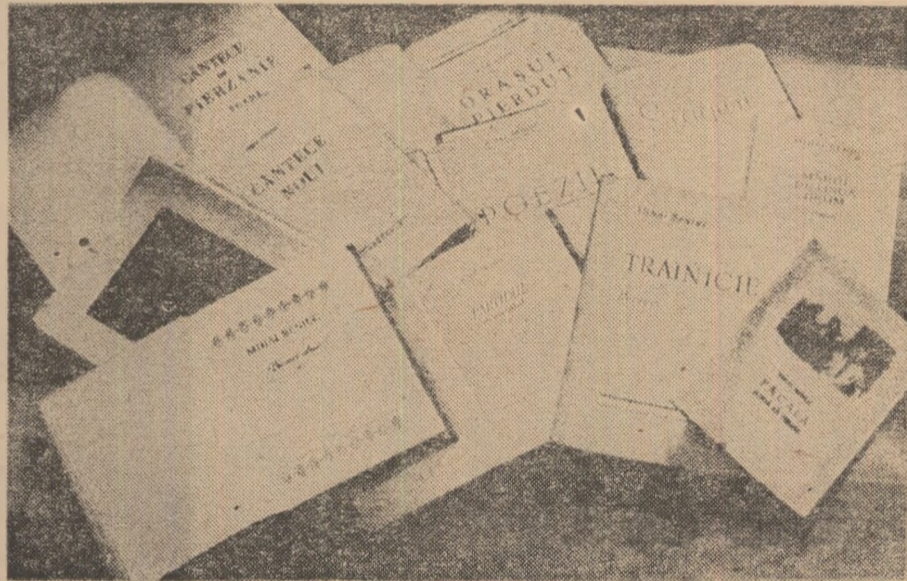
Vlaicu Bârna

Poezia – formă de luptă

RECEPTAREA poeziei lui Mihai Beniuc, desfășurată pe o perioadă de mai bine de cinci decenii, se produce fără surprize spectaculoase în timp. Încă din 1946, G. Călinescu îi schițează (*Istoria literaturii române – Compendiu*) un portret pe care ulterior critica nu a făcut decât să-l nuanteze, fără însă a-l contrazice în date esențiale. G. Călinescu enumeră principalele trăsături notabile: mesianismul, „spiritul de revendicare socială”, vitalismul, gustul pentru „frază lirică de îndrăzneală nuditate”, cultul pentru Eminescu. Tot acum citim și reproșul, adeseori învoat mai târziu, al insuficientului autocontrol estetic: „Din cauza gîlgielii torentului liric, poetul nu poate consolida poemele și volumul (criticul se referă la *Cîntece de pierzanie*) reprezintă în întregul lui o singură sonată informă”. Pînă și importanța poeziei lui în ierarhia literaturii române actuale e previzibilă în rîndurile criticului: „Cel mai viguros între acești tineri poeți este Mihai Beniuc...” O considerație ce duce în linie dreaptă la aprecierea lui Eugen Simion din 1978: Mihai Beniuc se înfățișează astăzi ca „o voce autoritară, de neconfundat și de neînlocuit în poezia românească din ultimele cinci decenii” (*Scriitori români de azi*, I, ed. II, p. 77).

Evoluția poeziei lui pare și ea limpede, descriabilă în trei mari etape: primele volume, *Cîntece de pierzanie* (1938), *Orașul pierdut* (1943), în care suvolul clocotitor al lirismului amestecă tendințele și influențele fără a le topi într-un întreg unitar, apoi deceniul de poezie predominant politică (*Un om așteaptă răsăritul*, 1946, *Mărul de lingă drum*, 1954), în fine, perioada tulburătoarelor meditații asupra sensului existenței marcată prin câteva volume de excepție: *Înima bătrînului Vesuv* (1957), *Lumini crepusculare* (1970) sau *Turn de vechie* (1972) unde se instituie suverană interogația melancolică venind din perspectiva senectutii. Imaginea unei atari mișcări lirice în timp e evident dialectică dar și simbolizatoare: de la afirmarea zgomotoasă a antagonismelor eului, trecînd prin suopenerea subiectivității la imperativul unei epoci de reconstrucție revoluționară, lirismul se repliază asupra ființei interioare în căutarea acelor teme noi care adine semnificative, de dincolo de realitatea palpabilă. În consens, cred eu, cu critica actuală, Eugen Simion evidențiază din opera lui Mihai Beniuc acele poezii de tinerete, dar mai cu seamă creațiile din ultimele volume în care cuvîntul atinge stările de existență, sugerează tulburînd, în vreme ce versurile din perioada mediană, cu câteva excepții indiscutabile (*Mărul de lingă drum*, spre pildă), sînt respinse ca fiind coborîte în sfera anecdoticului sau a raportatului pur. Pe cel mai bun Beniuc, afirmă Eugen Simion (op. cit. p. 76), după poemele de tinerete, aici îl aflăm: în orgoliosul testament din asfîntitul victii, încercat de toate complexele vârstei, terorizat de obsesiile care l-au marcat viața, cînd bovind cu glas stîns, cînd încruntîndu-se ca un leu închis în cușca bătrînității. În total, progresia poeziei lui Mihai Beniuc pare închisă într-o spirală, poezia revine la izvoarele lirismului adevărat, după ce vreme de zece ani, verbul său a vibrat pe coarde mai degrabă neestetice.

Această interpretare își află un bun temelie în principiile poeziei moderne, de la care se revendică implicit aproape întreaga producție lirică actuală. Spațiul poetic e, din această perspectivă, un sistem de relații tinzînd spre deplina autonomie, gravitînd în jurul metaforei și notînd la maxim capacitățile conotative

Fotografii: Oprea Nicolae

ale cuvîntului pînă, chiar, la obnubilarea totală a sensului de bază. Roman Jakobson întrebunțează termenul de *funcție poetică* pentru a numi această trăsătură, socotită definitivă, a mesajului poeziei de a se centra asupra lui însuși, în căutarea sunetului genului, „inexprimabil”, încetînd, însă, de a mai transmite o semnificație directă. Pe scurt, esența liricului e văzută nu în comunicarea pentru contingent, ci în sugerarea, paradoxal, tot prin intermedierea verbului, a misterului tăcerii dîndărătul lucrurilor. Nu e locul aici de a discuta aceste teze care duc, cred eu, la un impas teoretic, dar și practic, vădit în cazul unui Mallarmé, Rimbaud sau Ion Barbu.

Din această viziune asupra poeziei derivă, însă, și ideea potrivit căreia poemele publicate de Beniuc după 1944 reprezintă o abdicare de la imperatiile unei virtuți estetice a poeziei. Poetul ar fi renunțat la vocația sa adevărată, devenind un versificator mai mult sau mai puțin măiestru al faptelor existenței cotidiene. O trădare de sine, asadar: instrumentele vechi nefiind acordate la noile cîntece, orchestrația în întregul ei ar fi lriceste falsă. Răspîndită, părerea această acroftoază indirect o falsă judecată: că Mihai Beniuc, pînă la 1944, apare cu un profil liric distinct, afirmînd o formulă poetică unitară la care, din păcate, a renunțat ulterior. Or, la o lectură fidelă, versurile din *Cîntece de pierzanie*, *Cîntece noi*, *Poezii sau Orașul pierdut*, desi manifestînd o vigoare pe alocuri remarcabilă, semnul cert al talentului, nu ajung să impună un poet. Mărturisese desigur eriza unei conștiințe, dar nu converg către formulă, nu compun „o voce”. Vladimir Streinu, comentînd tocmai aceste prime volume, remarcă, în acest sens, în 1946 că poezia lui Mihai Beniuc nu are „o identitate a cîntecului”, fiind „totuși identificabilă prin câteva gesturi care o manifestă”. Într-adevăr, ceea ce erodează posibila unitate a poemelor de tinerete este, mai presus de toate, o uriașă, pustitoare nesigurantă manifestă în formă cit și în fond. Imaginile de certă violență lexicală: „luna strigă ca o curcă” sau „vor lusi cu sînge ochii mei” stau alături de flagrante banalități și desuetitudini: „floarea unui

vis”, epitate precum „dulce” sau „vriiți”. Forța ascensională, prometeică este, în aceeași măsură, dublată de tendința contrarie, thanatică: „tot una-mi este coborîș, urcus” (*Miner*). Gesturile rezezi, produse în direcții divergente se anulează permanent: „Dar mușc mereu cu dinții siabi și strepezi / Desi îmi vine co-am mușcat să sculp” (*Tunel*). Coerența și limpezimea sînt cu neputință din pricina obscurității adînci în care evoluează spiritul creator. De aici oboseala și mîhnirea: „Tare-i obosit și trist poetul / Bijbîie prin neguri reci” (*Intrare*), sau veghea încordată: „Ascuns, poetul stă la pîndă / În tufe groase de întuneric” (*Anecdolă de seară*), determinînd, în ultimă instanță, sentimentul eșecului: „Sunt nimicuri / Toate visurile tale / Toate versurile tale” (*Indolaia bate icuri*). Ceea ce lipsește este certitudinea ordonatoare a sensului: „Unde-am pornit? Uitat tîri pare felul” (*Tunel*). Desigur, notele de micie revendicativă există, nici discuție, doar că ele nu dau tonalitatea întregului, sînt covîșite de sentimentul derutei. A spune că mesianismul, spiritul anticipativ caracterizează primele volume, poate fi numai concluzia unei lecturi finaliste, întreprinsă după cunoașterea destinului ulterior al poetului. E ca și cum s-ar recompuie din joburi lucitoare o oglindă venețiană. Poetul e preocupat, narcisic, în primul rînd de propria ființă: „M-am iubit mai mult decît pe altul”, mărturisește în *Intrare*. Și paradoxal, tocmai în această societate „a durerii” care îi repugnă, ar dori să-și afle prăstirea: „Oare poart eu sapa nădrăvană / Care face omul nevăzut / De-am rămas așa necunoscut / În națiunea mea daco-romană?” (*Nu te-aude nime*).

Primele volume reprezintă în chip netransfigurat o stare dilematică producînd un lirism ceros fără efecte decisive în ordinea estetică. Ce avea, asadar, de păstrat Mihai Beniuc din poemele sale de tinerete? Altfel spus, ce ar fi însemnat Mihai Beniuc din *Cîntece de pierzanie* fără Mihai Beniuc din *Un om așteaptă răsăritul*? Un poet ardelean nedesăvîșit în linia liricii sociale, obsedat de măreția lui Eminescu minat pînă la disperare de incertitudinile. Prea puțin pentru a ajunge ceea „voce de neconfundat, de neînlocuit” a literaturii noastre contemporane.

EDE ADMIS, deci, că cititul înțelgerii operei lui Mihai Beniuc în totalitatea ei este așezat în perioada de creație de după 1944. Deceniul 1944–1954, jalonat prin *Un om așteaptă răsăritul*, *Versuri*, *Steaguri* și *Mărul de lingă drum*, consacră un poet și o viziune unitară asupra celor înconjurătoare, repercutîndu-și decisiv sensurile în creația ulterioară, dar conferind un înțeles și epocii de tinerete. Acum, abia, Mihai Beniuc capătă un chip liric propriu, neasemeni, oglîndit cu nemijlocire în construcția unei lumi, întrezărită pînă atunci doar în coață. Se petrece o înfîlțire cu totul excepțională între procesul de transformare radicală a unei personalități și schimbarea la față a țării. Este o șansă unică pe care Beniuc a evaluat-o la adăvărata ei dimensiune: „Dar am avut și cel mai sfînt noroc / Să văd că după două mii de ani / E slobod neamul ăsta de sămăni” (*Să nu dai libertatea pe nimic*). Revoluția îi ordonează conștiința, modelîndu-i expresia, dar, mai cu seamă, ordonează existența poetului pe temelii unui sens precis: „Moartea-n mine s-a izbit de-un rost / Noaptea am rînit-o c-o scînteie” (*Bucuria de a trăi*). Nu mai e loc pentru întrebări mistuitoare, „Hai, poete, iute, / Gată cu străvechiul”, se apostrofează însuși (*Un nou îndemn*). Nu mai e nici timpul marilor, dizolvantelor melancolii: „Mal fil melancoliei bună gazdă / În timp ce noile tractoare / Înnoorminteză fără cruci sub brază / O lume putredă-ce moare” (*Ab, poezia*). Se instituie suverană afirmarea, poemele se organizează ca pledoarii pasionale: „Și-am poruncit / Din orice vers / Să piară moartea, jale, și greață / Să vie pofta de mîncare” (*Oaspete*).

În planul asumării destinului, drumeț parcurs de poet dînspre tinerețe către maturitate e indicat simbolic prin compararea a două poeme: *Pomul sterp* și *Mărul de lingă drum*. De o parte, distrucția, aspirația funerară: „Am pus sămînță pentru o vreme bună / Acuma nu mai cred deloc, deloc. / Și nu știu de ce stau, de ce mai stăru. / — Aștept să vină fulgerul cu foc, / Cenășă să mă facă, să mă răzui”. De cealaltă parte, cheltuirea generoasă, seninătatea izvorînd din credință și rost al creației: „Sînt măr de lingă drum și fără gard / La mine-n ramuri poame roșii ard. / Drumetule, să iei fără sfială...”.

Poetul își rafinează tot acum formele de expresie. Formularea va fi laplărară, concentrată, utilizînd cu parcimonie comparația sau metafora (a se citi în acest sens chiar afirmațiile poetului din 1964 – *Cugetare în poezie* – cînd își sintetizează experiența). Se mizează, în schimb, pe forța de seducție a imaginii menită să cuprîndă în sine frenezia constructivă a vremii. E adevărat, Beniuc ridică în versurile sale tractoare, brigadierii, sau „Casa Seicelii”, pornind de la convingerea că acestea sînt emblemele unui început de viață absolut în care se bănuie simburii epocii. Asistăm la o nouă vîrstă de aur a omenirii, de aceea „realitatea cu poezia umiguresc la tot pasul”, încredințarea Beniuc (stud. cit.). Poeziile transfigurează și depășesc mari tensiuni tratate cu o argheziană plasticitate: se înfruntă permanent noul și vechiul, adevărul și minciuna, în ultimă instanță, viața cu moartea. „P-aiici a fost odată lume fină / Cădeau pe plajă labe de boieri / Murau în valuri trupuri de slănină / Crescute-n leaș lubrice muieri. // Ma chère, my dear – suna pe buza gîngă. / Căci slăt părea valahicul cuvînt...” (*Plaja*). De regulă, ipostaza negativă e tratată în registru grotesc, apocalptic chiar, ca în cazul acestui tablou al capitalismului: „Cadavrul lată-l, este încă viu / Căci putred e, dar nu-l mort capitalul / Că va muri, aceasta toți o știu – / Din el gîngăni se rovarsă valuri. / Duhoarea lui văzduhul ni-l impută...” (*Povestea cu balaurul ucis de Iovan Iorgovan*). Cu aceste versuri poetul își imprimă efigia asupra unei epoci. Poate fi înțeleasă epoca primilor ani de reconstrucție revoluționară fără Mihai Beniuc? Poemele sale participă activ la formarea conștiinței omului nou. Să nu uităm că cel puțin generația anilor '50 a descifrat tajnele alfabetului în ritmul poeziilor lui Beniuc. Inevitabil, totuși acești copii, ajunși astăzi la porțile maturității, s-au raportat și confruntat în devenirea lor cu Mihai Beniuc. Ce glorie mai mare își poate dori un poet?

Aici, deci, între anii '44–'54 îl aflăm „cel mai bun Beniuc”: în afirmarea entuziasată a realității, în respingerea violentă a morții văzută în fol și fel de ipostaze. Destinul poetului se confundă pînă la fond cu destinul acestei epoci. Fantozia creatoare ca și realitatea socială se manifestă prin aceleași gesturi mari, transante, izvorînd din credință și compunînd în tuse groase, de lumină și întuneric. În momentul în care existența devine complexă, problematică, poezia lui Mihai Beniuc se va retrage din nou către sine, căutînd argumente, justificîndu-se. Variațiuni în game minore pe teme majore. Poezia a fost pentru Mihai Beniuc o formă de luptă, în primul rînd cu sine. Victoriile din confruntare a ieșit comunistul.

Vladimir Simon

Vocea mugurilor

Fii simplu, limpede și tînăr
ca o floare,
ca un gînd
și nu te plînge
și ție doar un timp ție-bă răzît,
care nici nu poate ție numit timp,
dar tot mugur ești,
tot inflorescență astrală,
tot trunchi sideral,
spaimă de mare,
de încintare
și să nu plîngi
că ai ramuri
să te doară de rod
și rădăcini să te usture
de sol secular
căci doar tu ești pasărea sărutului.

Umbrele

Luna dormea în mlaștină
într-un corn de vînător aprins
și eu îmi spuneam cîntecul meu,
cîntecul de adine și nînsoare
și am văzut cum pe malul eclăfăit
două umbre,
gemene de mult
răsăreau
ca două cînte
în căutarea cerbului pierdut
și vedeam cum de două lumini
sînt năpădit
precum adolescentul acela
care patru luni
e strigat de o zeiță
și patru luni de cealaltă,
umbrele,
și nu știam care, aparține
singelui meu de acum.

Sandu Stelian

Ieșirea din labirint

Francisc Păcurariu

„CITITORUL dornic să audă urzind prin aceste pagini roțile istoriei ar putea să fie pe bună dreptate nemulțumit de lungile digresiuni... cînd singurul lucru ce-l interesează pe el este probabil **filmul de evenimente** (s.n.)... Cu tot regretul... trebuie să recunoască aici că filmul la care se gîndește nu are pentru mine sens și valoare decît dacă este înregistrat prin lentilele complicate ale proprii mele conștiințe bricate neconținut asupra vieții mele deoarece aici și acum, în pragul morții, trebuie să mărturisesc fără ocol că nu mă interesează un document despre un moment al istoriei dacă el nu este în același timp un document al vieții mele, al întrepătrunderii dintre istorie și ființa de carne și oase pe care a strivit-o în mersul ei implacabil” (s.n.). Francisc Păcurariu a scris **Labirintul** condus de această credință morală și estetică gravă, ca de un fir al Ariadnei, călăuzitor printre meandrele eposului și romanescului, atras de istorie și document. Holocaustul Ardealului din anii 1940-1944 îndeplinește astfel îndoita condiție a adevărului artistic și istoric. **Labirintul** e un amestec sinuos și contrapunctic de cronică și jurnal, de dosar politic și ontologie etică, de proces verbal și autoscopie, de montaj documentar și biografie umană, tragică. Pelerinajul obstaculat al romanțului, programata disimulare (obiectivare) a vocii auctoriale face din această confruntare adesea tragică a omului cu „roata istoriei”, centrul (de greutate) al romanului, a cărui găsire e sinonimă cu victoria asupra monștrilor și hibridilor „literari”, la care se reduce de multe ori cărțile eșuate, ce încrușează neverosimil ficțiunea cu documentul, istoria și condiția umană. Francisc Păcurariu nu e minat de vanitatea oarbă ce vrea să înalte pe empirismul faptelor ori abstracția tezelor „ampla frescă a unei epoci”. Și nu întâmplător personajele sale sînt plătite ca niște **nebenfiguren** (destine auxiliare) cu aerul că ele n-ar fi „acele figuri concrete de oameni de carne și oase care intrupează tendințele... esențiale”.

Absența prezumției de monumentalitate și esențialitate salvează de fapt monumentalul și esențialul. Francisc Păcurariu nu suferă de „hipertrofia autoîncrederii”. El își estompează prezența și își cenzurează imixtiunile ideologice ori clarificatoare. Nu există tezim și gesticulație retorică în afișarea ideilor. Autenticitatea istorică ni se impune ca și autenticitatea artistică. Prozatorul ține în friu fantezia și documentul dictatorial, supunîndu-le unei domesticiri treptate, care le smulge sălbăticiilor lor autarhice. Accentul pus pe calitatea experienței și substanței umane valorifică plenar infrastructura istorică, politică, socială a epocii. Ieșirea din labirintul romanului pseudo-istoric presupune lupta cu hibridul documentar, anecdotic, expozitiv și înfringerea lui printr-o carte a **condiției umane**. **Labirintul** lui Francisc Păcurariu îndeplinește dubla exigență, istorică și estetică, cerută de Lukács romanului istoric, pe care va trebui să-l analizăm meru, de la nivelul imanentei lui artistice, neoprinde-ne doar la convingerile manifeste ori la „filmul de evenimente”.

O carte despre Ardealul cîmpit prin dictatul de la Viena, despre Clujul anilor 1940-1944 „aflat în umbra filiiitoarelor pene de cocoș ale jandarmilor lui Horthy”, despre apocalipsa războiului, ghetourilor și lagărelor de muncă, încheindu-se cu primele consecințe ale actului de la 23 August în aceste tinuturi ce poartă amprenta unei istorii tragice, este oricînd o carte interesantă, semnificativă, un necesar moment. Materia este vastă, arhivele descomplete programat și hărțuite sînt revelatorii atît prin ceea ce-a mai rămas în ele dar mai cu seamă prin ceea ce lipsește. Ori nu e făcut public.

Dar pentru ca acest descensum ad inferos, care este **Istoria Ardealului**, ocupat și privat de drepturile și libertățile sale, să devină **roman istoric**, era nevoie ca labirintul vremurilor să se înaptească cu cel al oamenilor aflați sub vremuri. Sabin Popa este unul din aceștia și mărtu-

ria lui despre bolgile și cumpențele Transilvaniei e, mai mult decît un jurnal tragic, revelația istoriei tragice. Relatarea lui Sabin Popa precipită în fața noastră absurdul, limburile grotescului, dezumanizării și schilodirii ființei umane. Dar mărturia lui nu rămîne un inventar pasiv, o contemplare înfrîntă a iraționalului și răului din lume, un expozeu existențialist despre instrăinarea și derelecțiunea umană. Ea circumscrie o mutație, o revoluție lăuntrică, o răsturnare a pirghiilor afective și spirituale. De la un filosof ratat, rătăcit în labirintul considerațiilor abstracte despre cosmos și extraneitatea umană, de la un ziarist talentat aflat în căutarea unei inițieri secrete, ce-ar lua în posesie adevărul absolut „vîsînd un sistem infailibil de interpretare a realității”, de la acel sentiment existențialist a lui **Zum-Tode-Sein**, gîndirea lui Sabin Popa trece peste revolta cultivată prin prisma **resentimentului** (Max Scheler) ori răzburării individuale, haotice, isterice, — al cărei exponent e Uhry —, curență într-un Ardeal ocupat, sfîșiat de tragedia instrăinării etnice. Intelctualul indiferent ajunge treptat revoluționarul Sabin Popa, **omul revoltat** avînd conștiința și conducerea revoltei colective, stăpîn pe mecanismele luptei sociale, văzută ca un act istoric și politic obiectiv și nu ca aventură de răzburare singeroasă. Ieșirea lui Sabin Popa din ratare și solitudine, din instrăinare și exil, se face treptat. Etapele ei sînt ca bucele unui labirint: plecarea din București în Ardealul cedat, contactul cu realitățile Clujului, tabourile absurdului văzute într-un atelier de pictor, procesul verbal al unor martori oculari de la Auschwitz, frontul, pierderea piciorului într-un deșertament de muncă la Cotul Donului, lagărul de la Nagykatya, vinătoarea umană pe care o vede zilnic și condiția sa de vinat la care-l împinge ura demențială pe care i-o poartă Uhry, schimbarea identității și munca într-o uzină sub numele de Ludan și funcția de contramăistru, întîlnirea Clarei, apropierea de „adevărurile fundamentale” izvorite din experiența istorică a Transilvaniei. Călătoria lui Sabin Popa în infernul istoriei și politicii, parcursul inițierii ce-l duce de la indiferență contemplativă la revolta și revoluție îl transformă într-un **om întreg** avînd sentimentul plenitudinii umane. Solitarul Sabin Popa devine eroul solidar, strălucim unci lumi ajunge clarvăzătorul ei transformator.

DIN imaginea de coșmar a răs-timpului ascensiunii horthyste, din examenul unei lumi labirintice în care condiția umană este ea însăși un labirint, Francisc Păcurariu a scos un roman al exilului și-al ieșirii din exil prin autodeterminare, o frescă a absurdului și alta a judecății și începutului revoluției. Lectura lumii și a istoriei este întie de toate o lectură gravă a ființei umane. Sabin Popa, Melchior Farkas, Iacob Raț, Valer Boicu, Beldi, Uhry au o identitate dublă, istorică și estetică. Fiecare destin izbăvind-se sau înfundînd-se în absurd e văzut ca un martor adevărat sau fals avînd ca instanță supremă a reflecțiunii trăitului, existența

umană sub tăvălugul istoriei. Istoria-i strivește, pe fiecare în alt mod, declanșînd o altă rotație, folosindu-se mereu de alt spațiu vulnerabil al condiției umane, iluminînd o meru altă vină tragică. Tot ea îi absolvă sau îi condamnă, în procese ale căror dosare sînt diferite, cărora timpul nu le va admite ori interzice recursul într-o devenire a adevărului, ea însăși labirintică. Nici un om nu rămîne neimplicat în istorie, privitor al ei platonice, neangajat chiar dacă se iluzionează c-ar fi locuitorul unui spațiu atemporal, străinul, exilatul.

Aceasta e morala **Labirintului**. Toți sînt **angajați** într-o cauză, bună sau rea, utopică sau realistă. Toți sînt martori ai imediatului și concretului istoric, moștenitori ai unor cauze trecute, portdrapelul ai unui viitor înțeles ca apocalipsă ori salvare. Pentru unii lumea abia începe, pentru alții se anunță **Sfîrșitul lumii**. Unii sînt victime, alții călăi. Introducînd noțiunea de **martor** în filosofie, Kierkegaard conferea mărturiei sensul de maritaj în serviciul adevărului: „Un martor al adevărului este un martir”. Cucerindu-și tropăt calitatea de martor al adevărului, personajul lui Francisc Păcurariu își asumă toate riscurile acestuia. El e conștient de „pericolul exterminării” ce planează asupra „martorilor libertății” pe care-l evocă în **L'Homme révolté** A. Camus. Moartea lui Sabin Popa este un **Da și Nu** spus istoric, negația și afirmația simultană a unor valori. Sinuciderea, căci astfel poate fi interpretată moartea lui Uhry, e numai un **Nu**, deificînd iraționalul, identificîndu-se cu absurdul. Aflăte în turbionul unei crize istorice decisive, destinele suportă tortura vremurilor diferite. Rațiunea și luciditatea lor se salvează sau, dimpotrivă, sînt primele care părăsesc ființa umană, lăsînd cale liberă amneziei, bestialului. Problema care se pune este meru cine e martorul adevărului dintre atîția martori și cine e martor dintre toți cei striviți de roata istoriei.

Francisc Păcurariu a înțeles că războaiile mondiale și Ardealul au fost dintodeauna pentru noi prilejul unor examene de conștiință politică și națională în literatură și în afară de literatură. Continuînd acest topos al istoriei romanului românesc, legat indestructibil de Rebreanu și Camil Petrescu, autorul **Labirintului** a salvat și adevărul esențial, susținut nu în ultimul rînd de memoria suferinței și a speranței tot mai lucide că istoria înseamnă examen de conștiință și luptă a rațiunii și că revoluțiile ei, aceste colective ieșiri din labirint nu se pot petrece fără de revoluția lăuntrică și lupta interioară cu monstrul apatiei, indiferenței, ignoranței.

Ontologia tanatologică a lui Sabin Popa devine jurnal și cronică autentică a unor vremuri, părăsind labirintul abstracțiilor pentru cel pragmatic al faptelor. Documentele istorice ies din labirintul arhivelor mute, dezgolindu-ne meandrele condiției umane. Astfel cititorul poate să ia în posesie traectoria lor nu numai ca o **cunoștință** indispensabilă ci în primul rînd ca o **conștiință** de sine.

Doina Uricariu

Elena Greculesi: Republica

Filosofie și cultură

Statutul axiologic al echității

■ **SUPERIORITATEA** unei societăți sau a unei civilizații poate fi judecată după **criterii strict economice** — nivelul producției materiale, al productivității muncii, venitul național pe cap de locuitor etc. dar și după **criterii culturale și etice** — **capacitatea producției spirituale** și gradul de participare a oamenilor la cultură, măsura în care valori morale (dreptate, egalitate, libertate etc.) devin resorturi de gînd și acțiune, stil de viață.

Există însă o **valoare de sinteză** puțin cercetată pînă acum, o valoare ce se constituie prin mișcarea celorlalte valori în cîmpul social, prin funcționarea lor consecvent umanistă — **echitatea** — concept destul de vag definit în trecut, dar care devine pentru prima dată fundamental într-un document de partid ce pregătirea **modelului comunist** — **Codul principiilor și normelor muncii și vieții comunistilor**, ale eticii și echității socialiste. Întă de ce lucrarea Liubomirei Miros, **Echitate și dreptate** (Editura științifică și enciclopedică), care are și meritul priorității, a fost cit se poate de binevenită dar, din păcate, foarte puțin luată în seamă de critica de specialitate.

În ce constă **statutul axiologic** al acestei valori? Încă Aristotel a intuit că ea nu coincide cu **dreptatea** ca reglementare juridică generală a raporturilor sociale, a relațiilor dintre individ și colectivitate, dintre grupurile și clasele sociale. Echitatea nu este dreptatea la modul general, principiul formal-abstract al dreptății, ci dreptatea aplicată cazurilor concrete individuale sau sociale, ținînd seama deci de determinările specifice ale individualului și particularului. De aceea echitatea se situează la antipodul aceluia absurd expresii abstracte a dreptății — **fiat justitia, pereat mundus**. Nu există dreptate în afara sau împotriva intereselor majore ale omului ca individualitate sau colectivitate, nu poate exista dreptate reală, concretă (echitate) acolo unde există antagonisme de clasă, exploatarea omului de către om. Noțiunea de dreptate este precumpănitor juridică, ea definește orînea socială din unghiul de vedere al relației dintre politic, juridic și moral. Echitatea are, dimpotrivă, o natură preponderent morală, presupune în fapt un aliaj axiologic mai complex, în care politicul și juridicul sînt asimilate de morală.

Alte două valori corelative cu care se conjugă echitatea sînt **egalitatea și libertatea**. Dreptatea, sub raport strict juridic, presupune o ordine de drept în care **egalitatea** formală poate masca cea mai cruntă inegalitate de fapt, în care se aplică tratament egal la situații și indivizi inegali. Echitatea reclamă, dimpotrivă, o **conștiință critică** ce-și asumă riscul și răspunderea inegalității naturale a oamenilor prin instituirea unei ordini sociale raționale a egalității reale de șanse, prin concilierea **raționalizării tehnice** a dezvoltării generale cu **raționalizarea morală** a trebuințelor individuale, a progresului material cu cel spiritual, între structurile obiectivității și legile devenirii realului și sensul participării subiective.

Principiul formal al dreptății nu poate întemeia ideea de libertate, el presupune fie subordonare totală a interesului și voinței individuale față de cele generale (care pot fi fals generale, coincinzînd cu interesele și voința clasei dominante), fie o libertate anarhică, rezultînd din ruptura dintre individual și social. Echitatea implică însă armonizarea celor doi termeni, o imbinare a lor ce „închide în sine — după cum scrie Liuba Miros — o contradicție”, ceea ce înseamnă echitate și constrîngere, împlinire și neîmplinire, afirmare și subordonare, presupunînd ca sentimente morale renunțarea și generozitatea, imparțialitatea și luciditatea critică, demnitatea personală și respectul pentru alții.

Echitatea este, așadar, determinare de esență, nucleul valoric al **umanismului socialist** ca proiect și realizare, ca proclamare dar și tratat concretă a omului drept valoare fundamentală, ca finalitate a gîndului și atitudine spirituală, ca practică socială și stil de viață; etosul socialist este un etos al echității prin care putem înțelege rezultanta sintetică a mișcării și solidarizării valorilor în cîmpul social. Din cerința morală sau potențialitate a naturii umane și a naturii relațiilor interumane echitatea „devine o **situație de viață**”, statut existențial al omului ca scop, atribut al procesului de umanizare a omului ca individualitate și a relațiilor sociale, transformarea principiilor personalității și creativității în resorturi ale acțiunii cultural-educative multilaterale la scara întregii societăți.

Al. Tănase

Ion
Murgeanu

Întors de zile

Nu pot să caut trandafirul geamăn,
Dar pot afla grădina unde seamăn
Sămînță veche-adusă de pe Niluri,
Copaci din Asia cu galbe triluri.
În nopți tirzii de Euftrat și Tigru
Eu văd cum arde soarele ambiguu
Viermi văd cum ară sub pămînt, ca
zimbrul!

Cum suflă zeul și-i apucă frigul!
Întors îmi pare că am fost de zile
Să scutur de lumină negre file
Cu vești din lumea plînsă și amară
Un fel de lume care mă-nfioară
Nu prin ce-a fost; ce-ar fi putut să fie
În viața mea această grea solie.

Marea adierii

Vedere n-are trupul căci în fire
El este un copac și-un riu subțire
Știut de steua lui în faptul serii
Pe-un țarm secăt la Marea Adierii;
Cînd n-oi mai fi ca azi ignobil mire
În stema rătăcirilor, Iubire,
Un semn de-argint va fi, și de-nviere
La armonia stelei ce mă cere...
Acum ținutul se desface. Line
Se văd în asfințit cărări străine.
Corabia ne poartă peste lume
Asupra noastră urlă o genune
De sunete grozave, care-n vise
Ușoare, de iubire-au fost prezise.

Cîntînd din numere

Ispita nu mă duce la-ndoială.
Să nu mai număr zilele eu caut
Sau tot ce-a fost să pun la socoteală
Un pămînt cîntînd din numere pe flaut!
Și-i stînsă vremea ca să-i număr anii.
Văd plin de torțe drumul; castelanii
Se-ntorc la un ospăț de foc; divinul
Se chinuie prin văi ca-n țeste vinul
Înfierbîntat de soare și de toamne!
De-aceea ia aminte Acestor Doamne
Și cruță-le vederea; au în minte.
Un foc mereu, omături înainte,
Contradictorii pricini în subțire
Riul de foc secăt în amintire...

Crini de argint

Cînd scriu, de cine mă cutremur,
Ce simt, și pentru ce vecie tremur?
Oricine poate crede-această veste:
Transcriu un testament dintr-o poveste.
Sau cînd voi spune că eram învinsul,
De cerul nalt îmi va rămîne fruntea;
Lui să-i descriu întinsul și cuprinsul
Trec peste lume; trupu-mi este puntea!
Ci unde-ajung, luceferi arși de zile
Par crini de-argint, și iarăși mă nasc;
totuși

Cenușa mă dezbină de argile,
Tresar pe lacuri ingeri între lotuși;
Dar nu sint vii; ei sint inchipuire
De ziua morții cînd ești pur și mire...

Mihai
Constantinescu

Străbunii ne împing în lumină

Din mituri străbunii ne împing în lumină
Spre o zare rotundă, deplină.
Odihnă nu au, doar cînd vor să ne spună
Că țara e bună
Sub zodii, sub lună.
Pămîntul ascultă de sapă și fier,
Și turmele mari, de oier.
Că apele trec prin cenușile lor,
Nu-n albi, ci spre viitor.
Că vîntul ce bate nu vine din munți,
Ci-i lanț nevăzut peste punți
Verigă pornită din ei în urmași
Trecînd din legende prin noi,
Fără pași,
Spre-o zare rotundă, deplină.
Străbunii ne împing din lumini în lumină.

Pendulare

Cenușa caldă-a timpurilor arse
Este geneza mea, prisos și rest
Și centripete, drumurile-ntoarse
Își scriu desenu-n fiecare gest.
Doar vilvătăi în vînt, apoi tăcere
Aud cînd pironesc privirea-n vid
Și nu știu din ce eră, ori părere
Se zbate-n mine un avînt torid.
Fototropism născut în crisalida
Mereu scrutînd o zare fără loc
Din slăvi tot cad, pe-o pajiște avidă
Faetonind într-un final de foc.
Dar la fruntarii unde-i neputință
O zală împlinită doar în dor,
Îmi poartă centrifugă năzuința
Cum, veșnica-i marea, un cocor.

S-au șters urmele

S-au șters urmele
Pe unde am trecut de-atîtea ori cu turmele.
Drum prin ape mari toiagul nu a mai
deschis
Așteptatelor Diaspore de fum și vis.
Iată, vîrstele-s la asfințit.
În rotirea lor un cerc a mai rămas
neimplinit.

În anotimpul străveziu
Am ajuns o clipă mai tirziu.
Mai ai vreun rug din care să-mi apari, să
mai vorbim

Uitatul legămînt să-l înnoim?

Dă-mi înapoi căile toate
Umblate, neumblate,
Dă-mi Canaanul
Mileniile, anul,
Ora, clipa uitată.
Să mai încerc odată,
Căci toată zarea mea e strînsă
În lacrima ce niciodată n-a fost plînsă.

Abia ghicit...

Un virtual Eden e-n fiecare
Abia ghicit, ca un parfum absent
Ce stăruie în adîncimi, latent
Sub nevăzute geologii larvare.
Configurări tectonice-s rămase
În impietrirea care le-a surprins
Întoarcerea în propriul nostru ins
E ca-n cetăți, cînd punțile-s retrase.
Dar cum adesea-n roci găsim prezente
Fosile, urme în tipar revers,
Mai stăruie și-n noi conturul șters
Al fostei purități incipiente.

Franz
Storch

în ceasul de acasă

din viscol a venit
înfășurată-n zdrențe
un visc ce infloresce iarna
a deschis în vîntul înghețat
muguri de piele caldă
un șal pe umeri
litanie de seară
fără vorbe mi-a fost
și cine știe poate
o pasăre ciudată
de la sud
în zbor într-o sămînță
a pierdut-o pe zăpadă
ca să-nflorească
între mari necunoscute
depărtări
după sorocul scris
în ceasul de acasă

dimineață

în Jurilovca

palide lumini încercănează
nopțile deltei

în cirje ora
coboară în port

cine înțelege limba peștilor
știe s-audă

năvoadele cern
un nisip nevăzut

acolo unde rufe pe fringhii
mai ușoare se fac limpezite pe sare

bărbații în somn
își apropie femeile

înainte de-a intra iar în haine
ca racii în crustele dure

într-o țară indescifrabilă

aer pus la uscat
priviri muiate-n somnolență
lingă cești de cafea
cuvinte
reduse-n stenograme

reiau turnul de emisie
paranteza
cum unde cînd de ce
grevă în hiroșima
bombe într-o țară
indescifrabilă
pucci în sud...
restul nu se vede

cearceaful telexului crește
rotativa
își pîndește umbra sonoră
cineva se spală pe miini
și cititorul doarne
în șaizeci de mii de exemplare
În românește de NORA IUGA

Ion Biberi - 75

MEDIC psihiatru și om de litere, cu o activitate depășind jumătate de veac, Ion Biberi ilustrează îmbinarea norocoasă a calităților omului de știință cu acelea ale scriitorului de formație umanistă. Nuvelist, romancier, dramaturg, eselist și publicist în sensul larg al cuvintului, întreprinzând anchete și interviuri răsunătoare, Ion Biberi a pus totdeauna în centrul preocupărilor lui problema omului și a integrării lui în societate. Cunoscător, prin profesie, al labilității structurii și comportamentelor omenești, practicianul, gânditorul și scriitorul, fără a-și face marul iluzii asupra eficacității mijloacelor de ameliorare a condiției noastre, s-a străduit pe toate căile să preconizeze metoda de autoeducare, aptă să-i asigure omului echilibrul și armonia, singurele capabile de a-i procura o existență totodată activă și contemplativă. Omul de bibliotecă, de laborator și de clinică, preferind acțiunii competitive meditația, lectura și scrisul, a fost totuși atras în lupta ce s-a dat în partea a doua a celui de al patrulea deceniu al secolului nostru, pentru salvagardarea libertății scrisului și împotriva confuziilor de planuri în minuirea judecăților de valoare, participând, alături de Perpessicus, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian, Octav Suluțiu și subscrisul, la data de 10 octombrie 1930, la întemeierea Grupării criticilor literari români (G.C.L.R.). Practica medicală nu i-a îngăduit, ca celorlalți conmilioni, prezența, ca să zic așa, neîntreruptă pe poziție, dar din activitatea sa foiletonistică la ziarul bucureștean „Le moment” s-a organizat o carte foarte importantă, de portrete literare: *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Editions Corymbe, Paris, 1937. Reconstituind profilul literar sau cultural al unui număr de 66 de personalități, cu sondări adânci în intimitatea fiecăruia din ele și cu largă înțelegere a diversității de temperamente și de directive, în același an al apariției cărții lui E. Lovinescu, despre literatura română a secolului nostru, Ion Biberi a dat, fără intenție, o strălucită replică maestrului criticii noastre moderne. Fără a fi o operă de istorie literară, nici de critică propriu-zisă, cu o prezentare cronologică a operelor și cu reliefaarea celor mai însemnate, cartea oferă un model de critică sintetică și de portretistică morală, cu totul originală. Dacă ar fi, cu acest prilej festiv, să fac totuși un reproș vechiului meu confrate și prieten, cu care am dezbătut de atâtea ori cele mai varii probleme, ar fi acela că nu și-a îngrijit o prezentare a fundamentalei opere în limba română, spre a da cărții răspândirea cea mai largă, în folosul tinerelor generații.

Dacă n-ar fi publicat decât această carte, Ion Biberi și-ar fi justificat deplin prezența sa de martor lucid și de senin judecător al scrisului românesc.

Acestele opere îl face „pendant” culegerii de *Profiluri literare franceze*, București, Casa Școalelor, 1945, cu deosebirea că îmbrățișează, printr-o largă privire circulară, șase secole de creație, de la divinul derbedeu, François Villon, până la neverosimilul de fecundul Georges Simenon, cunoscut îndeosebi prin romanele lui detective și crearea comisariatului Maigret, dar apreciat de André Gide drept cel mai mare romancier francez al momentului. După un număr de douăzeci și patru de substanțiale portrete literare, în creionarea cărora surprindem aceeași măiestrie ca în *Études*, urmează un ciclu de eseuri la rubrica *Perspective*, dintre care ne-a oprit mai mult atenția aceia despre *Literatura onirică în Franța*. Deși această literatură a luat naștere încă de la sfârșitul secolului luminilor în Germania, ea și-a găsit în veacul nostru o largă răspândire și în țara care, datorită peceții spiritului cartezian, părua a rămâne pentru totdeauna citadela rațiunii și a valorilor acesteia.

Visul trează și visul în stare de somn au fost una din preocupările statornice, atât ale omului de știință, cit și ale literaturii. Concretizate în lucrările de bază, *Funcțiunile creatoare ale subconștientului* (București, 1938) și *Visul și structurile subconștientului* (București, 1970), cercetările personale ale clinicianului, sprijinite de întreaga literatură științifică a problemei, constituie o lucrare de referință tot atât de necesară omului de știință, cit și scriitorului, ca să nu mai vorbim de publicul în sensul cel mai larg al cuvintului, care în trecut lega visele de o largă colecție multiseclară de pre-

judecăți și superstiții. Înainte de a năpădi literatura scrisă, oniricul a mișnat în cea orală. Ne-o spune în termeni proprii autorul, care a întreprins și o anchetă locală, în județul său de baștină:

„Datele folclorice ne vor da numeroase exemple de atari interpretări simbolice ale viselor [...] Vom da câteva exemple de interpretări onirice culese de noi în județul Mehedinți: reprezentarea în vis a unui cine furios indică un dușman; un cimp verde sau un pom înflorit simbolizează mulțumire, prosperitate; un biet furat, un cutăr chiar, nu trebuie să mîhnească pe cel adormit; visul nu arată în realitate decât ușurarea unei sarcini; apă turbure sau torent de munte rostogolit: necaz, lacrimi etc. (se remarcă în toate aceste exemple existența unei scheme generale legind între ele cuplurile asociative și, în același timp, explicându-le”.

CU LIMPEZIME și eleganță stilistică, Ion Biberi a tratat cele mai grave probleme ale condiției umane. Lucrarea sa științifică cea mai importantă este desigur *Individualitate și destin*, în două volume în 8°, de 800 de pagini, apărută în 1945, care pleacă de la biologie, situează individul în familie, în societate și în mediul ambiant, trece în revistă toate teoriile științifice în vigoare, ca să încheie cu o viziune sintetică asupra omului, „ființă antinomică prin excelență”, cum lînd toate contradicțiile interioare, și „împărțit inegal între nevoie și libertate, între fixarea în relativ și năzuința către absolut”. Numeroase referințe la scriitorii și artiști dezvăluie încă o dată coexistența la Ion Biberi, a omului de știință cu scriitorul, artist și poet.

AMATORUL de artă ne-a dat o excelentă micromonografie a lui *Bruegel ciudatul* (1940) — cel bătrîn — și o tot atât de remarcabilă introducere în *Arta supra-realistă* (1973). Înțeleptul al tuturor stilurilor plastice, Ion Biberi recunoaște acesteia meritul „de a fi pus în valoare zona de adîncime a sufletului uman, domeniul oniric, automatismul psihic și semnificația fanteziei creatoare”, dar cu rezerva expresă: „reducerea ființei umane la această zonă primitivă, elementară, a vieții sufletești, este, totuși, inacceptabilă”. Intr-adevăr „Omul presupune deopotrivă vis și disciplină a vegheii, automatism și rațiune”.

Nuvelistul și romancierul a surprins aspecte ale vieții provinciale dintre cele două războaie, afectate de cancerul politicizării (Un om își trăiește viața, 1946), în care am recunoscut orașul adolescenței noastre comune, Turnu-Severin, cu „mutul, lustragiul care face ghetele”, cu „fetele de la pensionul Romanescu”, și cu micul despot local, pină la urmă asasinat. Acțiunea e dublată de criza pubertății și de ciudatul periplu de existență al lui Luca, încheiat prin fixarea sa ca girant al unui mare hotel din Cairo.

OMUL de știință a experimentat asupra și chiar, și ne-a destăinuit în *Thamos*, cartea sa de debut, momentul preletal, ca să surprindă procesul evolutiv al pierderii conștiinței de către muribund, — experiență ce l-a atras o ieșire a lui G. Călinescu și l-a obligat pe autor la o serie de răspunsuri justificative.

Înclinat mai mult către introsversiune, Ion Biberi a condamnat în plesa sa *Hanibal* (1967), parada eului în plină desfurare expansionistă. Cu acel prilej, a propus un personaj — dublu sau dublet, „personaj mut, pantomimic al stărilor sufletești ale lui Hanibal”, de la trecerea Alpilor, pentru cucerirea Romei și pină la sinuciderea sa în Bithynia.

TOATA opera, foarte întinsă, totalizînd cu tălmăcirile peste treizeci de volume, pledează pentru omul, împăcat cu sine și integrat societății. Partizan, ca și Camil Petrescu, al „noii structuri”, depistator în epică și în esestică, al „eului profund”, Ion Biberi însușește o vastă experiență literară, artistică și științifică și ne înfățișează, la vîrstă patriarhală de 75 de ani, imaginea unui înțelept modern, care a scrutat toate orizonturile, inclusiv pe acela al societății de milne, întemeiată pe mai multă echitate și pe valorile umane cele mai autentice. Artizan teoretic al omului celui nou, echilibrat și creator de valori materiale și spirituale, Ion Biberi poate privi cu satisfacție roadele unei activități pe cit de variată, pe atît de pozitivă, în cadrul culturii noastre.

Șerban Cioculescu

Deschid cartea...

Deschid cartea
Cartea geme.

T. ARGHEZI

IV

DESCHID cartea vieții mele, de om care s-a ridicat împotriva celor ce puneau la cale cel de al doilea război mondial.

A fost un timp cînd primului război mondial nu i se spunea astfel, ci doar atît: războiul mondial. Și tocmai pentru că fusese mondial, se credea că a fost și ultimul — „la der-des der”, cum spuneau francezii — într-atît de marî se dovediseră suferințele lui și într-atît de mare oroarea pe care o inspirase întregii omeniri. Încît, atunci cînd, după o vreme, un diplomat s-a rostit astfel: „primul război mondial”, a produs stupeoare. Primul? Dar asta însemna că se admitea posibilitatea unui al doilea.

Nu, nu era de conceput. „La der-des der” trebuia să rămînă „la der-des der”. Ani de zile s-a discutat — bătînd pasul pe loc, dar cel puțin se discuta — despre dezarmare, ca singurul mijloc de a evita un nou război.

Pină ce Hitler a venit la putere și a început seria nemaipomenitelor lui provocări. Atunci, un timp s-a mai vorbit — cu gura tot mai moale — despre dezarmare. Apoi, nu s-a mai vorbit deloc. În acel moment, cînd fiecare stat, oricît de mic, își sleia resursele ca să se înarmeze — și nimeni nu se mai lega de fabricanții de tunuri — am scris rîndurile ce urmează:

„Zilele acestea mi-am adus aminte de un scandal pe care probabil toată lumea l-a uitat. E drept că pare foarte mult timp de cînd a avut loc, deși în realitate nu sînt decît cîțiva ani. Pe atunci, apărera foarte des în jurnale, aproape în fiecare zi, un cuvînt: dezarmare. Știu că vă vine să rideți.

A fost însă o vreme cînd pronunțarea acestui cuvînt nu trezea nici o înaritate. Pe atunci, era rostit cu toată seriozitatea de unii bărbați de stat, și cu speranță de masele care nu mai voiau să fie trimise într-un nou măcel. Ani întregi, cuvîntul acesta a reprezentat un ideal spre care omenirea încerca să-și găsească drumul. Nu era o utopie, ci un lucru posibil, o țintă care putea fi atînsă de omenire, cum au fost atinse atîtea alte ținte care au scos-o din întunericul trecutului. Pe atunci, cuvîntul „dezarmare” nu făcea pe nimeni să ridă. El făcea însă frică fabricanților de tunuri.

În vremea aceea, care acum ni se pare atît de depărtată, a avut loc scandalul pe care vreau să vi-l reamînesc. Pe atunci, dezarmarea se bucura de un întreg aparat diplomatic: reprezentanții ai statelor din toată lumea se adunau să discute și să vadă prin ce mijloace s-ar putea realiza.

Da, au fost pe pămîntul acesta, care acum e gata să sară în aer, niște conferințe cărora statele și popoarele le acordau o mare importanță și care se chemau conferințe ale dezarmării. Azi, aproape că nici nu ne vine să credem.

Dar ca o dovadă că ținta urmărită nu era o utopie, că ar fi putut fi atînsă, e faptul că nu numai popoarele acordau acelor conferințe o mare importanță, ci și fabricanții de tunuri. La o ședință, unul din membrii conferinței s-a ridicat, roșind cu indignare: „Domnilor, noi încă ignorăm mijloacele pe care le întrebunțează dușmanul cu care avem să ne batem. În timp ce stăm și discutăm academic despre pace, agenții ai fabricanților de arme dau tircoale prin coridoare, cu servietele pline, căutînd să cumpere complicități pină și în această conferință a dezarmării”. A doua zi, ziarele au scris: „O stranie întimplare la conferința dezarmării”.

Așadar, fabricanții de tunuri trimiseseră agenții pină și la conferința dezarmării. Dar dacă la acea ședință prezența lor a fost denunțată, în cite alte locuri n-a fost binevenită? Cite redacții de ziare, cîți miniștri, cîți oameni de stat n-au fost vizitați de agenții fabricanților de arme, cu servietele pline? În cel mai scurt timp ei au creat noi partide politice, trusturi de presă, agenții telegrafice și au găsit profesii care să propovăduiască frumusețea singelui vărsat pe cîmpul de luptă.

E bine să nu uităm, e necesar să ținem mîntă, că în spatele a tot ce se petrece acum în Europa, în spatele atitor defilări grandioase, în spatele profesilor care de pe tribune tună și fulgeră, aruncînd în suflete neagra sămînță a urii, în spatele atitor drapelere care flutură în vînt, nu se găsește decît silueta borțoasă și crăcănță, complet lipsită de măreție, a fabricanților de tunuri.”

Despre dezarmare nu se mai vorbea, dar se vorbea mult — chiar de către fabricanții de tunuri — despre pace. Fusese lansată chiar o teorie: a păcii înarmate. Se găise și dictonul latin.

În acel timp, cînd se discuta în fel și chip, de oameni de bună credință și de stipendiații ai fabricanților de tunuri, de tot mai puțini oameni de bună credință și de tot mai mulți stipendiații ai fabricanților de tunuri — unii într-un mod atît de subtil încît se puteau crede și ei oameni de bună credință — dacă înarmarea asigură pacea, sau duce inevitabil la război, Mircea Ștefănescu, fermecătorul meu coleg de la „Vremea”, a povestit în coloanele acelei reviste — ca un răspuns glumeț dar categoric la problema în dezbateră — următoarea întimplare, al cărui tilc nu s-a epuizat nici după evenimentul pe care îl avusese în vedere, și mi-e teamă că a ajuns — întreg — pină în zilele noastre.

Un țaran — rezum întimplarea — era judecat pentru că își ucisese nevasta cu lovitura de topor. Bănînd că-l înșeală cu un vecin, într-o dimineață plecase de acasă, anunțînd-o că va lipsi cîteva zile. Dar a stat ascuns în pădure, iar noaptea s-a întors pe furie, a luat toporul din grajd și a pătruns în casă, unde a găsit-o dormind, singură și nevinovată, sub lumina candelii.

— Atunci, de ce-ai mai omorît-o? l-a întrebat judecătorul stupefiat.
— Păi, dacă tot luasem toporul...

Geo Bogza

Social, psihologic și „condiție umană”

IATĂ CARTEA pe care o așteptăm de la Liviu Petrescu! **Romanul condiției umane** este un eseu temeinic și subtil, scris cu o rece pasiune a ideii. Informație filosofică și admirabil literar, el impune prin demnitatea intelectuală a stilului. Autorul este un spirit ordonat și circumspect. Nu lubește aventura, riscul, și nu pariază aproape niciodată pe strălucirea de-o clipă a originalității. E grav, fără morgă, metodic, fără pedanterie, doct, fără să fie doctoral. Nici un efort nu i se pare de prisos, dacă e vorba de a pune încă o dată în cumpănă o afirmație sau o demonstrație. O coniectură poate cădea după un număr oarecare de aplicări; totul va fi atunci luat de la capăt. Eseul se construiește lent, dar sigur, pas cu pas, prin verificări succesive. O etapă arșă, o verigă din lanț sărită, un ochi din lucrătură neîncheiat ar amenința întregul cu destrămarea. Liviu Petrescu evită starea de incertitudine la care conduce graba. Satisfacția lui nu e de a avansa afirmații, ci de a obține confirmarea lor, după luni și răbdătoare confruntări. La sfârșitul cărora concluzia regăsește premisa și cercul ideii se încheie. Autorul însuși vorbind desore o circularitate a temei sale, ne rămâne nouă să adăugăm una a formulei critice: cartea lui este în totul un cerc, alcătuit din cercuri mai mici, care nu se închid decât ca să se deschidă unele asupra altora. Într-o figură de o geometrie perfectă.

Ce înseamnă „romanul condiției umane”? „În accepțiunea noastră — scrie Liviu Petrescu — tema „condiției umane” este de fapt expresia unui conflict: a conflictului dintre eterna sete de absolut a spiritului uman, pe de o parte, și felurile limitări sau îngrădiri pe care ea le are de suportat, pe de altă parte”. Acest conflict poate lua trei înfățișări, după cum îl privim sub raport metafizic („în cadrul cărului spiritului uman are să se confrunte cu un mare principiu cosmic, cu o Lege care menține unitatea și coerența întregului, cu Destinul, deci, ori cu zeli”), sub raport ontologic („sentimentul limitării, al îngrădirii este datorat, de data aceasta, categoriilor fundamentale ale existenței: spațiul, timpul și individualitatea”) și sub raport social (o împletire în fond a problematicii metafizice și ontologice cu „problematica Celălalt”). În lăuntrul fiecărei clase, „atitudinea personajului romanesc oscilează, în general, între supunerea rațională și împăcată, între inserția și fericita integrare într-o totalitate armonioasă — și, la cealaltă extremitate, răzvrătirea orgolioasă, voința de in-

subordonare, trufia libertății, spiritul de contestare”. Procesul nu e liniar, dar circular, căci „experiența revoltei, consumată până la capăt, nu aduce nicicum înșeninare și satisfacția așteptată: postura demiurgică, odată dobândită, procură o decepție cu mult mai tăioasă decât natura umană, tiparul divin se dovedește, cu un cuvânt, a nu fi adecvat naturii umane; astfel încât, pentru a rezolva această contradicție, eroul are să se reîntorcă, într-un al doilea moment din evoluția temei, la vechile sale dimensiuni, cărora se va mulțumi, în continuare, să le sporească doar demnitatea”. Reîntorcerea se face pe un alt braț al spiralei: eroul nu se mai aservește (Legii, Existenței sau Celălalt) ca înainte, cu inocență, ci pătruns de conștiința că relațiile umane trebuie să respecte „norma absolută egalității și a absolutei reciprocității”. Din aceste trei categorii de raporturi (urmând însă o dialectică asemănătoare), ultimul ne ajută să ne facem o noțiune mai precisă de ceea ce Liviu Petrescu înțelege prin „condiție umană” și prin „roman al condiției umane”. Relația eroului de roman cu Celălalt (termenii sint aici sartiene) nu e propriu-zis una socială: „Va fi lesne de înțeles că punctul nostru de vedere asupra aspectului social posedă un caracter oarecum parțial, că am omis, cu alte cuvinte, domeniul relațiilor interumane instituționalizate, considerând că ele revin într-o mai mică măsură romanului „condiției umane” și într-o măsură aproape exclusivă romanului „politic”. Fiindcă, în concepția noastră, romanul „condiției umane” își are drept obiect numai acele structuri și numai acele forme ce aparțin unei sfere a datului original; or, relațiile interumane instituționalizate trebuie privite ca niște structuri de un al doilea grad, trebuie privite ca niște date istorice, așadar”.

AICI sînt unele chestiuni de nuanță ce trebuie clarificate, spre o mai precisă definire a termenilor. Liviu Petrescu identifică în tema „condiției umane” o temă prin excelență a literaturii secolului XX, admițând observația lui Camus (folosită și drept motto) că „aujourd'hui ou les passions collectives ont pris le pas sur les passions individuelles, ce n'est plus l'amour qu'il s'agit de dominer par l'art, mais la politique, dans son sens le plus pur”. Oricum de pur ar fi sensul atribuit cuvintului politic, el vizează neapărat, pe o latură importantă, domeniul celor relații umane instituționalizate la care Liviu Petrescu se referă, ca să le elimine din preocupările sale, și care sînt în adevăr de al doilea grad, adică nu pur și simplu general umane, ci istorice. Camus este citat altă dată, în eseu, cu un text ceva mai

limpede și pe care eu l-aș fi preferat ca motto și ca punct de pornire: „Obiectul artei, în ciuda regretelor pastșilor, s-a deplasat de la psihologie la condiția umană”. Și așa completa: de la social și psihologic la condiția umană. Precizând: nu întreg romanul cunoaște această deplasare, ci o parte a lui. Așadar, romanul condiției umane ar fi acela (anunțat de Dostoievski, dar și de Stendhal sau chiar de Cervantes) care, despărțindu-se la un moment dat (și, firește, nu de tot) de romanul social și psihologic, își asumă tratarea unei teme care a căzut de obicei, în epocile anterioare, în sarcina altor genuri literare, cum ar fi poemul sau drama. Liviu Petrescu, sugerind prefigurările literare ale temei sale, se referă el însuși la tragedia antică, la arta manieristă sau la operele romantismului. În al doilea rînd, romanul „condiției umane” nu poate fi epuizat de temă ca atare: el este, deopotrivă, și o formă relativ nouă. Asupra formei, Liviu Petrescu nu stăruie, însă exemplele pe care își sprijină demonstrația ne lasă s-o întrevădem: dacă tema scoate provizoriu romanele lui Dostoievski, Malraux, Camus, Kafka, Joyce sau Thomas Mann, din seria romanelor sociale și psihologice clasice, forma lor nu mai e, nici ea, forma realistă clasică. Altfel mergea până la a spune (exagerând poate, dar nu greșind esențial) că avem de-a face cu opere poetice, alegorice, epice, mistice care doar „folosesc forma romanului”. În sfârșit, dacă romanul acesta este al „condiției umane” într-o mai mare măsură decât al condiției sociale și psihologice, adică istorice, procesul prin care el s-a separat de romanul tradițional este, el, un proces istoric și merita a fi înfățișat.

Înțelegînd bine aceste deosebiri, devin limpezi atît exemplele la care Liviu Petrescu a recurs, cit și unele absențe. Desigur, nu toate. Iată, ne întrebăm: problematica **Pădurii spinzuraților** intra ori nu în preocupările eseului? Cită vreme Apostol Bologa, ca individualitate, e confruntat cu trei forme instituționalizate ale supraindividualității (statul, națiunea și biserica), romanul lui Rebreaanu rămîne unul social și psihologic. Însă cel puțin a treia din aceste forme se subordonează, în **Pădurea spinzuraților**, criteriilor esesului, căci nu la biserică se raportează Bologa, ci la credință, și raportarea aceasta e oarecum similară cu cea descrisă de Liviu Petrescu în primul mare capitol al cărții, fiind de natură metafizică. Sau, din contra: își avea Hortensia Papadat-Bengescu locul cu adevărat în capitolul al treilea: nu cumva relația personajelor ei cu Celălalt este numai una socială, în sens instituționalizat, și, deci, e tangentă problematicii condiției umane? Putem, desigur, discuta. Cit de insesizabilă este uneori linia ce desparte tema condiției

umane de alte teme ne-o arată romanul lui Malraux intitulat chiar **Condiția umană** și de care Liviu Petrescu aproape nu se folosește în argumentarea sa. Și alte romanele din deceniul al patrulea ale lui Mircea Eliade în ce categorie intră? Dar romanele „educative” germane ale unor Hesse și Lenz, ori acelea ale lui Musil, Canetti și Broch? Sînt simple sugestii acestea, nu mai mult, căci, trebuie să recunoșc, competența în materie a lui Liviu Petrescu dezarmează firesc orice orgoliu de a colabora al comentatorului ocazional al cărții sale.

Seriozitatea **Romanului condiției umane** rămîne în afara oricărei îndoieli. Analizele sînt excepționale. Nu pot, în spațiul unei cronici, nici să le ilustrez, fiind constrins la o discuție în general a problemelor principale. Ca și în **Realitate și romanele** sau în **Scriitori români și străini**, dar cu o maturitate evidentă acum (ce se întrevăde de la alegerea temei, foarte potrivită cu înclinațiile intelectuale ale autorului, decis în fine să se consacre exclusiv unui domeniu predilect), critica lui Liviu Petrescu procedează oarecum deductiv, sub influența filosofiei. Consecvențele, de altfel, din opera unor filosofi (Hegel, Schopenhauer, Nietzsche, D. D. Roșca, Părvan, Sartre) sînt pe cît de precise, pe atît de fine. Criticul pornește aproape totdeauna de la ideea generală spre textul literar, dar reface cu grijă, de data aceasta, și traseul invers. Filosofia lui Camus reprezintă un punct de sprijin pentru romanele lui Camus, care totuși nu se rezumă niciodată la ea. Între Schopenhauer și Nietzsche, Thomas Mann rămîne nu numai un scriitor, dar și un gânditor perfect original. Literatura încorporează ideii, fiind însă ireductibilă la ele. Eseistul, pornind de la generalitatea filosofică, se reîntoarce la ea cu mișcări pline de recolta pe care literatura i-a îngăduit s-o ia cu sine. Observăm și în acest caz o formă de circularitate: ideea cade pe solul artei ca o ploaie, lăsîndu-se aspirată și făcîndu-l rodnic, și înălțîndu-se apoi din nou la cer, după ce a fost expirată de plămîni delicată ai vegetației și ai faunei pămîntești. Și procesul se reia de la capăt. Acest du-te-vino neobosit între idee și imagine, între filosofie și literatură, constituie secretul criticului Liviu Petrescu. Recenta lui carte este o superbă demonstrație de inteligență și de talent.

Nicolae Manolescu

Liviu Petrescu, **Romanul condiției umane**, Editura Minerva, 1979

Limba noastră

● **FAPTUL** că româna nu cunoaște un accent fix (asemenea limbilor franceză, polonă, cehă, maghiară etc.) explică o serie de oscilații și de greșeli de accentuare care se întîlnesc atît în cazul cuvintelor propriu-zise, cît și al numelor proprii (de locuri și de persoane). În principiu, atunci cînd sînt imprumutate, acestea din urmă trebuie să-și păstreze accentul pe care îl au în limba din care provin, însă o serie întreagă de factori (asupra cărora nu ne putem opri aici) provoacă devieri de la această regulă, pe care o vedem adeseori încălcată. Structura polisilabică a unor prenume și nume de familie permite ca acestea să cunoască două sau chiar trei accentuări diferite, dintre care una singură e acceptată de normele ortoepice în vigoare. Astfel, dintre **Miron** și **Mirón** este corectă prima accentuare (conformă cu etimonul grecesc **Míron**) și aceeași este situația în cazul lui **Dimitrie** și **Dimitríe**. Prima formă trebuie preferată celei de-a doua, fiindcă ne trimite la grec. **Dimitrios**, primit prin intermediul slavilor (cf. **Dimitriji** și chiar **Dimitri**, prin care se explică numele vechi și popular **Dumitru**). Proveniența multiplă a unui nume propriu poate explica dubla accentuare a acestuia ca în cazul lui **T(h)eodor** (din grec. **Theódoros**), alături de care există varianta **T(h)eodór**, explicabilă prin lat. **Theodórus** și recomandată de acad. Al. Graur în **Nume de persoane** (București, 1965, p. 150). Deși forma cu accentul pe ultima silabă este, probabil, mult mai răspîndită. Nejustificată etimologic este varianta **T'hodor**, prin care se poate ilustra o tendință fonetică mai generală, constînd în

Tendințe în accentuarea numelor proprii

regresiunea sau deplasarea în sens invers a accentului românesc. În această tendință (studiată numai la neologisme), Alexandru Niculescu vede un fenomen lingvistic „semicult”, ceea ce, măcar în parte, ni se pare adevărat. Indiferent de cauzele lui, fenomenul acesta se întîlnește frecvent și la numele proprii, cum dovedesc următoarele fapte, pe care le cităm în ordine alfabetică: **Armand**, **Bălaci**, **Bogdan**, **Chiper** (formă dialectală a lui **piper**), **Hăret**, **Negrice**, **Pogor**, **Rălet**, **Stendhal**, **Tiktin**, **Tolstói** și altele, care trebuie pronunțate: **Armánd**, **Baláci**, **Chiper**, **Háret** etc. (deci cu accentul pe silaba finală). În același mod a fost accentuat, cîndva, și **Procut** (cf. grec. **Prokrústēs**, fr. **Procruste** și **Procruste**, germ. și engl. **Procrustes** etc.), dar, în româna actuală, este aproape generală forma cu accentul pe prima silabă. Deplasarea accentului în sens invers se observă și la numele proprii cu o structură polisilabică mai complexă. E vorba de: **Apólodor**, **Aristia**, **Carágea**, **Cováli**, **Farágo**, **Napóleon** etc. (în loc de: **Apolódor**, **Aristía**, **Carageá**, **Cováli** și **Napoléon**). O parte dintre exemplele citate au mai fost discutate de academicienii Iorgu Iordan și Al. Graur, ale căror cercetări în domeniul onomasticii sînt bine cunoscute și pline de sugestii dintre cele mai valoroase. Pentru explicarea unora dintre variantele accentuale amintite credem că ar trebui invocată și relativa preferință a limbii noastre pentru accentuarea paroxitonă (adică pe silaba penultimă). Într-o oarecare măsură, tot pe seama acestei preferințe mai pot fi puse accentuările: **Senéca** (în loc de **Séneca**), **Dimitrie**

(în loc de **Dimitríe**) și **Menúhin** în loc de **Ménuhin** sau **Ménuhin** (cum se pronunță în mod corect numele celebrului violonist american). Dintre numele proprii rusești care capătă în limba română un accent paroxiton cităm pe: **Makarénko** (în loc de **Makárenko**), **Galina Nikolaéva** (în loc de **Nikolaéva**) și **A. A. Sáhmatov** în loc de **Sáhmatov** (cum pronunță foarte puțini lingviști). Ca o raritate am înregistrat și accentuarea **Penélopa** în exprimarea unui profesor universitar, care mai spune și **séver**, **mátur** și chiar **ciátrice**. Înainte de a încheia, menționăm că titlul celebrei poezii eminesciene **Vénere și madoná** l-am auzit rostit de citeva ori **Venére** și **madoná** de către unii studenți și profesori de „Limba română”. Cu alt prilej, ne vom ocupa de modificările pe care le suferă în structura lor accentuală **toponimele** sau numele de locuri și vom încerca să dovedim că, din acest punct de vedere, ele nu se deosebesc prin nimic esențial de **antroponime** sau numele proprii de persoane.

Theodor Hristea

P.S.: În două dintre articolele noastre anterioare (cărora nu le-am putut asigura o ultimă și atentă corectură), s-au strecurat următoarele erori de dactilografiere: **Le Parnase**, **parnassienne**, **J. Bedier** și **poetes** în loc de: **Parnasse**, **parnassienne**, **J. Bedier** și **poètes** (vezi nr. 25, p. 10, col. 4); **complex** în loc de **complet** (în nr. 26, p. 19, col. 3) și **inserată** în loc de **inserată** (ibidem, p. 20, col. 3).

Micaela Eleutheriade: „Flori”

Ion Nicolescu
„Voi de colo de la Biarritz”
 (Editura Albatros)

■ CUNOSCUT mai cu seamă ca poet și publicist (articole, eseuri s.a.), Ion Nicolescu a primit totuși, cândva, un premiu pentru proză acordat de revista „Luceafărul”. Conjunctural cunosce și prozele premiate atunci, și altele scrise de acest poet (auto)ironist și fals jovial. Și în **Voi de colo de la Biarritz** I. Nicolescu pare să fie (auto)ironist și fals jovial. Altminteri — tezist și egocentric, în spiritul unor Gide și Unamuno (când a început și realizat **Negura**). Ca și Unamuno, el se sfătulește cu personajele romanului: „personajele mele nu fac și nu spun ceea ce vreau eu; ele fac și spun ce vor ele”. Ca și Unamuno, I. Nicolescu e structural un teoretician, un gânditor infuzind operelor lui propriu-zis artistice virtuțile și vicile teoreticianului: „Încerc să ignor tirania unor limite pe care le-ați admis oarecum pe veci. Tiranii culturii universale au căutat un absolut pe care experiența istorică l-a infirmat. Rămân mari himere înjunghiate și tragicul are o forță de seducție, în principiu, inatacabilă.” Pe orbita apropiierilor

formale s-ar mai găsi borne de coincidență. Și totuși, borna lui I. Nicolescu e strictețamente fixată pe paralela 45°. I. Nicolescu nu dorește să privească Biarritz-ul și pe biarritz-ieni prin ocheanul unui provincial. Și totuși, o face, fiindu-i congener un anumit orgoliu izvorit din umilitate: „M-am gândit că într-o zi Venetia tot o să se scufunde. Și eu voi fi dintre aceia care au văzut-o. Ar trebui să fim numerotați, toți cei care au văzut Venetia să fim numerotați, ca să se împiedice falsurile ce vor urma.” Și totuși, e un ochean de fabricație proprie. În asta și stă, după mine, țaria notabilă a acestei cărți. Pentru că-i vorba de o carte. Ca roman, **Voi de colo...** poate suporta obiecții după obiecții, pădind, lapidar spus, romanul unui homo cogitans scriș cu imensă simpatie pentru homo sapiens, dar cu cită simpatie pentru homo faber!

Autorul giructează, e și acesta un canon, chiar dacă dansul propus te obligă să uiți de existența canoanelor. Cartea oferă un evantai de ipoteze-soluții pretinse de rezolvarea unui fapt de viață în raport cu care nu ai cum să rămii neutru. Faptul de viață coincide cu un caz-limită — pretextul epic al povestirii — relatat de un personaj: „Una a luat mașina bărbatului ei și a venit la 1400 cu amantul. A uitat să pună frina de mină și mașina s-a dus la vale și s-a făcut praf. Iși smulgea părul din cap, povesteau cei care fuseseră de față. Vorbea toată lumea din hotel.” Orice atitudine de indiferență echivolează, în cazul dat, cu sub-umanitatea. În raport cu participarea

serioasă la rezolvarea acestui caz, oamenii se impart — și aci găsem explicită una din tezele scriitorului — în „cei de la Biarritz” și „clasa muncitoare”. Diferența fundamentală e avansată, firesc, de un „om al muncii”: „Voi de colo de la Biarritz, ce vă pasă, voi miine vă duceți unde vreți, dar eu miine înot în butan până la gît!”

Punctul de vedere al autorului vine să atenueze manicheismul tezist: „Nu suntem superficiali, suntem egoști și meschini”. De ce așa? Cartea răspunde din plin. Putem fi altfel? Cartea răspunde din plin. Dar dorim să fim altfel? Cartea răspunde din plin. Și toate aceste răspunsuri, presărate ori închise (uncori subtil) într-un singur aliniat, conferă volumului o vitalitate aparte, o rezistență la uzură și o notă de actualitate acută. Nu lipsesc bufonadele poetului. Amatorii de paradox și hiperbolizări turistice le pot descoperi și singuri. Cred că autorul le-a amplasat când și unde și-a dorit să pună degetul pe-o rană, pe rănile lui și-ale alora.

În sfârșit, oricare cititor își va redescoperi contemporanii în unele secvențe, excelente în sine. De pildă, ne referim în special la momentul când Zina, artistă, își cunoaște viitorul soț sau când Ruxandra, sora celei de mai sus, este, acostată, fascinată și abandonată de un preot în plin centrul Bucureștilor. Sint, acestea și altele, pasaje unde umorul, sarcasmul și drama coexistă perfect.

Mircea Constantinescu

amplu decât cel pe care îl... explică. Rezultatul este aici fericit, contrastul celor două registre (total diferite) generând un efect interesant. Teribilismele sînt presărate deliberat, fără a fi întotdeauna motivate estetic (poemul **În zori începe astfel**: „Din mare ca din uter ies zorii...”).

Autorul cultivă poezia reflexivă dar, evitînd morgia prea scortoasă, își „deturneză” reflectia și — mai ales — sentimentele în ironie și prozaism. Maniera este foarte riscantă și poetul a căzut uneori în propria-i cursă. Cultivînd deliberat prozaismul, el este uneori prea de tot prozaic (**O ipoteză hazlie**), discursiv pe alocuri. Un **Poem asupra unui motiv enigmatic** arată cum silogismul nu duce, singur, la poezie, în timp ce concesile făcute tentației gnomiche generează strofe naive, precum: „În rest, poetul e un individ / care are certificat de moarte / considerat însă un zid / prin care trece mai departe” (**A patra stare**). Un ironic nu are voie să „scape” astfel de versuri, dacă vrea să fie consecvent cu sine însuși.

Poetul confundă meditația cu lirica, deși nu orice meditație este lirică (**Meditație neverosimilă**). Cel care dă o replică poeziei anterioare este obligat prin hotărîrea lui să renunțe la vechile prejudecăți ale poezilor; iar una dintre ele este tocmai confuzia amintită.

Reprezentativ pentru stadiul actual al poeziei lui Vasile Constantinescu este o **Romantă** în care butada („În constelația Fecioarei toate iubirile-s platonice”) și Jetzavaea de clișeele speciei invocate în titlu ilustrează maniera pentru care a optat autorul acestui volum.

Cel mai bun poem lui pare cel intitulat, pompos-ironic, **Versuri (ce par rusești) datorate unei mașini cibernetice (inventie personală)**. Alte poeme reușite din acest volum inegal sînt **Al doilea A de la Alfa**, **Mai mulți decît o întâmplare** și deși amintitul **Al cincilea anotimp**. Virtualitățile lirice sînt aici dovedite, textele citate atrăgînd atenția asupra evoluției acestui poet.

Deși intenția revoluționării mijloacelor poetice este de admirat, trebuie spus că, deocamdată, replica pe care Vasile Constantinescu o dă poeziei tradiționale nu este îndeajuns de independentă estetic. În afara titlurilor citate, pemele trăiesc doar ca replică la un mod desuet de a face poezie. Cartea este poate o treaptă spre realizări estetice (care, azi, nu sînt ieșite din comun) viitoare. Deși laudabil în intenție, volumul are un prea accentuat aspect de demonstrație, atenția autorului concentrîndu-se asupra programului și nu a poeziei.

Mircea Scarlat

văluie celor ce îl citește prea multe secrete. O poezie cum este **Pe verticala visului** ne ajută să descoperim cum visul făcut să urce treptele s-a preschimbat prin vreme. „Azi, cîntu-ncearcă singur să mai zboare, cum poate el zbura: cu doar color...”

Să ne gîndim că formula are destule avantaje. Fîrește, înainte de toate pe acela că dă la iveală, fără zgomot, destule trăiri și fervori personale. O și mărturisește poetul în **Latentele copilariei**. Sever cu sine, poate nu deplin încrezător în sunetul său de lăută, autorul se compară cu pîndarul din vie care se încălzește la para-viselor, deși visele mocnosc amăgitor.

Singularizarea, chiar și prin vis, mai curînd decît alte descoperiri, are darul să dea pret cuvintelor rostite de alții, să le proiecteze gesturile pe un ecran. A trăi privindu-l pe ceilalți este modul liric de a fi al lui Aurel Tita; dealtfel pariază pe valoarea lor ca un artist care are constiiența locului său, singurul în măsură să-l legitimeze. „Mă sînt, în viață, un infim ostrov // pierdut în larg, pîzît de scunde

maluri, / la care trag uitîndu-și depărta-rea // și îngustîndu-și, pasămite, zarea, atîtea și atîtea biete valuri / ce spera să-ntîlnească vreun catarg... // Dar bal și pleacă să se spargă în larg.”

Acolo unde atare mărturisire ar putea naște un complex de inferioritate, Aurel Tita deduce una din sursele sale de încredere. Căci, înainte de toate, spiritul liric, ca factor de relație între operă și constiință, își află corelatul în efortul simpatetic. Cînd se vede pe sine ca parte din întregul imnic, poetul caută să curîndă în finalitatea acestuia frumusețea și demnitatea umană: „...orbecînd prin bezne / mîsoape rădăcini / agonisesc provizii de pămîntestîi luminii. / spre ceruri să ridice, pe bujere mlădii, // potire de corole cu mîl de armonii”.

Poezia lui Aurel Tita nu se lasă amăgă de efecte strălucitoare. Are, însă, de partea ei un întîmîșu elegiac, sincer melodios.

H. Zalis

Vasile Constantinescu
„Am inventat o planetă”
 (Editura Junimea)

● O POEZIE interesantă, rod al ambiției de a înnoi limbajul poetic, scrie Vasile Constantinescu, aflat acum la a doua apariție editorială. Privită global, cartea este o replică la poezia existentă, ceea ce ne obligă să urmărim gradul de autonomizare estetică a acestei creații prin rîcoșe Remianșentele culturale sînt folosite deliberat (în poemul **Despre timp, ceasornice și multe altele** este inserat un cunoscut vers eminescian din **La sicaua...**), livrescul mergînd pînă la ostentativ (**A fi sau a nu fi**). Trucurile livresci sînt frecvente, pagina fiind ornată cu cifre, acuții, formule, la care se adaugă motto-uri, note de subsol și, uneori, **Post scriptum**: totul este folosit cu detașare ironică, trucul fiind evident în **Al cincilea anotimp**, unde „nota de subsol” conține un poem mai

Aurel Tita
„Ca să ai un cer al tău”
 (Editura Cartea Românească)

● VOLUTELE poeziei, cite întrezărim în **Ca să ai un cer al tău**, trădînd un grațios al ecoului interior. **Cerul fîmăru-lui**, titlu programatic pentru inspirația artizanului, are și meritul că schitează locul de căpetenie al modestiei ca fapt literar: „Sub șopronul de utuci / — care-nchipuie tot cerul / cu boltire cam de tuci — / fîmăru-l bate fierul. // Ca să ai un cer al tău, / nu se cer imense spații: / uite fierul, pe ilău, / cum stîrmește constelații...”

O discreție luminoasă menține imaginația la un nivel mediu de reprezentări. Ca și cum Aurel Tita s-ar teme să le dez-

Ion Tomoiagă — Maramureșanu
„Amintiri din roșu de Moisei”
 (Editura Albatros)

● ASA cum îl prezintă Mircea Sintimbreanu pe autorul acestui volum, trebuie să înțelegem că Ion Tomoiagă-Maramureșanu este un autodidact care și-a descoperit adevărata vocație în minuirea cuvîntului. Impresionat de propria-i biografie, autorul își transferă întîmplările copilăriei și adolescenței în scurte povestiri care își află personalitatea în farmecul

vocabularului maramureșan și în înșeși faptele narate tînzînd a deveni moralizatoare, dar și exemplare pentru modul de trai al țărănilor din nordul țării în perioada interbelică. Rezumînd astfel cartea lui Ion Tomoiagă-Maramureșanu spunem însă prea puțin despre universul pe care aceste pagini îl cuprind, căci nu numai evenimentele înregistrate atrag atenția ci și intensă lor expresivitate. Conștient că interesul scrierii sale se menține la nivelul acțiunii propriu-zise, autorul știe să-și stăpînească tentația comentariului superficialu lășînd „vocea” ficierii aventurii să se manifeste în toată plenitudinea. Copilăria în care ritmurile naturii jalonează existența circumscrie un destin comun dar reprezentativ pentru epoca prezentată. Între obiceiuri și jocuri specifice la care se alătură șirul de lipsuri și suferințe, transformînd un posibil școlar me-

ritoriu într-o slugă, asistăm la nașterea unei constințe. La vîrsta descoperirii de sine devenirea se petrece doar în natură, individul acumînd mereu fapte care au il modifică în aparență. Rătăcind de la Moisei pînă la Dorna, eroul descrie cu exactitate portretele diversilor reprezentanți ai societății rurale. Repovestirea cărții îl va altera principala și, de ce nu am spune-o, surprinzătoare calitate: puterea de a retrăi prin cuvinte o lume în dimensiunile ei mai aproape de document decît de ficțiune. Ion Tomoiagă-Maramureșanu scrie cu detașare și o curiozitate de invidiat. Interesul substanței acestor povestiri este dublat de capacitatea de exprimare a observațiilor amănunțite prin care autorul împlinește moografia tristeții unui anotimp de istorie

Andrei Roman

Radu G. Teșosu

Vasile Andronache
„Poeme“
(Editura Eminescu)

■ EXISTA astăzi o tipologie importantă de poezii care în problematica lirică oscilează definitiv între dezrădăcinarea (de proaspăt urbanizați) și adaptarea perfectă la condițiile confortului modern. Ei au două chipuri pe care le așează succesiv și cu egală adeziune. Acest tip de Ianus actual și local privește înapoi la tradiție, la satul minunilor copilăriei, dar și înainte, spre orașul modern, fără să facă o opțiune fermă. Orașul tentacular îl trinează înapoi la copilăria agrestă, iar dealul copilăriei nu-l face să uite „magnetul pietelor“.

Între acești poeți, mulți dintre ei tineri, încă, ar trebui încadrat și Vasile Andronache.

nache, autor ajuns la a treia plachetă (Ochi innoptat, Textele pentru ființă). Pendularea sat-oraș, tradiție-modernitate e în aceste poeme o stare de spirit și un mod de existență iar absența deciziei pentru o variantă sau alta rămâne și ea o notă definitorie. Astfel Pe dealul copilăriei... „Întoarcerea e ca un vânt / De primăvară / Tresărind în gleznele grăului // E un drum sideral / Spre ferestrele ramului // Pe unde năvălește floarea / Spre singele meu / Cu luna visând în adâncuri // De cite ori pe dealul / Copilăriei urc / Chipul copilului revine // Vertiginos rotit / sub aștri și sub cînt // Și nouă e lumina / Cu foșnet de mătase / Peste vioara ierbii de acasă“. În mod echivalent mirajul orașului solicită emoțiile poetului: „Soabele tale de diamant / Și de funingine / Sint înfipte în foșnetul / Ierbii și copaciilor de demult // Sint înfipte în gura / Izvoarelor / Cranii de animale / Îți stau dedesubt ca niște cărămizi de argint // Vîntul deasupra / E-o cărmidă abstră / Cu trupul cit cerul // Dacă mișcarea poate avea / Un trup, atunci vîntul / E trupul mișcării...“ (Poemul orașului)

Toate poemele lui Vasile Andronache

sînt grațioase, limpezi, delectante, fără sfortare imagistică, texte de convingeri clare privind condiția creatorului în cetate. („Pe drumul lumii / Poetul vine / Ca un proiect de astru“). Vasile Andronache este om de adevărat afective și reacții drastice, insensibil la compromisuri și violent la falsificări. Fost muncitor, el răspunde muncitorește și astăzi, cînd a devenit poet. Poetul, în cochilia sa însă, e un retractil, suav și delicat, preocupat mai ales de „mecanica puiului de trandafir“. Poezia sa de observație și notație selectează mai ales zonele de puritate ale gândirii și limbajului (rozmina ar fi un astfel de simbol). Patria rămîne însă teritoriul ultim, înalt și imaculat: „Patria aceea o cunosc și o văd / În felul în care văd și cunosc / Chipul mamei / Adînc intrat în lumină // Sub ramuri mă-nfășoară / un mormur de plante / Și aud cum trudește / Privighetorile // Să nu se confunde cu frunza / Și mai ales să nu prindă / Rugină timpancele lumii“ (Poem).

Aureliu Goci

Vladimir Ciocov
„Nelinisti albe“
(Editura Cartea Românească)

■ UN moralist melancolic și contemplativ este Vladimir Ciocov în ultimul său volum de versuri, transpuse într-o frumoasă limbă românească de Dusan Petrovici. Cadrul de referință al liricii lui Vladimir Ciocov este, indiscutabil, clasicismul. Poezia sa, cum mărturiseste însuși poetul, e „simplă, / ci-n forme vesnice turnată / și-amorosind a lut natal“. Evitînd programatic tentația exercițiului stilistic steril, poetul comunică sincer și cu căldură ceea ce trăiește, vede și simte: „...în strofe, vreau o inimă să bată“ (Mesa). Din spectacolul devenirii neîntrerupte a existenței e preocupat să izoleze acele momente unice, irepetabile recuperîndu-le în registrul estetic, căci în „clerna reînnoire a vremii“ persistă „ceva ce nu se întoarce...“. Stilul eternizează un Apus, Soarele de septembrie, Tîhnitele duminicii, clipa, deci, strălucind efemer „ca steaua / aprinsă într-o clipă pe cerul inimii“ (Clipe). În această perpetuă schimbare pe care o contemplant Vladimir Ciocov, indemnul horatian, „carpe diem“, ritunează în profunzime discursul poetic conferind acuitate simțului, solicitînd intensitatea trăirii. Precum cînda Ronsard, Vladimir Ciocov e neliniștit că scurgerea implacabilă a timpului ar provoca pierderi de nereparat în ordinea destinului uman. „Tăcerea te-mpresoară și parcă o auzi: / La brat

cu tinerețea / și dragostea s-a dus“ (Numai tinerețea). Căci, cînd „ziua s-a chircit“, altfel spus, plenitudinea bucuriei de a trăi nu mai dilată cadrul strîmt al faptelor, „Ce să mai faci cu timpul, să-l cheltui, să-l omori?“ (Timpul omului). În confruntarea cu timpul, poetul năzuiește către sesizarea unor principii ultime, menite să întemeieze succesiunea evenimentelor pe o logică, să le dea un înțeles, „o noimă“. Dar tentativa rămîne himerică, răspunsuri definitive nu există: „Ce noimă să mai aibă, mă întreb, și la ce bun / și ce să-nsemne oare, acestea toate, / cînd toate conțeneș și-ncepe iarăși / a nefinței viață“ (Noima). De aici, poate, sentimentul zădărniceții din care izvorăște melancolia: „...și-un cuib și-ar face-n mine, acum / melancolia“ (Apus). Poetul pare acum constrîns la asumarea contemplației, marior însingurat, asemîni unui pom „cu trunchiul scrijelat, bătut de ploii / Eu rămîn în șes / damnat să-mi port coroana / bătută“ (Reșemnare). Și totuși, o cortitudine i se înfățișează: „vesnicia mișcării“: „Că vesnică-i schimbarea, și numai ea, cînd cuget / căci ce e azi pe lume, ca-mîne nu-l mai ai, / că peste tot nimicul stăpînește / — rălăci-toare pubere, incoace-ncolo, / de la unul la altul, / în jos, / în sus, / în du-te-vino / a cărei noimă nu știe nimeni“ (Paralele). Hotărît, viziunea clasică a lui Vladimir Ciocov se bizuie nu numai pe Horațiu dar și pe Heraclit din Efes.

Materia predilectă din care poetul își alege simbolurile e compusă din elementele naturii: ploaia, fluviul, pomul, șesul, ostrovul, steaua, floarea primesc aici dimensiuni spirituale. Este chiar o frăsătură remarcabilă aceasta surprinsă în poezia lui Vladimir Ciocov: capacitatea de a trece fără cazne din sfera natura-

lului în aceea a spiritului. Natura, văzută din unghi afectiv, devine transparentă, dezvăluind rosturile existenței umane. Poinal, cum am văzut, poate fi semnul deplin al poetului, poezia însăși e închisă în metafora fluviului: „un fluviu unciori, mi-e poezia / pentru ca-n urma lui, așideri oștirilor demult retrase / sămintă rodnică să cadă / sămintă binelui să cadă...“ (Confesiune). Ceea ce permite osmoza sensurilor, unitatea cosmică dintre materie și conștiință, este principiul absolut al iubirii: „e cer iubirea-mi, e pămînt“. „E bine să iubesc“, afirmă alt vers. Atopulernicia iubire se intitulază unul dintre semnificativele poeme ale volumului. În numele iubirii lansează poetul chemarea pentru ameliorarea regnului uman, maculat de prezența „omului-șarpe“ sau a „ucigașilor de flori“. Tactica confruntării începe, însă, cu asanarea spațiului interior, „ostrovul“ sentimentelor, în care mai sălășluiesc nefaste ura, licomia, egoismul sau indiferența: „O dată pentru totdeauna / alun-gați-l / pe lupul negru cuibărit în voi“. Fără această imperativă purificare morală, spectacolul existenței cotidiene va fi și pe mai departe marcat de scene tragice, sfîșietoare, cum este aceea descrisă liric în Grosescă, părăsirea de către familie a unei bătrîne. De aici mîhnirea poetului și exclamația sa atît de umană, prea umană: „O viață / și voi, oameni!“.

Fără a surprinde prin imagini memorabile, lirica lui Vladimir Ciocov, egală confesivă, conversativă, chiar, neispită de fascinația formelor inedite, reușește să creeze o atmosferă originală, învîluitoare și, în ultimă instanță, convinge prin simplitatea ei.

S. Vladimir

Prima verba

Punctul de observație

● TENDINȚELE resurecției unui realism epic de atitudine critică și de formulă documentar-reportericească, vizibile în proza tinerilor de un an, doi încoace, se fac simțite cu claritate în romanul lui Mircea-Valer Stanciu, Viața spre ziuă (Ed. Dacia). Impresia de înregistrare pe bandă magnetică a realității este atît de mare încît un cititor mai puțin atent ar putea reduce efortul autorului la simplul act de transcriere, fie și reportericească, a unor situații lesne verificabile. În realitate, ficțiunea, capacitatea imaginativă și transfigurarea literară nu lipsesc din roman, numai că în loc să fie folosite ca producătoare de inventar factologic, cum se întîmplă de regulă în proza de imaginație, ele joacă un rol important, mai bine zis își epuizează rolul într-un proces mai complicat dacă nu și mai complex decît cel al purei invenții epice, anume în selectarea, ordonarea și augmentarea semnificațiilor incluse în materia epică, dar și depășind-o. Atitudinea critică privește exclusiv din unghi moral relația socială și este exprimată indirect, prin relatarea obiectivă sau, mai rar, prin ironie; în câteva secvențe spiritul critic se pronunță nemediat, paginile respective avînd, ca urmare, culoare satirică. Să derulăm pe scurt firul romanului. Pavel Onițiu, naratorul și personajul care asigură dinamica romanului, proiectant la o întreprindere industria-

lă, student la un institut de subingineri, tînar cu idei tehnice interesante și noi, băiat cuminte și respectuos față de ierarhii, cu decentă însă, povestește înfrîngeri din realitatea imediată a fabricii unde lucrează, a mediului familial, a vieții personale, fără nici un efort explicit de literaturizare, simplu, fluent, reportericește, interesat în aparență doar de fidelitatea povestirii față de evenimente. Postura de observator corect și de traducător onest al diverselor situații și relații dinlăuntrul mediilor traversate îl avantajează; redusă la minimum, subiectivitatea naratorului constată întîmplările, le reține, le transmite întocmai, reprimîndu-și însă orice impuls spre comentariu. Naratorul descrie ce vede, spune ce aude. Ce vede? O lume, a funcționarilor fabricii, speriată de anunțata vizită a unui inspector de la centrală, pregătirea respectivoi vizite începînd de la alegerea locului de întîlnire cu inspectorul, apoi vizita însăși cu raportarea unor date fictive, cu luări de cuvînt de o spontaneitate bine organizată, în fine, nelipsita masă finală, tovarășească, unde se mai încearcă din partea celor interesați un ultim gest de captatio benevolentiae la care își dau concursul brigada artistică a fabricii și, mai cu seamă, cîteva talente vocale și coregrafice frumos proporționate. Ce mai vede? O dezlănțuire a stihilor ce amenință întreprinderea și localitatea

aflată pe malul unui rîu ce și-a ieșit din maluri, solidaritatea muncitorească întru salvarea oamenilor primejduiți și a bunurilor obștești, în fine, faptul că „spre ziuă lucrurile apar în adevărata lor ființă“ și că, după abuzurile de după prima inspecție, sosirea unui nou inspector, de data asta neanunțat, promite o limpezire a lucrurilor. Indiferența aparentă cu care naratorul povestește întîmplările se arată mai crudă decît orice satiră directă. Are dreptate Al. Piru, în cîteva fraze de prezentare a cărții, să afirme că „jurnalist exersat, autorul ne oferă reportajul unei lumi imaginare, simbol al celei reale pe care o amenință un cataclism spre a renaște purificată, cu forțe noi“. Numai că mai periculos decît cataclismul natural pare să fie cel produs la nivelul relațiilor inter-umane de ipocrizie, demagogie, minciună, abuzul puterii, lașitate, și alte negative morale a căror acțiune concentrată asediază fundamentul etic al relației sociale, sfidînd pînă și bunul simț elementar. Asupra acestui soi de cataclism atrage atenția autorul romanului, adoptînd în final o atitudine optimistă în locul indiferenței crude a cursului narațiunii. Romanul se citește așa cum e scris: fluent, fără ambiguități, realist. Mircea-Valer Stanciu e un bun observator al mediului industrial și citadin.

Laurențiu Ulici

M. Constant

Calendar

- 28.VII.1970 — a murit Aurel P. Bănuț (n. 1891).
- 29.VII.1897 — a murit junmistul Ștefan G. Virgolei (n. 1843).
- 29.VII.1912 — s-a născut N. A. Steinhardt.
- 30.VII.1887 — s-a născut Franyó Zoltán (m. 1978).
- 30.VII.1893 — s-a născut Mihail Celarianu.
- 31.VII.1885 — s-a născut Vasile Grecu (m. 1972).
- 31.VII.1919 — s-a născut Grigore Popa.
- 1.VIII.1883 — s-a născut Pan Halippa (m. 1979).
- 1.VIII.1912 — s-a născut Nicolae Moraru.
- 1.VIII.1914 — s-a născut Al. Ștefanescu-Medeleni.
- 1.VIII.1927 — s-a născut Ioan Mățoiu.
- 1.VIII.1939 — s-a născut Gheorghe Suciu.
- 1.VIII.1941 — s-a născut Al. Covalci.
- 2.VIII.1892 — s-a născut Mihail Sevastos (m. 1967).
- 2.VIII.1915 — s-a născut Gellu Nauiu.
- 2.VIII.1937 — a murit Pavel Dan (n. 1907).
- 3.VIII.1927 — s-a născut Beko György.
- 3.VIII.1943 — s-a născut Cornel Ungureanu.
- 3.VIII.1976 — a murit Octav Desista (n. 1895).
- 4.VIII.1889 — a murit Veronica Micu (n. 1850).
- 4.VIII.1908 — s-a născut Sîdonia Drăgușanu (m. 1971).
- 4.VIII.1915 — s-a născut C. S. Anderco (m. 1975).
- 4.VIII.1931 — s-a născut Nicolae Ciobanu.

Rubrică redactată de Gb. CATANA

ACTUL I Tabloul 1

Interiorul casei lui Andrei Coman, decor obișnuit maramureșean cu unele elemente urbane — un dulap cu cărți, o pendulă, un tablou de la nuntă, pe masă cărți și caiete. Iulia împletește ceva, Femeie frumoasă, încă puternică, dar cu chipul marcat de suferință. Lătrat de caine, blind, ca pentru om cunoscut. Bătaie în ușă, Iulia tresare și pune lucrul deoparte, își stringe rochia la piept, ușoară spalmă :

IULIA : Dumneata ești, tată ?
VLAȘIN : Eu sint Iulia. (Iulia deschide ușa, intră Vlașin, stă o clipă locului, tăcut. Bărbat scurt, indelat, păr lung aproape alb.)
IULIA (încă neliniștită) : Ce este tată... de unde vii ?
VLAȘIN (se așează pe canapea, efort să rămână calm) : Am fost prin sat, pe la mănăstire. Voiam să-ți spun că l-am dus pe Dănuț la Tomoioagă, mai sint acolo și alți copii, cioplesc lemne, se joacă... Ce știi ei ?
IULIA : Bine tată... copilul m-a întrebat azi noapte cînd vine Andrei... că l-a visat... Zicea că dacă pleacă nemții vine și el acasă... oh, doamne !
VLAȘIN : Lasă-l la Tomoioagă, în noaptea asta oricum... mincare am să-l duc eu.
IULIA (se așează pe un scaun, copleșită) : Tată, nu pot fără el, de cîteva zile sint așa un fel de teamă că au să mi-l ia... că n-am să-l mai văd...
VLAȘIN : Iulia... taclă... te-ai îmbolnăvit și tu.
IULIA : Nu știu, mi-e frică tată... tocmai acum, acum... (Se aude un clopot bătînd rar) De ce bat clopotele ?
VLAȘIN : S-a prăpădit femeia lui Suru.
IULIA : Bănuiam... de ieri am știut că se stinge... doamne, ciți s-or mai duce !
VLAȘIN : Trage să moară și Lipan și Gligor baciul. Te-n așteptat popa Vălean... și Ana, zice că fără tine își pierde mințile, am văzut-o acum, a ajuns o stafie...
IULIA : Mi-e milă de toți și îi plîng... dar azi am fost ca paralizată...
VLAȘIN : Te-am văzut... Iulia, adună-ți puterile, sintem în primejdie mare, avem nevoie de minte limpede.
IULIA : Auzi tată ? M-am gîndit să fug... l-aș lua pe Dan și m-aș duce oriunde, oriunde, să nu mai văd, să nu mai aud.
VLAȘIN : Să nu fim siliți să plecăm cu toții ! La nemți e zarvă mare, a venit un general, se aude că ne-or scoate din sat.
IULIA : De unde ai auzit ?
VLAȘIN : Nebunul de Galdău, el aduce vești, toată ziua e acolo, la nemți...
IULIA : Galdău... Galdău... a trecut pe aici dimineața, nu știu ce vrea, vorbește în doi peri, că ar fi bine să ne punem bine cu nemții, că ei aici rămîn și bine ar fi să ne supunem... că ar trebui să mă duc eu la comandant !
VLAȘIN : Da, e omul lor, și-a pierdut un picior și așteaptă răsplata, nemernicul. Ai grijă Iulia cum vorbești... nu-l asculta... să nu te duci la nimeni. (Clopotul continuă să bată.)
IULIA : Oh, clopotul asta !
VLAȘIN (Gînditor, ca pentru sine) : ... să rămînă hitleriștii aici... asta nu-i cu puțință... nu... nu.
IULIA : Cînd au început să fugă la vale eram liniștită.
VLAȘIN (Se ridică, pășește spre fereastră, vorbește încet) : Azi dimineața a venit la mănăstire o femeie din Borșa... nu știu cum a trecut de santinele.
IULIA (Cu vădită nerăbdare) : Ce spune, ce-i pe-acolo ?
VLAȘIN : Fac întăriri, mă tem că au de gînd să reziste aici, pe Vișeu. Au scos oamenii la lucru, cu pușca l-au scos... așa au făcut și în celălalt război... au să ne scoată și pe noi... acum sint încă mai turbați și mai nelegiuți.
IULIA (după o clipă de tăcere) : Sintem departe de țară... și singuri.
VLAȘIN : Singuri, e adevărat, dar țara e tot mai aproape... acolo s-au petrecut lucruri grozave, țara-i liberă, Iulia.
IULIA : O, doamne, ce bucurie trebuie să fie !
VLAȘIN : Va fi și la noi, curînd, curînd...
IULIA (Cu o subită revenire) : Tată, noi trebuie să trăim... Cîteodată, în foii nopții, se face liniște, de parcă nici războiul, nici suferința, nici moartea n-ar mai fi pe lume. Mă uit la Dănuț cum doarme, și pe Andrei îl aud răsufînd... toate sint la locul lor... dar mă trezesc repede și e cumplit.
VLAȘIN : Pragul... dacă trecem pragul.
IULIA : Dan m-a întrebat iară azi-noapte : „Mamă, nu-i așa că tata-i mort ?”
VLAȘIN : Și ce i-ai spus ?
IULIA : Nu e mort, e în război, se bate cu dușmanul. O să vină curînd acasă. Dar el m-a iscodit mai departe : „Pe tata l-au dus hortiștii pe front, zice, hortiștii sint dușmanii noștri, atunci cu cine se bate tata ?”. Ce puteam să-i spun ? Ei, uite, armata a trecut la români... tata așa a gîndit de la început. N-a părut convins dar a tăcut...
VLAȘIN : Mai mult să nu-i spui.
IULIA : Mai mult nu știu nici eu.
VLAȘIN (Vine la ea, îi cuprinde miinile) : Iulia, fata noastră dragă, cum să-ți vorbească eu ca să nu greșesc ?
IULIA (Se retrage, contrariată) : Ce să greșești tată, nu înțeleg !
VLAȘIN : Te temi să nu-l prindă pe Andrei.
IULIA : M-am temut de la început, de cînd l-au luat. El a vrut să se ascundă, pe urmă s-a răzgîndit, zicea că să nu ne pună pe noi în primejdie.
VLAȘIN : Știi, am vorbit atunci cu el, s-a rugat de lertare, că tocmai el, învățător în sat, merge cu nemții. Am tăcut, nu puteam să spun nimic.
IULIA : Eu n-am tăcut. I-am spus să-și aleagă ceasul lui bun și oameni de nădejde și să fugă, să treacă dincolo. „Să fiu ca Bologna, a spus el, și să termin în ștreang ca el ?”. Știi, Bologna lui Rebreanu.
VLAȘIN : Și te-a ascultat, nu s-a temut de urmări.

IULIA : Și-a ascultat sufletul lui, noi și așa sintem în gura morții, dar el s-a mintuit. Dacă scapă poate să stea cu fruntea sus, n-o să-i fie rușine de neamul lui.
VLAȘIN : Atunci ar trebui să fii liniștită și tu nu ești ! Văd cum te porți cu Dan, cum te uiți la el și cum îl stringi la piept... Iulia, Iulia, tu aveai un suflet tare !
IULIA : Mă duc gîndurile și mă pierd...
VLAȘIN : Iulia, vreau să merg în greșală pînă la sfîrșit, să-ți spun că tu imi ascunzi un lucru mare.
IULIA (Oarecum convenind, dar încă ezitînd. Trece în camera alăturată și își pune un șal pe umeri. Vorbește calm) : S-ar putea să fie unele lucruri ascunse... dar acum nu mă simt vinovată.
VLAȘIN : Nu te invinovețesc, dar nu pot să tac... ești în primejdie și nu pot să tac... tu știi unde se află Andrei ! (Iulia își strînge miinile la piept, tace, pare împietrită, tăcerea se prelungește, Vlașin privește pe fereastră apoi vorbește în șoaptă). Nu te sillesc să-mi spui, dar sufletul meu nu mă înșală. Și alții văd.
IULIA : Ce văd ?
VLAȘIN : Că te-ai schimbat, că porți o povară grea. Se aude că tu ai fost la ascunzătoarea lui, pe Tomoioaga.
IULIA (Cu vocea sfîrșită) : Cine ți-a spus ? Femeia aceea ?
VLAȘIN : Da, m-a luat deoparte și mi-a spus. Plîngea, era înspăimîntată, a vrut să te caute dar n-am lăsat-o... de ea n-am grijă.
IULIA : De unde știe ea... cui l-a mai spus ?
VLAȘIN : S-a jurat că numai mie, dar e limpede că mai știu și alții și ajunge un cuțit pentru moartea unui om.
IULIA (frîngîndu-și miinile) : Cum e cu puțință. Cum ? Toți sint niște nemernici... toți... pentru o glajă de băutură, pentru tutun, pentru o zdreanță...
VLAȘIN : Nu putem ști, eu nu vorbesc, nu arunc piatra... Cine mai e cu Andrei ?
IULIA (eriză de nervi) : Nu știu, nu știu, tată, de ce-ai venit... de ce l-ai luat pe Dan ? Nu mă mai chinui, nu mai pot.
VLAȘIN (Blînd, resemnat, el însuși sleit) : Uite tac, nu mai spun nici o vorbă... sint aici, aproape, și oriunde te-ai duce te urmez. Pe Dănuț lasă-l acolo, scutește-l, cu noi întimplă-se orice !
IULIA : Nu mă mai tem pentru nimeni, doar Andrei să trăiască, atîta vreau, el a riscat, n-a putut îndura umiliința și trădarea. L-a învățat pe copil să lubească pămîntul strămoșilor și să-l apere, vorbea aici, sub ochii și în urechile dușmanului, chiar după ce l-au amenințat cu arestarea, cu trimiterea pe front... El nu vorbea mult, numai mie mi se destăinuia, cînd a plecat spunea că îi e rușine de sat, de oamenii care l-au primit aici și l-au iubit. Și acum îl vind, îl vind... (Plînge cu hohote reținute).
VLAȘIN (Cu autoritate) : Iulia, acum nu avem timp de vaiete, hal, liniștește-te, mergem să ne sfătuim cu popa Vălean, trebuie să facem ceva, să aflăm ce gîndește Körner, s-ar putea ca el să nu fi aflat nimic.
IULIA (Supusă, liniștită) : Bine tată, fac ce spui tu... e adevărat, am fost pe la el, m-a dus Aron al Ursului... Andrei l-a trimis...
VLAȘIN : Cum arată Andrei ? Care mai sint acolo ?
IULIA : A slăbit, e nebrăbierit, mai era acolo Simedrea și încă doi mineri... N-am putut tată, trebuia să-l văd.
VLAȘIN (Ingrîjorat) : Dacă te cheamă nemții tu să nu vorbești... nu l-ai văzut pe Andrei... ei dibule, nu sint siguri, te-ar fi luat pînă acum.
(O serie de explozii îndepărtate, puternice. Iulia deschide ușa, se aude zgomot de motoare, apoi focuri de armă și sirene, latră cîinii în sat)
IULIA (din prag) : Ce să fie asta ?
VLAȘIN : Parc-ar fi spre Măgura...
IULIA : Dincolo de apă... la depozitele de muniții... mă duc să văd ce-i...
VLAȘIN (intră în casă, închide ușa) : Stai locului, asta-i nebunie.
IULIA (agitată) : Trebuie să văd ce s-a întimplat.
VLAȘIN : Om vedea, om vedea... au să vie oameni de-acolo... Iulia, ai răbdare... eu mă duc să văd ce fac copiii, trec pe la popa Vălean să află ce-a mai auzit el... mă întorc îndată... rogu-te mîncă ceva, ești sfîrșită cu totul. (Vlașin iese, stă o clipă în prag, ezitînd. Se aude mereu zgomot de motoare, de mașini grele).
IULIA (învețe ceva în ștergar, se duce spre Vlașin) : Uite, dă-i asta lui Dănuț, am să trec mai tîrziu pe acolo, spune-le să nu lasă pe uliță, să-i păzească femeia lui Tomoioagă. (Inchide ușa, stă o clipă în mijlocul camerei, se uită în treacăt la tabloul făcut la nuntă, se duce la sobă și se apucă să aprindă focul. Feste puțină vreme latră cîinele și se aude un glas de om. Iulia se uită pe fereastră și deschide repede ușa.)
ARON AL URSULUI (bărbat la 50 de ani, nebrăbierit pare mai vîrstnic. Poartă căciulă, cojoc, pantaloni de dimie, opinei și obiele groase, legate cu nojite tari) : Ziua bună, doamnă Iulia... mă bucur că v-am găsit acasă... v-am adus o țîră de brînză... știu că n-aveți de nici unele... acuma...
IULIA (agitată) : Spune repede Aroane, ce s-a întimplat, de unde vii ?
ARON : Se întimplă ceea ce se cuvine... au fost spulberate fortificațiile de la podul Măgura...
IULIA : Unde-i Andrei... și Simedrea... și Pătrașcu ?
ARON : Eu zic că-s la adăpost... am fost la ei azi-noapte, se pregăteau... domnu învățător mi-a poruncit să vin numaidecît aici, să vă spun să nu leșiți din casă, să stați lingă Dan, să nu-l lăsați singur nici o clipă... Acum unde-i ?
IULIA : L-a dus tata la Tomoioagă... mai sint acolo și alți copii... Se tem oamenii... Nicl eu n-am liniște. Aroane, acum nu se mai știe ce va fi. La noapte mă duc.
ARON (calm dar hotărît) : Nu doamnă Iulia, să nu te duci... (în taină) de asta am venit... domnul învățător vine aici... după miezul nopții, îl este dor de casă... ce vrei ! Ține omul la culcușul lui... de doi ani umblă pe drumuri străine... dumnezeu l-a apărât de moarte.
IULIA : Aroane, să nu-l vadă carava, să nu afle dușmanii noștri, s-au sălbăticit cu totul, au innebunit... mai bine mă duc eu.
ARON : L-a oprit și Simedrea... și Pătrașcu, toți i-am vorbit... dar îl știu cum e, ca piatra...

Nicolae Jianu

MAR

■ DIN faptele trăite, văzute sau aflate în piesa Martirii. Cercetînd și generalizînd în mureș, am constatat că sute de mii de lupți chipul patriei, iar noi să rămînem cu frunza Sfidînd sinistra trufie a ocupanților fasel tragic alături de ostatecii pe care spera să eroice istoria și-ar pierde înțelesul real.

Vido Gezo

IULIA : Aroane, Aroane... ce păcate plătim noi... cum de s-au rinduit lucrurile atît de nemilos ? !
ARON : Acum ceasul izbîvirii e aproape... nemții curg la vale, rușii sint la Frislop... lucrurile sint fără întoarcere... doamnă Iulia, să-l aduci pe Dan, să-l vadă domnul Andrei măcar o clipă, e topit de dor...
IULIA : Nu știu dacă e bine... oi vedea... să vorbesc și cu tata... nu știu, mă tem.
ARON : Gîndește-te și fă cum te îndeamnă inima... în noaptea asta stau pe aproape... m-am înțeles cu domnul învățător cum să vă dau de veste dacă e ceva... doamne ferește... cine știe ?
IULIA (după o clipă de gîndire) : Să fac o mămăligă, Aroane, să mîncăm, poate vine și tata.
ARON (scotîndu-și cojocul) : Atunci mai stau, e încă devreme. (Începe iar să bată clopotul).
IULIA : Cine o mai fi murit... ? (Tăcere grea) Un doctor neamț spunc că sint semne de tifos...
ARON : Doamne, apără-ne... (își face cruce). (Pe dangătul clopotului cade Cortina).

Tabloul 2

(Același decor, pe inserat. Iulia aprinde lampa, apoi trage perdelele. Pendula bate de cîinci. Se aude cîinele lătrînd, Iulia tresare, afară vocea lui Vlașin. Lătratul a încetat.)
IULIA (deschizînd ușa) : Scara bună, poftiți...

TIRII

reimea ultimului război mondial, s-a născut plări autentice, cum au fost cele din Marai anonimi s-au jertfit ea să păstreze curat sus peste ruinele dezastrului. Invățătorul Andrei Coman va sfirși in mod alveze. Fără amintirea unor asemenea acte

MONUMENTUL EROILOR ANTIFASCIȘTI DE LA MOISEI

PREOTUL VĂLEAN (Bărbat spre 60 de ani, dar încă volnic, îmbrăcat cu un veston de stofă neagră, închis la gât. E bărbierit, părul cărunt bine. După voce pare un om hotărât, curajos): Sara bună Iulia dragă... te-am așteptat, dar știu...
IULIA: Iertați-mă... mă pregăteam să vin acuma... toată ziua nu m-am simțit bine...
VĂLEAN: E mai bine că n-ai venit... acolo-i durere mare... după exploziile astea mai toate femeile s-au tras într-acolo.
IULIA: Stați jos... părinte, luați loc... spuneți-mi ce-ați aflat?
VĂLEAN: Nu se știe anume cine a aruncat în aer podul și o parte din fortificații... tancuri și mașini multe care fugeau la vale s-au strâns acolo, pe urmă au încercat să treacă prin vadul apei.
VĂLEAN: Se zice că s-a spart frontul la Prislop...
VĂLEAN: Da, s-ar putea, dar uite că maiorul Körner nu se grăbește... a înconjurat mina... a scos toți oamenii... el spune că minierii au pus dinamită... minierii și alți oameni din Borșa, din Moisei...
IULIA: Care oameni?
VĂLEAN: A pomenit și de Simeedrea... că el ar fi căpetenia comunistilor de la mină.
VĂLEAN: Acum vorbele nu mai au cuprins, el știu ce gândim și dacă vor să ne piardă au s-o facă...
IULIA: Dacă s-a rupt frontul mă gândesc că nu mai au timp.
VĂLEAN: Pentru fărădelegi se găsește timp, deși timpul lor e tot mai scurt... am mai prins la radio niște

vești... frontul din Ardeal se mișcă repede, se dau lupte grele, ei nu mai pot rămâne aici că îl înconjoară pe la Cirlibaba, pe la Seletin... Acum să vedem ce facem noi.
IULIA: Tată... să stai cu copiii în noaptea asta...
VĂLEAN: Numai decizi... tu Iulia să vii cu mine.
IULIA: Am să viu singură mai tirziu... mă duc să-l văd pe Dan, să-l duc mîncare... vin... am să vin, am să vin... (își întoarce fața, copleșită).
VĂLEAN: Iulia, ascultam azi-noapte parcă vorbeau cu noi anume... fără îndoială că se gîndesc la noi cînd strigă să rezistăm, să-l lovim pe cotropitori... Ce pot să fac eu? Învățați-mă voi.
VLAȘIN: Să stăm drepti și tari ca pietrele, asta putem face.
VĂLEAN: Au prins treizeci de oameni... oameni nevinoși... ca noi toți... Acum încearcă să ne moale și să ne frîngă... ei știu că durerea ne-ar putea risipi și așteaptă.
IULIA: N-au să aștepte prea mult... unde i-a dus?
VLAȘIN: Sint ferecăți într-o casă veche, pe malul apei...
VĂLEAN: În noaptea asta ceva se alege... ai dreptate Iulia, ei nu pot aștepta... n-au timp să aștepte... Să mă duc la Körner... ce spuneți?
VLAȘIN: Dacă te-o primi... adu-ți amînta, cînd ne-au luat caii și vitele, am stat o zi și o noapte în uliță... Abia s-au îndurat să ne arunce două vorbe mincinoase... a doua zi ne-au și jefuit.
VĂLEAN: Acum e vorba de oameni...
IULIA: Încearcă părinte... du-te și dumneata tată... să merg și eu...
VĂLEAN: Pe tine să nu te vadă Körner... Dacă ar fi cu putîntă ar trebui să fugi cu Dan dar toate drumurile sint pázite...
IULIA: Nu fug... Să se întîmple ce ne e scris, dar nu fugim.
VLAȘIN: Nu, plecarea înseamnă moarte... doar înapoi, spre munți... dar nu știu nicodată...
VĂLEAN: Mulți s-au dus într-acolo... însă demult n-au mai venit vești... mai ales tineri s-au dus, mineri din Borșa... nimeni nu mai știe nimic.
IULIA (cătrec Vlaşin, în șoaptă, cu teamă): Părintele a aflat?
VĂLEAN: Ce anume Iulia?
IULIA: Că Andrei a venit...
VĂLEAN (se ridică în picioare): Da, știam... N-am vrut să-ți spun ca să nu te mai tulbur și eu.
IULIA: Femeia aceea din Borșa mai este aici?
VLAȘIN: S-a întors acasă.
VĂLEAN: S-a dus... are mîntea cam fulgerată... o cunoști și dumneata... N-am vrut să-ți povădesc de Andrei, dar uite, lumea vorbește. Cineva a trădat... putem bănui că ei te urmăresc... Oricum, în fața lor să nu recunoști că ai fost pe Tomoioaga! Eu mă duc la Körner, am să miros eu ce pun la cale.
VLAȘIN: Nu te las singur părinte...
VĂLEAN: E bine să fii numai eu... tu să mă aștepti lângă școală...
VLAȘIN: Ne-om întoarce să-ți spunem ce și cum.
IULIA (nehotărîtă, ezitînd, are tendința de a spune mai mult dar se oprește cu un mare efort): Tată, părinte... eu mă duc la Tomoioaga, poate stau acolo în noaptea asta... să nu veniți... Odihniți-vă... mîine... om vedea... om vedea...
VĂLEAN (stă în ușa cu pălăria în mîna, se gîndește o clipă, pare a fi bănuț ce se petrece): Bine Iulia, du-te la copiii dragostea mea... să-ți fie sufletul tare... ca al bunilor și străbunilor noștri... cu bine...
IULIA: Sară bună... tată, ai grijă.
VLAȘIN (întîrzie puțin, preotul a leșit, vorbește în șoaptă): Să nu te duci la el... rogu-te... ai răbdare... toate s-or limpezi.
(Iulia închide ușa după el, rămîne încrîncată în mijlocul camerei, sub lampa care îi luminează fața frumoasă. Cortina).

Tabloul 3

(Același decor. Fîtilul lămpii e coborît, abia se deslusește conturul lucrurilor. Iulia stă pe marginea canapelei, cu mîinile adunate în poală, într-o atitudine de așteptare încordată. Liniște, nu se aude decît bătaia pendulei. Iulia se ridică, se duce la fereastră, trage ușor de marginea perdelei, se uită afară apoi își reia locul pe canapea. Peste cîteva clipe se aude un vuiet surd, îndepărtat, crește încet, se pot recunoaște zgomote de motoare. Iulia se ridică, deschide ușa, zgomotul se mărește dar e tot infundat, greu. Iulia rămîne în prag cu ușa întredeschisă).

URSU ARON: Sara bună...
IULIA: Aroane... dumneata ești?
ARON (cu glas scăzut): Eu doamnă... trec motoare la vale... voiam să văd dacă-i liniște aici... acu duceți-vă în casă, s-a făcut frig... eu mai stau să văd ce se întîmplă pe drumul mare...
(Iulia se retrage fără o vorbă, închide ușa, dar în clipa următoare apare Andrei Coman. Intră, încuie ușa, își trece repede privirea prin cameră. E încălțat cu cîmpe cazono ungurești peste un pantalon civil, haina e de stofă groasă, țărănească, pe cap nu are nimic, e netuns demult, o spuță de barbă îl îmbătrînește.)
IULIA: Andrei... Andrei, dragule...
(O cuprinde și el, rămîn așa cîteva clipe ca două umbre în lumina puțină. Zgomotul de motoare a încetat).
ANDREI (se desprinde din brațele Iuliei, face cîteva pași prin cameră): Oh, ce multă vreme a trecut... unde-i Dan?
IULIA: Nu l-am adus... nu e bine Andrei, nu e bine să te vadă... să nu știe că ești aici... mai adineori am fost la el... la Tomoioaga... e bun... și frumos... și cuminte.
ANDREI (scotîndu-și haina): Am vrut să-l văd... acum... nu se știe...
IULIA: Ușă tu ești tulburat... ce se întîmplă?
ANDREI: Acum se sfîrșește Iulia... acum se alege... trebuia să vină și clipa asta... ați mai aflat ceva din țară?

IULIA: Popa Vălean a ascultat astăzi... e un post apropiat... se prinde bine... nemții se retrag peste tot... zi și noapte... ne îndeamnă să rezistăm, să-l lovim...
ANDREI: I-am lovit... i-am lovit cumplit... atît am putut... mîine...
IULIA: Simeedrea... Pătrașcu... unde sint?
ANDREI: I-am văzut acum patru ceasuri. Sint și ei în sat... Caută casa unde sint închisii minierii, ne întîlnim la ziuă.
IULIA: Cum ați aflat de mineri?
ANDREI: Știu tot Iulia... nu m-am așteptat la mirșăvia asta.
IULIA: Popa Vălean și tata au vrut să vorbească cu maiorul Körner... nu i-a primit... le-a spus să vină mîine dimineață... se zice că în noaptea asta îl anchetează pe cei arestați...
ANDREI: Iulia... te rog să nu mai stai aici...
IULIA: Unde să mă duc...? Andrei, nu te mai las, nu te mai las... rămii Andrei, îl luăm pe Dan, pe tata și fugim în munte...
ANDREI: Nu... îmi mai trebuie o zi, două... trebuie să-l salvăm pe mineri... se pregătesc să-l ucidă.
IULIA: Ce poți să faci Andrei? Cum să-i smulgi din mîinile tilharilor?
ANDREI: Încă nu știu... dar n-am să pot... n-am să pot îndura... drum de întoarcere nu este... n-aș mai putea trăi... tu trebuie să înțelegi.
IULIA: Am înțeles de la început... toți au înțeles... nu te-a condamnat nimeni... nici măcar acum... dar nu te duce singur la moarte...
ANDREI (Stău amîndoi pe canapea, îmbrățișați, el vorbește cu o nuanță mai blîndă): Am vrut să fii cu tine în noaptea asta... mi-e sufletul împăcat că sint aici... mîine poate îl văd și pe Dan... mîine... ce departe e ziua de mîine... parcă nici nu mai este ziua de mîine... (Iulia îl mîngieie obrazul și fruntea, îi sărută mîinile, par amîndoi pierduți într-un vis) Oh, ce dor mi-a fost de tine... cit de puțin ne-am iubit noi... pe unde am umblat, pe unde am suferit, mă gîndeam ce puțin ne-am iubit noi...
(Iulia s-a ghemuit în bratele lui, îl ține încleștat, îl privește cu un fel de spaimă. Șopteste).
IULIA: Puteai să scapi... să fugi în țară... treceau toate...
ANDREI: Da, mulți au trecut în ultima lună, alții stau ascunși prin păduri. Dar cu mine s-a întîmplat ceva... simțeam că o să se întîmple ceva cu mine. Îi uram, Iulia, îi urăsc demult, tu știi cum îi vorbeam satului... douăzeci de ani le-am vorbit... ce puteam face, cum să mă abat eu insumi de la ceea ce voiam să sădesc în alții? Cînd ne-au despărțit de țară n-am putut pleca de aici, era nevoie de noi și așa s-a deschis un drum... asta a fost destinul nostru.
IULIA: Nu te mai las singur... nici tu nu mă lași... nu-i așa că n-ai să mă lași?
ANDREI: Tu ai să fii cu mine totdeauna... oriunde... oricît... nu te-am părăsit nici o clipă... în noaptea cînd am fugit de pe front am mers vreo zece kilometri prin niște mlaștini cumplites; mă scufundam, mă chinulam ca într-un vis rău, îmi pierdusem mîinile dar te auzeam pe tine, aveai o șoaptă grozavă, ca un vînt, îmi porunceai... mergi înainte... mergi înainte, nu te opri... nu te opri. Și nu m-am oprit...
IULIA: Tu știi că în nopțile acelea te-am visat? Mă rugai să te ajut, purtai o greutate mare în spate... și erai gol... și strigai. Nu știu ce-am făcut în somn, m-a trezit Dănuț, i-am spus că te-am visat și el te-a așteptat, zicea că asta înseamnă că vii.
ANDREI: Nu m-am oprit, la ziuă am ajuns la un conac părăsit și acolo i-am găsit pe ei, pe tovarășii mei... vezi ce întîmplare? Acolo ne-am legat și știam că n-am să mai dau înapoi... Tu tremuri, Iulia... (i-e frig).
IULIA: Mi-e frig... ține-mă, tot timpul mi-a fost frig Andrei... cum să te ating... ce să fac, spune-mi tu ce să fac?
ANDREI: Strigă-mi ca atunci în vis... să merg înainte, să nu mă opresc... să nu-i părăsesc...
IULIA: Să vie tata și popa Vălean... să vorbim cu el... să scoatem oamenii din sat...
ANDREI: Și încotro să pornim? Moartea pîndește la tot pasul... Iulia... stați pe loc... la Vălean ar fi bine...
IULIA: Se vorbește de tifos... acolo sint bolnavi...
ANDREI: Ooh! Dragii mei... dragii mei.
IULIA: Taci... ascultă...
(Se aud din nou motoare îndepărtate)
ANDREI: Nemții... fug... fug... de s-ar întîmpla în noaptea asta... de s-ar rupe munții!
IULIA: Mîine seară, în seara asta chiar... ce-o să fie... ce-o să fie? Mă duc să-l chem pe tata, să vorbești cu el, ascultă-l pe el.
ANDREI: Mai stai... mai stai lângă mine... mă zvîrcolesc în gropi și noroaze și te chemam... vă chemam pe toți.
IULIA: Parcă s-au oprit mașinile... să nu rămînă aici... să nu intre prin case, Andrei... (cu spaimă) poate te caută pe tine... să nu te găscască...
ANDREI: Acum nu mai aud nimic... nu mai știu nimic (o sărută), ai buzele arse arse și fierbînti... (pendula bate ora 1). El, de cînd n-am auzit ceasul nostru bătînd! Ce ciudat... s-a răsturnat timpul și sintem iară la început... știi, cînd am luat pendula de la Cluj... tot aici eram și eu mă miram cît de sărate și fierbînti sint lacrimile tale... pînă atunci nu știam cum sint lacrimile... dar poate că acum începe viața noastră adevărată... așa spun tovarășii mei...
(Se aud în depărtare focuri de armă. Tresar amîndoi, se ridică în picioare.)
IULIA: Să nu-i fi ucis!
ANDREI: Iulia, mă duc... Așteaptă-mă... dimineața să pleci de aici... stai cu celelalte femei... cu Dănuț, cu tata... Iulia... nu te teme.
IULIA (Regăsindu-și calmul, face un efort să se despartă cu speranța revederii apropiate): N-am să mă tem... Te aștept... să-mi trimiți vești prin Ursu... lui Simeedrea... lui Pătrașcu... spune-le sănătate... iubitul meu... iubitul meu...
(Se îmbrățișează, Andrei Coman iese, Iulia îl urmărește numai o clipă, revine în casă și își trece brațele peste scindura ușii ca și cum ar căuta umbra bărbatului plecat.)

Nicolae Ivanovici

Pictură flamandă

CIND s-a deschis muzcul, caste-
ra s-a cam mirat. Nu se aștepta
la vizitatori atât de diminea-
ță, dar când i-am spus că
vreau să vorbesc cu coana
Aretia, supraveghetoarea, m-a
întrebat speriată: „S-a întâmplat ceva?
Ce s-a întâmplat?”

— Nu, nu! Nu e ceva ce crezi! și am
urcat scara de marmură.

— Te-a cam pătruns frigul. Ai buzele
vinete. Ești oboseț. Ești nedormit! mi-a
spus coana Aretia cu glas moale. Aici e
cald. Trece, colo, lingă calorifer, și-mi
arăta un colț mai ferit. Tocmai mă in-
dreptam cu miinile întinse, că simțeam
căldura ca pe un miros de piine caldă.
Stai, nu e bine acolo. S-ar putea să apară
vreunul. Mai bine, hai în sala flamandă.
Te incui acolo, să te odihnești. Camera
e mică și are o banchetă. Acolo, nu prea
intră nici dracu! Se vede că vizitatorii
obosesc și se plictisesc până la ea. Rar
dacă întreabă vreunul! Nici nu știu de ce
le-or mai fi ținând agățate toate tablou-
rile astea, că lume vine puțină. Adică,
mai bine așa, că altfel mi-aș pierde
piinea.

Și cum călcam în urma ei spre sala
aceea doamnă, aproape nu o mai puteam
urmări ce spune. În săliță erau poate
zece, poate douăsprezece, poate cinspre-
zece pinze. Nu mai știu câte erau. Până
să aud chela răsucindu-se în broască,
m-am apropiat de unul. Poate era de Van
Eyck, poate de Van der Weyden, poate
de Memling sau de unul din cei trei
Breugel, sau poate de un altul... Cine
mai stie! Tabloul reprezenta un port in-
ghetat cu corăbii și catarge înțepenite. În
dreapta era pictată intrarea unei circumi,
iar deasupra ușii, firma din fier cu un
ciine negru, cum era obiceiul în secolele
XV sau XVI. Țipenle de om pe stradă.
Totul era mort. Totul era înghețat. Mă
lăsal istovit pe banchetă. Mă cam pătrun-
sesse vântul înghețat și împinsei ușa cir-
cumi. Aici era cald, fum și gălăgie.
Cățiva marinari, hamali și oameni fără
căpății stăteau la mese. Se cam îmbăta-
să. Li cunoșteam pe cei mai mulți dintre
ei. Cu unul era chiar să mă bat la un
dans, pentru o fată, dar asta fusese mai
demult, în vară, mi se pare într-o seară
de simbătă... Mi-era foame. Aș fi mințat
ceva și aș fi băut o bere. Decit bere, mai
bine o samagonă — imi zisei —, imi mai
dezmorțește oasele. În picioare, la tej-
ghea, sta birtașul Kortenaar. Il știam de
ciufut și zgîrle brinză, de aceea, băgai
mîna în buzunarul pantalonilor. Guldenul
de aur era acolo. Asta nu era puțin! Dacă
i-aș fi scuturat pe toți ciții erau la mese,
n-aș fi adunat atât!

— O măsură de samagonă — il zisei —
(asta era băutura cea mai tare și cea mai
scumpă. Negustorii o pregăteau chiar ei
din orz dospit) și o porție mare de varză,
cu carne grasă de porc, sau cu cîrnați, în
fine, ce ai! Kortenaar, care de obicei își
țira printre mese piciorul mai scurt de l
se vedea ciorapul roșu de lînă din sabot.
Mă privi lung și nu zise nimic. În ochii
lui puteai citi doar bătaia de joc. Parcă
ar fi vrut să spună: „Hm! Acum, când
afară e ger și în port nu se mișcă decit
vîntul, tu ai bea o samagonă, hai? Ba,
te-ai linge chiar pe buze cu o varză grasă,
cum fac eu?! Dar ai cu ce plăti?” Kor-
tenaar nu zise însă nimic. Mă privi lung
mai departe.

— O măsură de samagonă și varză cu
carne grasă sau cîrnați am zis, sau n-ai
auzit? și lovii supărat cu latul palmei în
teighea. El însă mă privi fix și fără vorbă.
Știam ce înseamnă asta. Adică: Nu dau
pe datorie! Dar nici cu nu vream să-i
fac bucuria unei vânzări neobișnuite. El
vindea numai pe bani peșin, chiar cînd
în port descărcau sau încărcau corăbii și
oamenii aveau de lucru, dar pe vremea
asta?

— O coroană și cinspe... zise el și mă
privi nemișcat, cu buzele luguiate și ochii
micșorați a batjocură.

— Foarte bine! zisei. Să aducă!

— Plata se face înainte!! adăugă el
sigur că n-am bani. Se vede că nu pre-
zentam nici o garanție în hainuța pono-
sită și pipirică. El, dacă aș fi avut o blană
ca negustorii, mi-ar fi șters chiar el scau-
nul și mi-ar fi spus: Poftiți! Poftiți!!
Luați loc la masa aceasta, domnule, și ar
fi întins chiar o față de masă, dar ce să
caute unul cu blană în scîrnăvia asta de
birt?

— A! Asta e?! De ce nu spui așa, ne-
gustorule? Atunci, oprește și dă-mi res-
tul! Zvirlii guldenul de aur pe zincul tej-

ghelei. Kortenaar făcu ochii mari. La asta
chiar nu se așteptase. Il acoperi repede
cu palma grasă și speriat se uită împrejur
să vadă dacă a mai observat careva. Mă
privea și nu-i venea să creadă. Cînd bă-
iatul care ducea nu știu ce la mese trecu
il spuse: Jom, o porție mare de cîrnați
cu varză grasă! Vezi să fie fierbinte, că
domnul a venit de afară și e înfrigorat.
Și o samagonă mare! Apoi, adresîndu-
mi-se: Ce ziceți de gerul ăsta îndrăcît?
A paralizat tot, așa e? și zimbi cu gura
mare, dar eu mă făcui că nu-l bag în
seamă și nu-l răspunsui. Pielea de pe
umerii obrazilor i se îmbujorase. Purta
barbă scurtă, marinărească, și era roșcată
ca a atîtor concelăteni. Își radea mustata,
astfel că buza superioară era liberă. I se
vedeau dinții cînd vorbea și nu s-ar fi
putut lăuda că-i avea prea regulați sau
îngrijiiți. Erau galbeni ca ai celor ce mes-
tescă tutunul.

— Luați loc, zise el binevoitor, și-mi
arăta o masă.

— Bine, bine! Dă-mi înțil restul! El
mă privi iar atent și fix. Cu stînga scoase
galbenul de sub palmă, il acoperi astfel
să nu se vadă și-l încercă în dinți. Lăsă
apoi mîna sub tejghea. Bănuiam ce face.
Căuta cu degetele crăpătura dintre scindur-
rile groase, prin care strecura banii de
argint și de aur, cînd se întimpla să
ajungă pe la el. Dedesubt trebuie să fi
fost o punguță de pinză. Oricum, era mai
ferit acolo, decit în sertarul în care, de
obicei, se țin bănuții de zinc și de aramă.

— Puteți minca, stimate domn, în fie-
care zi la mine...

— Știu, răspunsui, scoțînd briceagul cu
lama lungă din buzunarul pantalonilor. Il
deschisei și cu virful început să-mi curăț
negreala de sub unghii, deși nu era ne-
voie. Mai sint și alte birturi, iar treburile
mele și ale corporației mă aduc mai rar
prin port. Treburile noastre sint mai ales
cu negustorii din centru...

ATUNCI intrară în birt și pri-
etenii mei. Veniseră zgribuliți
toți șapte și nu-l cunoașteți. O
să vi-i prezint. Deocamdată
pot să vă spun că doi sint ha-
mali, trei foști mateloși prin
ceilalți doi, mai bine să nu
vorbesc cu se ocupă. Cînd mă zăriră se
apropiară de tejgheaua de care stam
re-zemat într-un cot. Luați loc la masa de
colo! și fără să-i mai întreb dacă le e
foame, mă adresai lui Kortenaar: Dă-le
și lor jumări cu orez și cite o stacană
de bere!

— Prea bine, prea bine! imi răspunse
Kortenaar și mai dădu și din cap, în
semn că a înțeles, îndreptîndu-se spre
bucătărie. Acum, cit lipsește Kortenaar,
să vi-l prezint. Il vedeți pe cel înalt cit
o prăjină, cu capul țesit ca de șalău de
parcă ar fi student la filosofie? E Do-
uink! Cel de lingă el și mai rotofei e
Quack, iar cel cu părul cînepiu, murdar
și incurcat e Govaerts. Peut e cel subțire
și cu ochi de veruță. E un zănatec, iute
la cuțit și fără milă. Cel înalt, înalt de
tot, mătăhălos și puțin șasiu e hamalul
Karool. Asta poate duce ușor, pe umerii
lui de huidumă, un juncan înjunghiat de
240 de funzi. Jefke e cel cu semnul adinc
în obraz și dacă l-ar întreba cineva cite
întepături de cuțit a primit sau a dat în
încăierările lui, n-ar putea răspunde.
Ultimul e Kurt: De el n-aș avea mare
lucru de spus, atit doar că face exact
ceca ce ti spui și asta e bine. Kortenaar
imi aduce chiar el varza cu cîrnați, care
aburesc.

— Nu stați la o masă?

— Nu! Măntine chiar aici în picioare,
și infulecal o bucată bună de cîrnaț, care
e destul de gustos și rumenit.

— Ați mai fost în prăvălia mea... Cred
că ați fost mulțumit!

— Cîndva... și mîncine grăbit mai de-
parte. Atunci bețivanul de Aloysius, care
își bate în fiecare zi nevasta, pentru că
il cheamă acasă, se apropie pe două că-
rări și zvirliind băncuța pe tejghea, spuse:
O bere! Adică, știți, încă o bere! Apoi
ținîndu-se cu mîna de margine să nu se
mai bătănească: Ce zici, jupine, de
focul de acu' două nopți de la Van Treug-
gel?

— Nenorocire, Aloysius, nenorocire!..
Se mai întimplă...

— Mda! Dar — ascultă jupine — noroc
că au fost flăcăii de colo, și-i arăta masa
la care erau cei 7. Ei... Băieții ăia tocmai
treceau și au sărit și au stîns. Pe vremea
asta, jupine, nimeni nu iese de sub pla-
pumă să dea ajutor...! Altfel, Van Treug-

gel și ai lui ar fi ars ca șoarecii... Unde
mai pui — și încep să ridă proteste —
că în zăpăceala ăia mare care a fost nu
mai găseau nici chicle... Apoi, adresîndu-
mi-se: Să știți că la Van Treuggel e o
poartă înaltă... și obloane, și... Își luă
berea și plecă.

— Zi, băieții acela care nu venit după
dumneata l-au salvat pe Van Treuggel?!
Am auzit eu ceva printre negustorii din
țirg... Eu mincai mai departe fără să-i
răspund. Cînd terminal de mincat, văzui
că Kortenaar pregătise restul.

— E bine ca omul să fie prevăzător,
zisei, în timp ce mă sileam să scot o bu-
cată de carne dintr-o măsea. Niciodată nu
poți ști de unde vine necazul. Noi ne-am
angajat să le păzim averea pînă la răsă-
ritul soarelui cînd se aprind focurile. Pe
urmă... — ridicai din umeri — treaba lor!

— La mine focurile se sting devreme,
chiar înainte de a fi întineric, și cu lu-
minări aprinse nu umblăm!

— Așa a fost și la Van Treuggel. Se
vede treaba că a luat foc de la Triena —
lînă și frumoasa lui servitoare — pe
care o viră în asternutul lui că de la ne-
vastă-ta — bătrînă și surdă — căreia i-a
făcut cameră mai departe, nu cred că a
luat foc!

Kortenaar mă privi bănuitor, dar nu
zise nimic. Abia mai țirziu, cînd numă-
ram restul vorbi:

— Și corporația dumneavoastră cu ce
se ocupă acum, iarna?

— Nu spusei? Cu paza negustorilor și
a averilor lor. N-ai înțeles?! „Mda!”
mormăi el ambiguu. Paza o facem noap-
tea și Van Treuggel n-a fost convins de
la început că munca noastră în ger, cînd
toată obștea doarme, e o treabă grea.
Chiar foarte grea! O jumătate de gulden
pe săptămînă nu e o mare cheltuială pen-
tru oamenii cu buzunarul plin. Ea nu în-
seamnă mai nimic, dacă vor să doarmă
cu miinile sub cap și cu picioarele in-
tînsse cit plapuma. De! Să nu te trezască
grijile sau să tresari la toate zgometele,
e ceva... Ce zici?

— O jumătate de gulden? Cum, o ju-
mătate de gulden? sări înapoi Kort-
tenaar. Știam că e un zgircit și că unul
ce are să se îngrozească, de aceea
adăugai nepăsător, ca omul care n-are
nevoie să se roage.

— Ce e o jumătate de gulden pe săp-
tămînă, cînd e atîta frig și cînd nici ci-
nii nu mai mor de moarte bună, de
vreme ce-i juponie cei ce n-au ce minca.
Și ăștia sint atit de mulți în oraș?! Ce
crezi că așteaptă sărăcimea decit să ia foc
unde va și în învălășeala focului să șter-
pelească ba o vacă, ba o pereche de cat,
slănina din pod, cițiva saci cu grîu, plus
boarfe. Boarfe de îmbrăcat! Oricum, eu
astfel de ocazii, e altceva decit să mî-
nince ciinii și șobolani! Acum, la drept
vorbind, dacă n-am fi fost noi, paguba ar
fi fost mult mai mare! Ne-am gîndit că,
deși nu sintem angajați de el, totuși omul
va fi recunoscător, chiar dacă i-a ars
finul și i-au dispărut gîștele și unele lu-
cruri. De altfel așa s-a și purtat, că doar
unul din guldeni l-ai băgat sub tejghea!
El, dacă van Treuggel, ar fi fost prevăzător,
l-ar fi costat mai ieftin. Dar, de
omul trebuie să dea înțil de necaz... Buza
lui Kortenaar începu să tremure de parcă
— așa, deodată — il cuprinsese frigul. De
aceea adăugai ca ceva fără importanță:

— Dacă vrei — vreau să spun — numai
dacă vrei și ești convins că ai nevoie de
ajutorul nostru, dă-mi guldenul înapoi și

doi săptămîni vei fi fără grijă. Așa fac
toți negustorii cu stare și cu cap — cred
că ai auzit — chiar dacă nu prea vorbesc
ei despre asta. Vreau să zic despre asi-
gurarea liniștei lor! Peste gulden mai
dai o măsură de samagonă, pentru des-
ghețul oaselor, odată pe săptămînă cînd
trec pe aici în inspecție. Ei, dar s-a cam
însurat și ne grăbim, că avem treabă.

— Și garda orașului, ce face? zise el
răgușit și parcă il stringea cineva de gît.
— Asta nu e treaba mea! Nu sint sim-
briaș la ei și nu mă interesează nici ce
fac și nici ce ar trebui să facă și nu fac.
Îi privește! Imi închisei briceagul și-l
virii în buzunarul pantalonilor, pregătî-
du-mă de plecare. În orice caz, noi sint-
me pe aici în noaptea asta, avem treabă.
Ne-au cam ajuns la urechi unele vorbe.
Vești proaste, vezi bine. Dacă — ferescă
dumnezeu — s-ar întimpla ceva prin ve-
cini, îți vom fi poate și dumitale de
ajutor.

— Cum, crezi că s-ar putea întimpla
ceva?

— Cine poate ști?! Cine poate ști cînd
casele sint atit de inghesuite, cînd cele
mai multe sint din lemn și cînd, pentru
a scoate fum pe horn trebuie cărbuni, și
n-o să-mi spui că ăștia nu costă bani și
că nu scot scintei! Gîndește-te numai la
ciții n-au! Pot privi ei oare cu indiferență
că pe hornul lui cutare sau al lui cutare
iese fun? Că în dosul obloanelor și în
portilor înalte, în casele acelea e cald și
că friptura grasă de porc scoate aburi și
mirosul îmbictor trece și peste zid, cînd
copiii lor nu pot adormi de foame, iar în
maghernițele lor crapă pietrele de ger?
Nu e așa că la asta dumneata nu te prea
gîndești? Atunci de ce te miri că nevoie
îi pune su dea foc și să jefuiască?! Dum-
neata — după cit bag de seamă — aștep-
tă să te apere cei din garda comunală.
Numai că, și ei, ca și alții se incuie în
căldurică, odată cu noaptea, să mînce
bine, să-și bea berea, în loc să stea de
pază în ger ca noi! Și așa — mă rog —
pentru cit? O biată jumătate de gulden
pe săptămînă!!

Birtașul Kortenaar se făcuse galben și
se frămînta. Nu știa ce hotărîre să ia. Il
primeam cum îi tremură buza și mă bucu-
ram că-l inghesuisem. Deodată il văd că
se pleacă sub tejghea, moșmondește ceva
acolo, apoi se îndreaptă de spate și-mi in-
tinde guldenul.

— Nu e așa că n-o să mi se întimpl
nimic?

— Poti dormi două săptămîni fără
grijă! Corporația noastră veghează, ve-
ghează pe orice vreme și asigură liniștea
celor care l-au încredințat-o! Dădu dru-
mul guldenului în buzunar și-l auzii cum
s-a lovit de plăseaua briceagului. Eram
sigur acum că eu și cei 7 flămînzi vor
avea două săptămîni de mîncare, cînd
auzii răsucindu-se chela în broasca ușii
și cum ivirul scîrții. Eram în picioare
cînd coana Aretia intră cu o crăticloară
în mînă.

— E trecut de unsprezece, zise ea. Să
zic că te-ai desmorțit și te-ai odihnit
puțin. Erai tare prăpădit! Am adus un
pic de varză călită. Am încălzit-o pe ca-
lorifer....

Am vrut să protestez, dar mirosul
deșteptă în stomac șobolanul adormit cu
vise.

— Ține și un ban! Imi spuse ea la
care. Era o monedă de 20 lei din metal
galben, care aducea cu guldenul visat. Și
vino seara, cînd ai timp, să-i mai arzi
fetei la lecții...

Corneliu Baba : Familia

Grigore Ilisei

Căutări

DIMINEAȚA îl prinsese mătășind pe Toader Duminică. Nu se lungise, nu-și îngăduise să se tolănească pe banca din șipci groase, vopsite verde, banca aflată sub unul din copacii umbroși ai parcului. Rămăsese toată noaptea rezemat de spătarul nu prea drept. Timpul trecuse fără să poată închide ochii. Surprinzător, dar pleoaplele nu-i cădeau grele. Duminică se simțea limpede, cufundat parcă într-o apă străvezie, ușoară și mătăsoasă. La Oradea Mare ajunsesse către seară. Din orașul de reședință al fostei regiuni călătorise cu avionul. Era pentru întâia dată când se suise într-o mașinărie care zboară. Unul dintre funcționarii aeroportului care-i vizase biletul și pe care Duminică îl înscodise să afle cum e sus, dacă hurducă tare sau nu, îi spusese să ia o piatră în gură. După o pauză, zâmbind, bălntul acela tinăr adăugase: „Dacă o ții strâns în gură până la destinație nici n-ai să-ți dai seama când se duce timpul”. „Bine, bine, îi răspunse Toader Duminică, așa kua eu una, că nu-i mare lucru, dar de unde? Cu așa ceva ar fi trebuit să vin de acasă, să o am la mine-n trăsă”. „Da, așa ar fi trebuit, i-o întoarse imediat celălalt, dar nu-i mare pagubă, nu, nu-i mare pagubă. Cum te așezi bade, în scaun, te apuci cu amândouă minile de pârâia asta rotundă și o ții strâns până avionul o atinge pământul. M-ai înțeles?” „De înțeles te-am prea înțeles”, îi răspunse, încheind discuția, Toader Duminică. De frică tot nu scăpase. Nici nu prea era cum. Neam de neamul lui nu se urcase într-un sîruri zburător. Ai lui nu se făceau să privească moartea în ochi, nu fugeau din calea ei. Când îi simțeau sorocul trimiteau la prăvălie după luminări de parafină și dădeau arvună fimplarului să le tocmască sîrurul. Lamea se schimbasese, și cu ea și obiceiurile pământului.

Cînd luase hotărîrea să bată drum pînă la Oradea Mare, pînă în orașul unde auzise cu s-ar afla tovarășul Sandu, nici prin cap nu-i trecuse să călătorească cu avionul. Ideea asta-i venise la Văleni, unde îl luase în primire nerăbdarea. Dorea să fie cît mai repede în orașul unde se-ntorse la pensie fostul prim, tovarășul Sandu. Orice întîzire, îl șoptea parcă cineva, poate să fie fatală. De multe ori se gîndise ce face, ce învîrte tovarășul Sandu într-un oraș ca Oradea Mare, cum își omoară el timpul într-un loc unde puțină lume îl știe și aceea e ocupată cu treburile ei neamărate. Era incredințat, de ce nu știa nici el, că tovarășul Sandu credea la Oradea porumbel călătorii, din cauza care zboară sute și sute de kilometri. Ceva tocmi pentru un asemenea gînd tot era. Pe vremuri îi mînea din ochi cînd îl vedea, își amîntea Toader Duminică.

Observase asta într-un rînd, cînd se aflase în proajma tovarășului Sandu. Acela îl luase cu dînsul pe teren, într-un sat, unde țărani nu prea dădeau la timp cotele. Trebuia făcută ordine, îi spusese primul secretar. Capul răutăților era un țărăn mai bătrîn, destul de înfărtat, dar nu chlabur, unul care călca pe pămînt ca și cum ar fi călcat pe sufletul lui. Incepuseră munca de lămurire cu dînsul, deși stătea într-o margine a satului și pînă acolo trecuseră pe lîngă casele măltoara din cei cu care aveau de vorbă. „Trebuie ochit totdeauna drept în centrul țintei”, îi spusese primul secretar lui Duminică, care era de părere c-ar fi fost bine să ia satul dintr-un capăt în altul și să vorbească rînd pe rînd cu cine era nevoie. Țăranul cel bătrîn, care se învîrtea pe lîngă casă, prins de sumedenie de treburi, nu dădu nici o însemnătate vorbirii lor. Se făcu chiar ca nu-i vede. Tocmai își gîsise să alungă neghina din grîu și se concentrase cu alina pasiune asupra acestei trebi că nimic altceva parcă nu mai exista pe lume pețru el. Instructorul comunal, un om cam arțăgos, se desprinsese atunci de lîngă ei și se repezi la Vătămăniuc, că așa-i spunea țăranului, îl strînse tare de tot de brațul de care îl apucase și-l trase în fața primului secretar. Țăranul, pe care între timp instructorul îl lasase din strînsoare, își recăpătase siguranța de sine și privea undeva departe, departe de tot, fără parcă să-i vadă pe cei din jurul lui. Aici sîntem, voi să-i spună Toader Duminică, dar băga de seamă la timp că nici tovarășul prim Sandu nu se uita la Vătămăniuc, că privirile lui treceau dincolo de acesta.

„Ai perumbel, bade, rupsse îndată tacererea stingheritoare tovarășul Sandu, lăsîndu-i cu această întrebare pe toți cu gura căscată, inclusiv pe țăranul căruia îi se zicea Mîtruș Vătămăniuc. Acesta se

dezmetici repede de tot și nu rămase deloc dator. „Da, ce-aveți cu ei, le-ați pus gînd rău pînă și lor?” „N-am nimic, bade, imi place doar să-i privesc și să-i ascult. Da, imi plac huluții, cum le spun acei dumneavoastră prin partea locului. Dacă-mi îngădui, aș dori chiar să-i văd”. Țăranul cel bătrîn nu dădu din cap a încuviințare. Se trase doar departe cu pași sovălețnici. Turnura pe care o căpătaseră lucrurile îl luase cam prin surprindere. Era acum fără apărare, fusese scos dintr-ale lui. Nu mai avea parcă pămîntul sub picioare. Tovarășul Sandu pași grăbit înainte spre hulubărie. Celălalt îl urmau. Cînd se apropie se întoarse și rugă din priviri să fie lăsat singur. Stătea acolo de mai bine de un ceas, timp în care țăranul cel bătrîn nu se clinti din locul unde rămăsese în preajma porții de la intrare. Tămăniuc poste un ceas tovarășul Sandu leși afară și se duse întîns la Gazul care aștepta în altă. A doua zi cițiva tovarășii, trimiși sau nu de primul secretar, lucru greu de știut, au trecut pe la Vătămăniuc și l-au făcut să înțelegă — deși a înțeles cu multă greutate — că ce făcea el nu era bine în primul rînd pentru dînsul.

C IUDAT om tovarășul Sandu, își spuse din nou, pentru a cîta oară, Toader Duminică. Poate nu atît un om ciudat, adîuga el de fiecare dată, cît greu de prins. E ca un pește care lungea printre degete. Vorba asta, pe care o spusese de atîtea ori, îi sună nepotrivit de această dată. Intre timp se luminase bine de tot. Aerul avea o culoare de sunătoare înflorită. Dacă l-ai fi atîns ai fi putut să scoți un clinchet de cristal. Orașul se trezea din somn. Nu era încă hărmlăia începutului unei noi zile de muncă. Rîul care trecea prin inima orașului se auzea cîntînd cu repeziune și cîntecul lui de fierăstrău suna ca într-o pădure de munte.

Toader Duminică se ridică de pe banca pe care își petrecuse noaptea și o porni pe alocle pustii, spre ieșirea parcului. Dorea să-și clătească ochii în apa rîului. Nu se putea înfățișa decît curat la chip în fața omului de la care aștepta, nu mintuirea, că așa ceva nu există nici pe lumea asta nici pe cealaltă, ci deglăgarea unor lucruri care-l încăreau încă sufletul cu înăgurarea lor. De asta se urcase în avion, de asta țînuse să ajungă cît mai repede aici. Avea de gînd să-l întrebă unde el, Duminică, intrase în smireuri și nu mai izbutea să lasă. Tovarășul Sandu, era convins Duminică, rămăsese singurul om în stare să-i arate toate aceste lucruri. Ar fi vrut să meargă chiar mai departe și să-l întrebă pe tovarășul Sandu de ce anume îl lăsase singur, de ce-l aruncase în viltoare și nu-l trăsese de minoacă atunci cînd drumul pe care el apucase nu mai era cel drept. Poate nu se cădea să pui asemenea întrebări, își dăse Duminică. În fond, continuă el, eu am fost și poate mai sînt un om în toată puterea cuvîntului, care am avut și mai am ochi buni și picioare sănătoase și ar fi trebuit să știu pe unde calc. Da, ochi buni, picioare sănatoase, dar mintea, mintea cum era, cu mintea ce se întîmplase? Vezi, își spuse Toader Duminică, mintea e un lucru gingaș și cel mai greu de cîrmuit. Trebuie să prizezi momentul potrivit cînd mai ai putere asupra ei. Altfel te zbați degeaba. Da, degeaba.

Astea-s fantasmagorii, Toadere! Oare omul acela, tovarășul Sandu, n-avea el grije lui pe cap, n-avea el întrebările și îndoielile lui, ca să mai poată să se îngrijească și de-ale altora? Sigur, poate fi și așa, își răspundea Duminică, dar cînd ai aruncat un om în viltoare trebuie să fi cu băgare de seamă, să ai grije, că e mare primejdie să se încoce. Aici trebuie să fii cu ochii în patru și să nu economisești nici o firămiță de energie. Chiar o sămînță care nu încolțește nu trebuie să te neliniștească, cum, împotriva, e cazul să se întîmple după ce ai trimis un om acolo unde e greu și nu știi dacă el e pe măsura greutăților. Lîngă o sămînță care n-a răsărit e totdeauna alta care o să scoată negresit capul printre bulgării de pămînt lișati de cutitul plugului. Omul e important prin însuși faptul că există. Dar pentru ce-am bătut cu drum pînă aici? — se întrebă Toader Duminică. Nu, o-am venit să cer socoteală cuiva și mai ales acestui om, căruia nu trebuie să-i sîrut picioarele, dar în fața căruia trebuie să-mi scot întodeauna pârâria, chiar și pârâria asta boțită, chinuții de minile mele care au strîns-o fîră nîlă în vreme ce mă gîseam acolo, sus de tot și sub mine curgea lumea ca o nisipărie cu grămpe de aur prin ea. Tovarășul San-

du singurul care poate să-mi zică unde am greșit, unde drumul meu a luat-o strîmb. Dacă aș avea ceva să-i reproșez atunci ar fi că nu ne-am văzut, că m-a ocolit, probabil, înaintea plecării din Văleni și după aceea. În asemenea clipe, m-am gîndit de multe ori, își spuse iar Toader Duminică, că ai nevoie să fie lîngă tine cineva de umărul căruia să te sprijini. Am crezut că sînt unul dintre acești oameni pentru tovarășul Ion Sandu. Am înțeles ceva mai tîrziu că lucrurile nu stau chiar așa. Asta s-a întîmplat atunci cînd m-a venit rîndul să mă ridic de la masa cea roșie și să mă duc acasă la mine nu ca președinte, ci ca un om oarecare din sat. Atunci, în primele clipe, nu numai că n-am avut nevoie de nimeni lîngă mine, dar n-aș fi suferit nici gîndul că cineva s-ar fi tras în preajmă-mi să mă cîine.

C U ACESTE gînduri, care aproape îl copleșeau, Toader Duminică ieși din parcul în care-și petrecuse noaptea, așa cum își omoară de obicei nopțile țărani în săliile de așteptare de la clasa a doua. Era tocmai timpul să-l găsească pe tovarășul Ion Sandu. Sigur, cele mai potrivite pentru schimbul lor de vorbe ar fi fost ceasurile inserării, cînd lumea se învâlăue într-o manta de taină, cînd își vine să slobozi toate cite îți stau pe suflet. Pînă atunci mai era încă o bucată bună de vreme și el trebuia întii și întii să doa peste tovarășul Ion Sandu. La Văleni atîta i se spusese. „După cite știm noi, tovarășul Sandu locuiește undeva la Oradea Mare”. Lumea îl cunoaște cu siguranță, își spuse Toader Duminică, cînd luase hotărîrea să cumpere bilet de avion și să călătorească pînă la Oradea. E un om prea bun ca să nu-l știe lumea, judecă Duminică. Nu, altfel nu se poate întîmpla. Spunînd aceste vorbe — pași pe trotuar și-și potrivit pasul după pasul mulțimii de parcă s-ar fi amestecat într-o coloană, una din acele coloane care trec prin piețele orașelor de 23 August.

O clipă i se păru că intrase într-o coloană asemănătoare cu aceea în mijlocul căreia se aruncase pur și simplu în acea irină aspră și de neuitat, condusă atunci de Nicolai Ivanciu, coloana aceea avea o cu totul altă cadență, în mersul ei se simțea, își aminti bine de tot Duminică, o frămîntare ca de vulcan, gata-gata să erupă. E un făcut, se gîndi Duminică, să-i pierzi pe cei care ț-s mai dragi și căora, deși le ești cel mai mult dator, nu prea le-ai putut fi de ajutor. Poate dacă aș fi ajuns la timp lîngă Nicolai Ivanciu nu s-ar fi întîmplat ce s-a întîmplat. Nu, nu, el, Toader Duminică, nu credea nici în rîptul capului că ce ț-e dat în frunte ț-e scris. Adică de ce tocmai unul asemenea om să-i fie scrisă în frunte o moarte timpurie. El era unul din cei care nu luptă în primul rînd pentru viața lui, ci pentru viața altora și în trupul lui cloceala atîta viață cît nu era în trupurile multora dintre semenii săi laolaltă. El n-am fost în stare, se ocări din nou Toader Duminică, nici să dau măcar peste locul înproprietății. Oricine ar fi fost ucigașul nu se putea să aibă în suflet atîta înscălcăcit să nu-i sapsă o groapă și să nu-i asceze măcar o bucată de lemn la cap. Mi-am pierdut prea ușor răbdarea și n-am căutat, n-am răscolit pămîntul acela bucată cu bucată. Dacă aș fi procedat așa ar fi fost imposibil să nu fi descoperit. El nu mai avea nevoie de mine, dar eu m-as fi liniștit, poate aș fi fost chiar un alt om. Acum trebuie să-l găsesc pe tovarășul Ion Sandu.

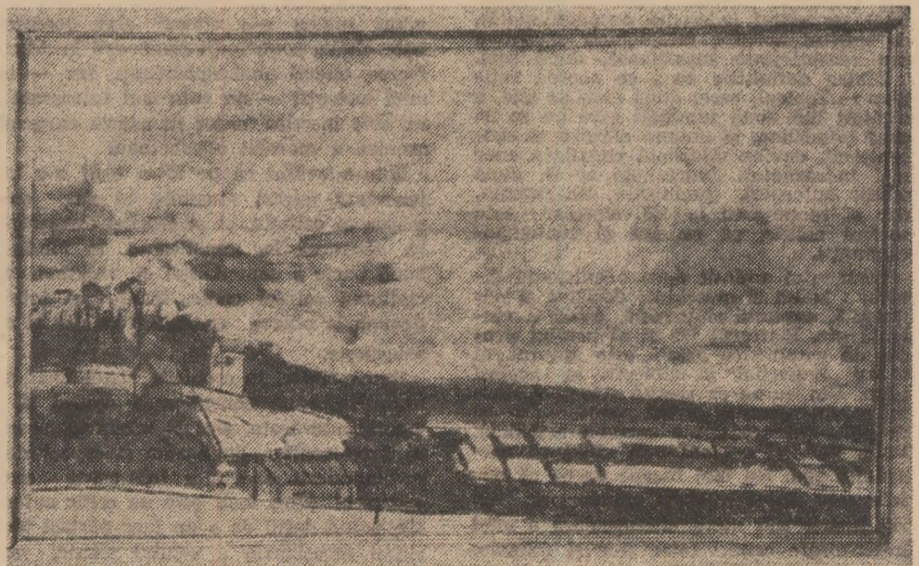
Chiar în clipa cînd gîndi la aceasta apărîu în fața lui Toader Duminică, la cîțiva metri, o bătrînă cu părul alb, prins cu o pieptene galben într-un coc lungulat. Era slabă și avea mersul sprinten, cum sprînzău îi era și vorba, avea să constate îndată Duminică. Cînd o lăsa să înțelegă că vrea să-i vorbească, bătrînica sclipi din ochii neastîmpărați și nimic n-o opri să-și arate bucuria că poate schimba cu cineva o vorbă. „Măică dragă, o luă de-a dreptul Duminică, nu știi mata unde șade tovarășul Ion Sandu, cel de-a fost prim la noi, la Văleni?” „Ce-a fost, măică? Mai zî-mi o dată, că n-am priceput prea bine”. „Prim-secretar”. „Cine măică, cine?” „Tovarășul Ion Sandu, mătușă dragă”. „Ion Sandu, Ion Sandu, repetă bătrînica. Cine-o mai fi și Ion Sandu? Zău că nu

știi, măică dragă”. Toader Duminică își văzu de drum fără să se fi supărat, zîcîndu-și că așa-i cu bătrînețele, care-l stăteau și lui în spinare. E un timp la care mai uiți, te mai incurci. Nu-i bai măicuță, nu-i bai, bogdănea Toader Duminică, continuînd să meargă agale, cum mergeau și ceilalți din jurul lui.

Așa se pomeni față-n față cu o fetișcană. Ducea în mînă o geantă plină cu de toate, o geantă îndesată mai ales cu cărți de școală. Nu aveau cum să-ți dai seama dacă purta sau nu uniformă. Era îmbrăcată cu un balonzider de culoarea untului. Înaltă, subțirețecă, călca de parcă toată lumea era a ei și ea o privea cu voluptate cu ochii larg deschiși, ochi de sălbăticiune tinăra. Asta trebuie să știe și toaca din cer, își spuse Toader Duminică, și tot atunci îi tăie calea, de aproape o sperie pe fată. Ea sări într-o parte, dar se opri locului, curioasă să știe ce vrea omul acesta de la dînsa. „Am o rugămînt, fetița mea, nu m-ai putea duce la un bun prieten al meu? Trăiește aici la Oradea Mare. Nu ne-am văzut de mult și mi-e dor de dînsul. Nu știi, din păcate, cum să-l nimeresc”. „Cum îi zice?” — întrebă destul de calmă fata. „Ion Sandu, tovarășul Ion Sandu, răspunse luminîndu-se cu toată făptura Duminică. A fost prim la noi, la Văleni. Om bun, pîinea lui Dumnezeu. Trebuie neapărat să-l văd. Mă înțelegeți?”. „Înțeleg eu, dar pe ce stradă locuiește?” „Apoi, aici e aici, că nu știi nici strada, nici numărul”. „Ha, ha, ha”, izbucni fata într-un rîs molipsitor, de care nu scăpă cu una cu două. Toader Duminică o privi lung cum topăie și ride cu o poftă nebună. Ha, ha, ha, ha. Toată strada era un hohot. Vezi dacă-mi pun mîntea cu copiii?, se muștră Toader Duminică. Așa-mi trebuie. Zări pe partea cealaltă a străzii un bătrîn care ținea un bălat de mînă. Mergeru, se opreau. Băiatul, nepotul bătrînului, își arunca neastîmpărat ochii ba pe una, ba pe alta și întreba fără întrepruzere. Bătrînul răspundea așezat, cu o răbdare de bunic. În privirile și în sufletul lui Toader Duminică miji o speranță. Poate de la acest bătrîn avea să-i vină salvarea. Traversă strada și se postă în spatele celor doi. Bătrînul se aplicase lîngă urechea băiatului, care nu părea să aibă mai mult de patru ani. Pe măsură ce bunicul se apropia tot mai mult de băiat, acesta se lăsa în jos, gata-gata să se facă una cu pămîntul. Duminică se chinu să deslușească măcar ceva din cele ce i le spusese bătrînul băiatului, dar nu reuși. Cînd isprăviră ce aveau de spus, Toader Duminică se înfățișă înaintea lor. „Fie-ți-vă milă de mine”. După ce spuse acestea făcu o pauză, timp în care bătrînul băga mîna în buzunar după o monedă. „Fie-ți-vă milă, zise din nou Duminică, de nerăbdarea mea. Îi caut pe unul pe care cred că-l știți, că-i om bun”. „Hai bunicele, țipi băiatul, și-i smuci mîna bătrînului, hal odată, că n-avem vreme”. Bătrînul rămase locului, ca și cum n-ar fi auzit. Omul din fața lui îi stîrnie curiozitatea. „Ce vrei, omule, de la mine?” „Vreau să mă duci, să-mi arăți pe unde să ajung la tovarășul Ion Sandu”. „La tovarășul Ion Sandu, se miră bătrînul. Dar cine-o mai fi și asta?” „E fostul prim-secretar de la raionul Văleni”, îi răspunse prompt Duminică. „Și cine te oprește să ajungi la dînsul?” „Nu mă oprește nimeni, atîta că nu știu unde stă el în Oradea”. „Să fii sănătos dumneata, dar nici noi nu știm, că dacă am ști ț-am spune cu dragă inimă, te rog să ne crezi!”.

Abia acum Toader Duminică pricepu că bătuse cam degeaba drumul, dar tot nu-și pierdu de tot nădejdea. Întreba în continuare pe unul, pe altul, luă pe rînd străzile. Se întunecă și el nu aflase nimic, nu găsise măcar o urmă care să-l ducă la locul unde trăia în sihăstria lui Ion Sandu, omul de care știuse și mai știa încă un țînut întreg. Duminică intră istovit în parce și se așeză pe banca pe care stătuse și noaptea trecută și care rămăsese întimplător liberă și de această dată. Mîine în zori, se gîndi Duminică, voi lua un tren care să oprească în munți, acolo unde-și doarme somnul de veci Nicolai Ivanciu. Pînă atunci mai era un timp lung pe care Duminică era hotărît să-l străbată cu toate greutatele ce s-ar fi putut ivi.

(Fragment din romanul „Ceasul aprit”)

Sorin Ilfoveanu : Peisaj

Cartea de teatru

RADU BELIGAN:
„Luni, marți, miercuri...”

■ CIND un actor scrie, pare că își tipărește glasul. Orice cuvânt incredințat cernelii se îmbracă în tonuri afectiv-auditive și ajunge la publicul său, acum solitar și silențios, pe aceeași cale a reprezentății de la care actorul ar fi dorit — imposibil însă — să abdice, fie doar și pentru un moment al jucătelor intimității. Radu Beligan, confesiv, nu neglijează această audiență inevitabilă și, dezavuind de la bun început falsa discreție a oricărui jurnal, niciodată început pentru a rămâne „intim”, recunoaște în final: „Eu mă mărturisesc în primul rând publicului. Lui mă încredințez”. Iar pentru a se asigura împotriva tuturor capcanelor scrisului, precizează, nu fără orgoliu atît de necesar oricărei transmutații de personalitate: „Nu mă interesează cum vor comenta unii teoreticieni și practicieni ai scenei confesiunea mea”.

Parcurgem, așadar, **Luni, marți, miercuri...** (Editura Eminescu, 1979), acest caiet ce note aproape zilnice, dar foarte rar cotidiene, cu sentimental solicitat de autor, delectându-ne cu fragmente pe care memoria noastră sonoră le-a selectat dintr-un glas a cărui suavitate indulcea ironia, a cărui bonomie convertea revolta, a cărui intensitate acut neutralizată alunga tristețea. Și mai citim și sub impresia scenic-vizuală a unui suris adumbrat de căutătura care doar se lasă bănuțată. Fi-rește, n-am fi renunțat chiar într-aita la principiul neinfluențabil al lecturii în caz că s-ar fi încercat, ca în atitea nedorite situații din lumea scenei, salvarea plătitudinii printr-o artistic meșteșugită inflexiunea vocală.

Radu Beligan se dovedește a fi în cartea sa, confirmind prezența vorbită, un spirit personal (nu mimetic) și profund mediativ (așijderea scutit de mimetismul caracteristic breslei — judecînd că dintre toate manifestările omului numai meditația nu poate fi imitată). Sobrietatea și răspunderea cuvintelor sale ni-l definesc drept o personalitate în care bunul simț își dă mîna cu inteligența. Modestia, e drept, există în această combinație, dar printr-o șansă pe care însuși o divulgă în una din frazele de mare intuiție psihologică: „sînt modest, mai ales că succesele mi-au dat pînă acum mina să rămîn așa”.

Cartea sa, chiar așa țesută fiind din însemnări fugare, deține o unitate sentimentală faină, ca să revenim la limbajul scenic, biografia unui personaj de dramă: teatrul. Acesta deseori poartă un nume: Teatrul Național; are o vîrstă; dintotdeauna; are o fizionomie — mobilă, în permanentă evoluție; deține câteva esențiale trăsături de caracter: actori, regie, autori dramatici. Asupra acestora insistă autorul (il numim așa, deși printr-o minimă substituție literală ar deveni iar „actorul”) realizînd egiologii lor (aniversar sau comemorativ), dar și rechizitoriul lor, mai ales atunci cînd impostura poate și trebuie trecută în anonimat. Numele lor particulare sînt omagiale: Vraca, Madeleine Renaud, Birlic, Finți, Giugaru, Marcel Anghelescu, Toma Caragiu, Bourvil, Buster Keaton, Ciulei, Peter Brook, Sică Alexandrescu, Elia Kazan, Jean Louis Barrault, Rilke, Borges, Geo Bogza, Albee, Camus, Molière, Camil, Dürrenmatt și, în sfîrșit, Radu Popescu.

Din viața sentimentală a acestui personaj ni se dezvăluie câteva relații: cu textul dramatic (reciprocitate), cu publicul (seducție necesară, dar și emotivitate), cu realul (aderență necondiționată), cu spiritul novator (suspiciune receptivă sau receptivitate suspicioasă, după caz).

Dintre definițiile ce i se acordă reținem: „Teatrul, care, după cum se știe, e alcătuit din două jumătăți care nu se lipsesc totdeauna, și anume dăruire și egocentrism, devine cîteodată reședința unor idei îndrăznețe”. Indrăznețe ar fi, după opinia autorului, preluările de curente, dar și renunțarea la ele. Necessar este teatrul politic, ca un dat al contemporaneității.

Personajul amintit duce o existență diversă: înaltă și meschină, decisivă și neliniștită, exaltată și îngustă, caldă și violentă etc. Martorul lui și al acestui proces de amestecare grimă este autorul, el însuși „imparțial” și subiectiv în același timp. Din vorba sa rostită sub acel suris înțelegem adorație și extenuare, vis și realitate (nu totdeauna exclusiv artistică). Radu Beligan se confundă astfel cu personajul său. Nu mai încapă vorbă că notele sale sînt schițe de autoportret, un rol tipărit sub litera crepusculară a unei necenzurate ezitări între sine și celelalte obiecte ale vieții (teatrului).

Valentin Tașcu
MIRA IOSIF:
„Teatrul nostru cel de toate serile”

■ **TEATRUL NOS-TRU CEL DE TOATE SERILE** (Ed. Eminescu, 1979), noul volum al Colecției „Masca”, cuprinde numai o mică parte din cronicile publicate de Mira Iosif în revista „Teatrul”, dar suficiente pentru a ne da o imagine precisă despre preferințele autoarei, despre

concepția ei despre teatru, despre artă și mai ales despre rolul și misiunea criticului. Pentru Mira Iosif teatrul este o artă colectivă, de sinteză, obligată să păstreze însă contribuțiile individuale, să respecte drepturile, atît ale autorului care a dat textul, cit și cele ale interpreților ce-și dăruiesc seară de seară talentul, imaginația, sensibilitatea, farmecul pentru a-l însufleți. Și cel care realizează acest miracol, dînd unitate impresionantă diversității, este regizorul.

Cronicara găsește termenii sugestivi pentru a releva valorile pieselor — în-deosebi atunci cînd vorbește despre dramaturgia noastră contemporană — dar tot atît de bogate în deschideri sînt și analizele mijloacelor de expresie teatrală. Puține sînt evenimentele scenice contemporane care să nu-și fi găsit ecou în cronicile ei. Volumul le cuprinde pe cele mai semnificative din ultimul deceniu. În selecția materialului, în ordinea lui simțim o îndreptare sigură și deliberată către valorile certe ale teatrului nostru de azi determinate de organica îmbinare a noului cu tradiția, dar și convingerea autoarei că nu există spectacole relevante acolo unde nu avem de a face cu un text important și o viziune regizorală izvorîtă dintr-un gînd creator.

Clasicii impresionează, dar preferințele Mirei Iosif se îndreaptă către „Cronicarii timpului prezent” (cum își intitulează capitolul despre autorii români contemporani) sau către „Vocile din Secolul 20” (capitolul consacrat teatrului universal). Indiferent însă de timpul în care a fost scrisă o operă, ceea ce o interesează pe autoare este corespondența cu sensibilitatea noastră, posibilitatea recunoașterii unei game largi de sentimente, idealuri morale, neliniști și căutări ale omului de azi.

Spectacolele cu piesele românești sînt alese cu precădere din sfera dezbaterilor etice intransigente și aspre ale lui D.R. Popescu și Paul Everac sau din zona maleabilă și versatilă a interferențelor dintre tragic și comic în care excelează din nou D. R. Popescu, Ecaterina Oproiu și Gellu Naum.

Abordarea gravă, responsabilă, încărcată de substanță umană și atitudine revoluționară a insurecției armate și a Eliberării de la 23 August 1944 le avem în două dintre cele mai bune lucrări cu această temă, și anume, **Surorile Boga** de Horia Lovinescu și **Passacaglia** de Titus Popovici. Nu lipsesc din capitol nici ascuțitul tăios al satirei lui Teodor Mazilu, nici rîsul demascator dar și indulgent din **Fii cuminți, Cristofor!** de Aurel Baranga.

În capitolul „Shakespeare! ...M-ai învățat lumea s-o citească” sînt consemnate câteva contribuții românești la descifrarea operei shakespearne, dar — cu mici excepții — nu cele mai interesante, nu cele înscrise major în istoria exegezei scenice a marelui elisabethan.

Este adevărat că pe Mira Iosif n-o interesează numai reușitele, și aici este marea ei calitate, ci și erorile, exagerările, sesizarea lor constituind, în fond, o bună parte a contribuției ei, validă necesitatea actului critic, făcut însă întotdeauna la obiect, cu delicatețe dar și cu severitate.

Remarcabile, în cronicile Mirei Iosif, în afara relevării constante a noului și a valorii adevărate, sînt și minuțiozitatea și termenilor, după cum și capacitatea recompunerii exacte a înfățișării unui spectacol. Mira Iosif este un critic autentic, avînd darul de a ne face părtași tensiunii emoționale a actului scenic, redînd temperatura trăirilor limită dintr-o dramă, dinamismul trepidant al unei comedii, transmîndu-ne acel inefabil și

inedit pe care-l are creația. Innoirile în arta spectacolului au fost sprijinite întotdeauna de critica noastră, și Mira Iosif face parte dintre cei mai ardenți apărători ai experimentelor de calitate. Lucrul acesta se vede din plin în analizele citorva dintre cele mai bune spectacole ale lui Liviu Ciulei, Lucian Giurcescu, Cătălina Buzoianu, Alexa Visarion, Dan Micu, Aureliu Manea, Anca Ovanez, Alexandru Colpacci, Alexandru Dabija. Tinerii regizori mai ales — indiferent unde lucrează — pot fi siguri că descoperă, chiar de la începutul carierei lor, în Mira Iosif un om care-i apără fără entuziasme exagerate și îi critică fără malițiozitate inutilă, pentru că ea nu se teme de drumuri și merge să-i descopere, indiferent de distanțe. Pentru Mira Iosif teatrul românesc este un tot organic, un produs al tuturor colectivelor noastre, iar forța lui se află în primul rînd în generațiile care vin, an de an, de pe băncile școlii, cu vigoare și prospețime.

Ileana Berlogea
„Istoria Teatrului Național din Craiova”

■ **DUPĂ** cele patru volume elaborate de către Institutul de Istoria Artei, după reeditarea lucrării lui T.T. Burada, după apariția celor șapte volume ale lui Ioan Masoff, iată că o nouă carte vine să completeze puținele pagini albe din trecutul teatrului românesc: este vorba despre **Istoria Teatrului Național din Craiova**, apărută recent la Editura Scrisul Românesc, un op util, primul care se ocupă în **exclusivitate**, detaliat, de mișcarea teatrală din această zonă geografică și culturală. Colectivul de autori include, alături de specialiști craioveni (Florea Firan, Al. Fireșcu, C. Gheorghiu, Ion Pătrașcu, Ion Schintee), și doi teatrologi bucureșteni (Claudia Dimlu și Medeea Ionescu), probabil din dorința obiectivării opiniilor. Lucrarea e împărțită în șapte capitole (criteriile sînt cronologice) și se încheie cu un indice de piese și de nume.

Cartea se citește cu interes, cu emoție, cu curiozitate. Cej peste o sută douăzeci și cinci de ani de teatru desfășurat în cetatea Băniei sînt amply comentați, într-un stil care împletește riguroasa critică și amănuntul anecdotic. De la Costache Caragiale (socotit întemeietorul primei formații teatrale oltenesti) și pînă la slujitorii actuali ai instituției, de la **Moartea lui Mihai Bravu** a lui Haleplu și pînă la

Capul de Mihnea Gheorghiu a fost „o cale-afit de lungă”! ...O luptă nesfîrșită. Istovitoare. Dar nu descurajantă. Să primim, spre exemplu, zbuclumata soartă a edificiului Teatrului Național din Craiova: în anul 1856 (deci la doar șase ani de la întemeierea trupei!) acesta arde; în 1926, „Inginerii se mirau cum de nu s-a prăbușit!”; un an mai tîrziu, localul arde pînă în temelii; în 1928 — stagiunea se deschide, din motive asemănătoare, la Timișoara; în 1935, teatrul se închide, fiind reînființat abia peste șapte ani; în fine, în 1973, la Craiova se inaugurează actuala clădire a teatrului, una din cele mai moderne din țară, menită parcă să răsplătească, peste ani, eforturile înaintașilor. Care nu sînt neglijabili nici calitativ, nici cantitativ. „De la Theodorini și pînă la vîrstnici și tinerii actori craioveni de astăzi, foarte puțini sînt oamenii de teatru din patria noastră care să nu-și fi desfășurat o parte din munca și arta lor pe scena mult zbuclumată teatru oltenesc” — mărturisea cîndva Lucia Sturdza Bulandra. Și lectura recentului volum confirmă acest lucru: de la Agatha Birescu, Ion Livescu, Petre Liciu, Romald Bulfinski, Maria Filotti și pînă la Olga Tuorache, Gh. Cozorici, Victor Rebențiu, Silvia Popovici ș.a.; de la Emil Girleanu, Liviu Brebeanu, Adrian Manlu și pînă la Geo Dumitrescu, cartea de față a teatrului este plină de semnături prestigioase, cu care nu cred că se pot mindri prea multe instituții similare. Permanent, în acest oraș a existat un climat cultural apreciabil, excelente condiții de dezvoltare, de innoire ale artei dramatice.

Spre exemplu, cele două importante manifestări teatrale actuale — **Săptămîna Caragiale** și **Festivalul de Teatru Istoric** — nu au apărut la Craiova intîmplător: cititorul face cunoștință cu numeroase sezători, sedințe literar-artistice, conferințe, dezbateri organizate cu multe decenii în urmă pe aceste meleaguri. Mai mult: se poate observa că aici s-au jucat nenumărate versiuni scenice ale pieselor celui mai mare dramaturg român (prima din ele datează din 1886!), precum și faptul că, de-a lungul anilor, s-au mai organizat și alte „săptămîni” omagiale (chiar dacă, spre deosebire de cea contemporană, ele nu au avut continuitate): Shakespeare, Molière, Ronsard, Camil Petrescu. Toate aceste utile informații, toate remarcile de esență existente în carte, ne ajută, azi, să înțelegem sintetic și sincretic aportul acestei zone spirituale la progresul teatrului românesc.

E adevărat, volumul păcătuiește uneori printr-un stil de proces-verbal; alteleori, documentul arhivistic e folosit abuziv: fotografiile sînt comentate indecis (la unele se trece perioada în care a trăit eroiul, la altele nu); scriitura, prolixă cîteodată, distrage atenția lectorului; sînt și unele erori de informație (cum ar fi aceea că piesa lui Gib Mihăescu **Contrații** nu a fost publicată pînă azi). Dar aceste cusururi nu pot umbrii importanța reală, indiscutabilă a **Istoriei Teatrului Național din Craiova**, pentru apariția căreia merită felicitări și Editura Scrisul Românesc și harnicul colectiv de autori.

Bogdan Uimu
Radio Televiziune
Puncte de interes

■ Încercam, numărul trecut, să atragem atenția asupra necesității unui **Buletin radio-tv**, anexă (fie ea și lunară) a programului săptămînal, beneficiind de un tiraj care să-l dea posibilitatea circulației reale în cercuri foarte largi ale opiniei publice. Instituțiile de sine stătătoare, cu un trecut care se numără în decenii, cu realizări care au determinat dezbateri privind constituirea unui nou limbaj de comunicare (poate, spun unii, a unei noi arte), Radioteleviziunea are nevoie tot mai vizibil de un asemenea buletin. Sumarul lui, dacă ne este permisă o sugestie, ar trebui centrat nu în primul rînd pe cronică (desi aceste comentarii critice își au rostul lor), ci pe studiul și sinteze analitice aplicate la obiect, care să înregistreze dinamica fenomenului analizat, punctele lui

nevalgice și marile lui succese.

■ Problema pe care o aminteam în trecere în finalul însemnărilor de acum 7 zile, cea a programului t.v. de sîmbătă și duminică seara, ar putea fi luată astfel, alături de altele, în considerație. Există o categorie a publicului care, din diferite și adeseori interesante motive, crede că serile de sîmbătă și duminică nu se disting prin nimic de alte seri, și cînd spun aceasta nu se gîndesc doar la programul micului ecran. Se pare, însă, că această opinie este repede infirmată de realitate, adică de opțiunile majorității spectatorilor, și desi prima poziție nu trebuie nici un moment uitată, cea de-a doua, impunînd respect prin numărul de susținători, solicită, la rîndu-i, atenție. Acum, în aceste după-amieze și seri ale

sîrșitului de săptămîină, urmărirea emisiunilor micului ecran se desfășoară în condiții speciale, orarul spectatorului este ușor modificat, la fel gradul său de concentrare, disponibilitățile sale etc. și faptul că televiziunea reia, în cursul săptămîinii, fragmente ale acestui program nu face decît să confirme faptul că lucrul a fost bine observat de multă vreme.

■ Iată de ce revin la propunerea ca o deja îndrăgită și respectată emisiune precum **De la A... la înfinit** să fie plasată, măcar vara, între alte ore decît cele actuale, cînd destul de puțină lume rămîne cu plăcere în casă, în loc să caute dantela de umbră și liniște a pădurii sau linia fumegoașă de stuț și sălcii din jurul lacurilor.

■ Dar să ne întoarcem la programul de sîmbătă seara și anume la **Tele-enciclopedie**, emisiune de mare prestigiu, ce a contribuit și contribuie, în continuare, cu maximă eficiență, la formarea și informarea unui public imens. Nu putem, din păcate, invoca cifre și date exacte, dar este absolut sigur că ea se plasează pe primele locuri în ierarhia preferințelor generale și motivele sînt lesne de înțeles. Apreclînd cu entuziasm acțiunile **Tele-enciclopediei**, am observa,

Între document și ficțiune

ANUL acesta împlineste 40 de ani talentatului regizor polonez Krzysztof Wojciechowski, reputat pentru o-riginalele sale eforturi de a da filmului strict documentar toată căldura dramatică, tot patosul unui film de ficțiune. Tema filmului **Antichități** este însăși Polonia rănită, Polonia lovită în ce are ea mai scump: în cultura ei, în dragostea pioasă a fiecărui polonez pentru operele de artă ale țării sale. Am spus: Polonia „rănită”. Poate, ca nici una din victimele războiului hitlerist, a fost ea jefuită și de podobebele ei picturale, sculpturale, decorative. Naziștii au furat ca în codru, au prădat muzeele și colecțiile de artă din Polonia. Ce a mai rămas capătul pentru polonezi o valoare cu afit mai mare. Hitleriștii azi nu mai sînt, dar bandiții și escroci mai există. Ei încearcă să cumpere pe preț derizoriu (eventual chiar să fure) obiectele de la colecționari și să la vîndă în străinătate pe preturi enorme. Filmul arată cum posesorii de capodopere nu vor în ruptul capului să le vîndă. Le iubesc ca pe niște membri din familie. Cum și sînt. Firește, poliția ajută și ea la prinderea bandei de tîlhari compusă din escroci cu cazier, apoi din personaje suspușe, apoi susținători puternici peste granițe, plus o întreagă herghelie de cocote de lux, plus criminali de război camuflați, în sfîrșit, o întreagă mafie foarte heteroclită. O înfruntă rezistență dirză a posesorilor, mici și mari, a gardienilor anonimi ai acestui tazar național. În film ei sînt interpretați numai de actori neprofesioniști. Căci regizorul polonez știe că pe actorul neprofesioniștii îl faci să joace mai sincer decît pe cel de meserie. Mai înțeleg pentru că îl alegi printre mii de anonimi, adică îl alegi bine, și apoi, odată ales, îl poți înflăcăra pînă la un punct înalt de incandescentă. Tot ce apare pe ecran sînt fapte întimplabile aidoma. De aceea ele nu un aspect descusut, dezlinat. Nu se angrenează într-o „story” narativ articulată. Fapte izolate, alăturate printr-o singură legătură: salvarea onoarei

culturale a țării. Asta dă filmelor cineaștului polonez o intensitate dramatică ce nu datorază nimic „intrigii”, anecdotei. El încearcă să realizeze un gen greu: documentarul patetic, un fel de ciné-verité dramatic și cultural. Gen greu, căci e ușor pîndit de alunecarea în hibrid.

Interesant e și că, în acea vastă crimă de les-cultură, unde femeile, vampele, he-tairele sînt colaboratoare foarte harnice, nu există nici un personaj feminin, ci numai figurante. În schimb, prezentarea, ici și colo, a unor picturi de o frumusețe imensă este bogată, ca la o expoziție de artă; este melancolică expoziție a unei frumuseți gata să fie pierdută, furată. Desigur, intenția hoților era să vîndă scump aceste opere, așa că pînă la urmă tot la la muzee ele și-ar fi împlinit cariera. Dar muzee străine, împrăștiate în toate capitalele lumii. Ei bine, nu. Nu va fi așa. Muzeu va fi, desigur. Dar muzeu exclusiv polonez. Căci așa se termină filmul. Adică exact cum s-a întimplat și în realitate. Toți colecționarii, scăpați de tîlhari, vor organiza, la Paris, o magnifică expoziție, în care se va celebra sufletul, inima, min-tea Poloniei înseși.

IATA-L din nou pe popularul actor Clint Eastwood, eroul din **Pentru un pumn de dolari și Pentru cîtiva dolari în plus**, acum faimosul „Durdy Harry”, adică „infecul de Harry” în filmul **Inspectorul Harry**. El e polițistul cu care șefii poliției nu se înțeleg fiindcă el lucrează după capul și metodele lui, nerespectînd procedeele legale. El anchetează un caz oarecum culminant. Criminalul e un dement sadic, care omoară un om pe zi, pînă ce primăria orașului îi va da o sută de mii de dolari. În film se arată clar două lucruri: că poliția nu-l va prinde niciodată, și că el, Harry, îl va prinde sigur. Adică mai mult chiar: Harry l-a și prins, dar procurorul l-a dat drumul „din lipsă de probe”. Foarte interesantă această „lipsă de probe”. Harry găsisse cartușul; apoi găsisse, la domiciliul acuzatului, pușca. Și examenul balistic fu-

sese categoric. Dar vai! Harry luase pușca introducîndu-se în casa criminalului „prin efracție”, fără mandat legal de percheziție! Această gravă abatere de la lege va anula orice valoare a probelor, și ucigașul va fi repus în libertate...

ACEST film este un tipic exemplu de ficțiune, de închipuire a unui caz limită care exprimă hiperbolic cum o să ajungă lucrurile dacă nu se iau măsuri. Este metoda **adevărurilor viitoare**, opusă metodei documentului pur, a poveștii care dezvoltă un caz realmente întimplat, un fapt divers autentic. În acest moment rulează, în premieră prelungită, pe ecranele bucureștene, un film care tocmai se fălește cu această autenticitate de „ciné-verité”. Se numește **Școala curajului**. Este o poveste adevărată. Un muncitor dintr-un mare oraș american, sîtul de viața trepidantă și poluată din marile orașe, a plecat, cu nevasta, doi copii și cîtele, în creierul muntilor, unde duce cu succes o existență de Robinson vîntător și pescar. E drept că de mai multe ori e gata să fie mîncat de fiare. În general însă el se împacă cu ele. Așadar, povestea e adevărată. Dar ce fel de adevăr? Asta s-a întimplat la zece ani o dată, la o populație de 180 de milioane de locuitori. Adevăr tare sărac. Adevărurile, cele zugrăvite în poveștile de ficțiune bine făcute, sînt adevăruri durabile, pe care istoria viitoare le confirmă necontenit. **Inspectorul Harry**, **Alibi pentru un prieten**, **Poliția vă mulțumește** sînt exemple de asemenea povești cu adevăruri traice pe bază de ficțiune realistă. Autenticitatea din filmul cu robinsonada de care vorbeam este o autenticitate săracă, autenticitate de „fapt divers”, pe care îl uita a doua zi și care nu lasă după el o problemă persistentă. Totuși, filmul este agreabil de văzut pentru soleniditatea lui peisajelor și pentru amuzantele pătani ale acestor oameni care se joacă de-a omul preistoric.

D. I. Suchianu

■ Cadru din filmul polonez Antichități

■ Imagine din pelicula americană Școala curajului

FLASH-BACK

Innobilarea

■ CA multe alte farse anticalofile ale deceniului șapte, **Trenuri bine păzite** — filmul premiat în 1967 cu Oscar al tinărului pe atunci Jiri Menzel — adoptă o structură fragmentară, de spectacol cu punctaj. Textul imagistic (căci întreaga peliculă este compusă din nuckee literare, fiind în același timp puternic împregnată vizual) curge cu o anume indolență, ca o sedință de bancuri în care, din cînd în cînd, zboară cite un inger lăsînd tăceri jenate, și imediat pe urmă substanța se precipită și izbucnește în invenții grotesci, cerînd hohote grozave de ris. Insuși pre-textul epic este facil anecdotic: inițierea erotică a unui împiepat — adolescent cam slab de minte care este derutat de la îndatoririle feroviare de obsesia împlinirii virile. Pe fundalul gării cu fason habsburgic, satira lenei, zădărniciilor, comădității și prostiei se acumulează într-o pastă groasă, truculentă, din care nu lipsesc calambururile și apropourile, grațuitățile de teatru absurd, glumele tari, snoavele cu aspect popular dar imbrăcînd, prin obstinația cu care sînt pedalelate, aspecte freudiste. Totul este luat în deridere, arătat în silă — cu plăcere însă, nu cu durere. Zeflemeaua primumază, se transformă de fapt în scop. Convenția pe care filmul o adoptă, distanțîndu-se față de vulgaritatea vieții, nu oferă o ipostază mai puțin vulgară. Hazul de necaz nu are nici o tresărire de regret. Satira devine pur formală și, afișînd nepăsarea față de sentimente și stil, se îmbracă în dezordine și arbitrar, își pierde accentele. Eroi devin anti-eroi, mai precis se pulverizează în gesturi și acțiuni menite doar să trezească superioritatea spectatorului. Și totuși, în final, aceste glume și ironii cam banale se înrudesc într-un punct care le leagă, ca și cum de la fiecare din ele ar porni pînă acolo un fir, încercîndu-se toate cu electricitate. Anti-eroul stingaci și plin de complexe își trăiește prima noapte de dragoste tocmai cu femeia simbol — cu frumusețea de craniu și gesturi de hetairă — care îi aduce materia explozivă pentru prima lui acțiune revoluționară. Cine este această femeie? „Acțiunea”? „Moartea”? Fericit, abia descătușat de complexe, bălăut pierc, sare în aer odată cu trenul dinamitat, și își găsește astfel un rost tocmai în moarte... Sugestia este fină și percutantă, și iartă de toate bănuielele un film care altfel ar fi rămas la limita exhibiției hedoniste.

Romulus Rusan

totuși, o anume restrîngere a ariei sale de investigație care, fără să ajungă la monotonie, poate, totuși, anunța oarecâtă cenusie stare. În ultimul timp, emisiunea și-a pierdut ceva din strălucire și atractivitate ca și din caracterul său enciclopedic, prin accentuarea priorității doar a câtorva sfere ale activității și cunoașterii umane. Seriale precum **Pagini din istoria culturii și civilizației** sau recentul **Civilizații balcanice** (realizat de tara noastră) au menținut la înalt nivel stacheta calității emisiunii, ceea ce nu se poate spune întotdeauna și despre celelalte puncte ale sumarului săptămînal. Sigur că este greu de formulat concluzii definitive, emisiunea avînd și un trecut și un viitor, în raport cu care este gîndită, fără îndoială, fiecare secvență, ca parte a unui întreg larg cuprinzător, dar o împropiata a repertoriului de probleme, o diversificare a domeniilor investigate pot fi, și sînt, credem, deziderate permanente ale realizatorilor.

■ Cîteva secvențe ale **Telecinelei** precum cele dedicate Observatorului astronomic din Alba Iulia ne-au evidențiat necesitatea unui ciclu de filme t.v. dedicat monumentelor, edificiilor și locurilor istorice din țară,

parte destul de puțin știute. Un mult apreciat serial, **Bucureștii necunoscuți** (transmis pe programul II al micului ecran), și-a încetat nu de mult, în chip inexplicabil, mercu incitanta sa viață, deși Capitala, ca și alte localități ale țării se mindresc cu splendide semne ale trecutului, fără de care prezentul și-ar pierde ceva din farmecul său strălucitor. Propunem, astfel, reluarea ciclului, extins, de această dată, la dimensiunea întregii țări și transmis, ca atare, pe primul program al televiziunii.

■ Facem asemenea sugestii cu îndreptătit optimism. Ultimele luni t.v. au însemnat și îndeplinirea unor vechi și constante dorințe ale noastre în calitate de cronicar al micului ecran. Începînd, astfel, cu 1 iulie, citeva emisiuni pe care le-am fi dorit din tot sufletul la îndemina tuturor telespectatorilor au pîșit, în fine, pe scena primului program, după ce prea multă vreme trăiseră în liniștea protectoare a programului secund. Este vorba despre **Creatorul și epoca sa**, **Moștenire pentru viitor** sau **Mulț e dulce**, emisiuni de cultură valorificînd elemente reprezentative ale culturii naționale.

Ioana Mălin

SECVENȚA

● Uneori pare că difuzarea noastră de filme a dobîndit o exactă stăpînire a programării de reluări; revin pe ecrane pelicule interesante, dar repertoriul e astfel conceput încît cinefilii își pot alege fie un micromedalion John Wayne, fie, în aceeași săptămîna, două filme semnate de același regizor (în paralel cu recenta premieră **O dramă la vîntoare**, spectorii au prilejul să-l reîntînească pe cineaștul Enii Loteanu și ca autor al **Șatrui**). Se afirmă deci un mod viabil de a gîndi și coordona variatele ore de vizionare, devine tot mai concretă aspirația de a fixa, în sensibilitatea publicului larg, reperele unei autentice culturi cinematografice. Paradoxal rămîne însă modestia cu care se face publicitate acestor inițiative de valoare; anunțate neutru în suita obișnuită a titlurilor din ziare și prin afișele din vitrinele diferitelor săli de proiecție (de pildă, **Șatra ru-lează** acum la „Patria”, iar **O dramă la vîntoare** la „Popular”), aceste filme bine alese riscă să treacă neobservate ori să trăiască efemer, în căldura verii, fără să-și dezvăluie relieful, lumina comună.

I. e.

TELECINEMA

Casa-gag

■ CUM spunea cineva odată, a face o comedie este, în fond, un act de umanitate, de dragoste față de semenul tău, căruia îți să-ți faci o bucurie. Niciodată nu vom avea atîtea comedii cinematografice (și nu numai...) cite ar dori sufletul nostru de cinefil.

O asemenea faptă de umanitate s-a petrecut duminică seara, cînd mi s-a oferit **Intrusul**. Mă rog, fapta nu era eroică, era — una peste alta — mai curînd modestă, principalul însă, în lumina a ceea ce vă spuneam mai înainte, este că ea a fost comisă.

Intrusul e vaszică o comedie. Oamenii (cu excepția lui Tony Curtis, cam imberb pe atunci, imi sînt necunoscuți), oamenii — zic — s-au adunat și au imaginat, iar apoi au „pus în pagină” o povestioară suficient de hazoasă pentru gusturile a căror intransigență se află și ea în vacanță, cum se și cuvine, de altfel, din cînd în cînd Sigur, filmul

are, la un moment dat, și un „mesaj” atît de rîspicat rostît încît nu se aude, împrejurare ce mi s-a părut în egală măsură amuzantă și in-structivă. Numai că nu asta contează, ci faptul că în blajînătatea, în oarecarele ei, pelicula are totuși cîteva zvîcniri demne de luat în seamă și care arată ce minunată comedie trîsnită ar fi putut deveni dacă s-ar fi luat mereu în serios...

Nu încapă îndoială că, din tot filmul, ochiul reține cu voluptate în primul rînd (sau numai) casa „intrusului”, unde se consumă bună parte din întîmplări. Este, dacă vreți, o casă-gag. Un fel de „casa nebunilor”, s-ar spune, populată de o mulțime de indivizi care nu au ce căuta acolo, dar care s-au instalat temeinic și posesiv, încît apariția proprietarului pare cea a unui intrus (de aici, probabil, semnificatia titlului ales de televiziune, fiindcă în original filmul se numește altfel). Ideea nu este nouă (am

mai întîlnit-o de cîteva ori), însă întotdeauna de efect, ca orice bună idee care izbutește să deplaseze o comedie (sau marea cîteva portuni din ea) de pe tîrîmul amuzamentului de tip „clasic” pe acela al umorului absurd, nebun, aberant pînă la a deveni chiar delicios din cînd în cînd.

O casă în care mișună o faună întreagă, în care nici cel mai obscur colț nu mai poate fi loc de refugiu, în care circulația pe coridoare și dintr-o încăpere într-alta, precum și deschiderea ușilor se desfășoară după legi imprevizibile, o astfel de casă-furnicar aducîndu-l pe proprietar pînă în pragul isteriei și al senzației de insecuritate mi s-a părut întotdeauna un „banc” minunat.

Cu două condiții: să ai simțul umorului și să nu fii proprietarul. Dar acestea sînt, evident, chestiuni dincolo de cinematograf...

Aurel Bădescu

Plastică

Artă și angajare

ÎNTIMPININD cu atmosfera lor tonică cele două evenimente care marchează viața țării noastre în acest an — a 35-a aniversare a Eliberării și Congresul al XII-lea al Partidului — expozițiile de artă ce încheie prin faza republicană cea de a II-a ediție a Festivalului culturii și educației socialiste „Cîntarea României” reprezintă un omagiu adus țării de toți cretătorii, o împlinire simbolică și punctul de plecare pentru noi realizări.

Semnificația manifestărilor ce reunesec reușitele eșalonate pe parcursul acestei noi și amplificate ediții a Festivalului creației și responsabilității comuniste ne este cunoscută tuturor, ea decurgînd ca un corolar firesc din structura culturii noastre contemporane și din sarcinile actuale ale frontului ideologic, cu lărgă și generoasă lui problematică. Dar merită, încă o dată, să subliniem caracterul cu adevărat de masă al amplei acțiuni, rolul său de stimulent și organizator al forțelor artistice din cele mai diferite medii și zone, din competiția cărora valoarea autentică se impune prin selecție și confruntare, ca și funcțiile educative, politice, formative și estetice ale artei racordate la necesitățile societății românești de astăzi.

Concepută pe două mari secțiuni ce reunesec lucrările creatorilor profesioniști și pe cele ale amatorilor, manifestarea rezervată artelor vizuale însușează cele mai reprezentative rezultate obținute în ultimii doi ani, atât sub raportul reușitelor artistice, cât și sub cel al înscrierii în aria ideatică circumscrisă de sensul și finalitatea Festivalului. Firește, selecția și panoramarea nu au fost deloc ușoare, în condițiile unei masive participări, organizarea logică și eficientă a materialului a impus inerente compartimentări pe genuri, dar parcurgerea tuturor sălilor rezervate acestui eveniment ne restituie destul de exact climatul și cotă acțiunii, ca și gradul de implicare și responsabilitate a tuturor participanților.

Artiștii profesioniști sînt prezenți la sala „Dalles” cu pictură, sculptură și o succintă recapitulare a rezultatelor obținute în arta monumentală, în sala de expoziții de la „Teatrul Național” cu grafică și la „Muzeul de artă al R.S.R.” cu tapiserie și artă decorativă. Ansamblul expunerii și fiecare segment în parte readuc în atenție lucrări deja omologate prin aprecierea publicului, ele recompunînd un semnificativ mozaic, simptomatic pentru arta noastră actuală, cu toate împlinirile, căutările și perspectivele sale, ceea ce impune un caracter viu, de atelier și prospecțiune deschisă către realitatea existenței. Deși cunoscute, astfel asociate și recomandate prin semnul tutelat al Festivalului „Cîntarea României”, lucrările își etalează parcă mai pregnant calitățile de conținut și expresivitate, permițînd nu numai extragerea unor concluzii cu caracter general, vizînd ansamblul creației românești ci și o mai corectă ierarhizare în ra-

port de tematică, mesaj și valoare artistică intrinsecă. Firește, deschisă tuturor unghiurilor de abordare a evenimentelor ce compun existența tuturor temelor, procedeele și manierele, pentru că în fond acesta este și sensul creator al acțiunii, premisa ideatică a Festivalului, programul său complex se materializează într-o amplă și captivantă diversitate, ce oferă vizitatorilor un compendiu al artei noastre contemporane, dar și sensul exact al solicitărilor presupuse de angajarea artistului în raport cu idealurile societății românești.

Unul din aspectele profund semnificative este acela al prezentei tuturor modalităților de expresie, în afara oricărei false discriminări, realitate ce reflectă în esență caracterul deschis al culturii noastre, atîntă și sensibilă prin destinul ei la tot ce înseamnă valoare umanistă și artistică autentică. Apoi, ca o consecință firească, diversitatea temelor abordate, recompu- nînd nu numai tabloul succint al perma-

nențelor ci și sensul angajat al artei, responsabilitatea sa general umană și particulară, în raport cu etapa istorică în care ne aflăm. Trebuie să subliniem aici, pentru că realitatea expunerilor ne obligă, preponderența lucrărilor cu tematică, în sensul unui mesaj activ, mobilizator, emis cu mijloacele specifice artei din perspectiva generoasă ce implică atât actualitatea, în toată diversitatea ei spectaculoasă, cât și istoria gândită ca suport și permanență a existenței naționale. Dealtfel, aceste două direcții sînt, fără îndoială, și cele care atrag în ultimii ani atenția creatorilor, propunîndu-le interesante teme pentru dezbateri și împliniri, dar și obligația permanentei revizuirii și adecvării a mijloacelor expresive utilizate, fenomen detectabil tocmai prin alăturarea celor mai diferiți autori pe simezele etapei republicane a Festivalului. Doriți și necesara epopee națională se constituie cu claritate prin lucrările de pictură, sculptură, grafică, artă monumentală și tapiserie, firește

cu inerente diferențieri și nuanțe valorice, dar cu o certă implicare și răspundere față de gravitatea unei asemenea teme. Fenomen pozitiv ce se constituie ca un complement firesc al preocupării creatorilor pentru actualitate, pentru realitatea societății noastre și a construcției socialiste, detectabilă la toate generațiile și în toate genurile expresive. Firește, o expoziție cu semnificații și finalitatea celei comentate presupune o clară orientare tematică și o decisă opțiune, calități ce există, fără îndoială, în întregul ansamblu fără a constitui, totuși, o restrictivă și obsesivă normă exterioară. Or, tocmai aceste orientări logice și generoase îi datorăm prezența unor genuri consacrate de tradiție, dar care în contextul artei contemporane capătă noi funcții și semnificații: peisajul ca receptacol al omului, portretul cu implicații complexe, natura statică și compoziția simbolică sau metaforică, în fond elemente ale aceluiași fenomen de cunoaștere, educație și formare prin artă. De aici se naște nu numai interesul real față de o expunere compozită, vie, poate chiar polemică prin alăturarea democratică a propunerilor și atitudinilor, ci și sentimentul reconfortant al existenței unui fond de talente și disponibilități a cărui punere în valoare se realizează spectaculos prin solicitările timpului nostru și ale societății. Ar mai trebui subliniate din acest aspect, impuse cu autoritate de realitatea ultimilor ani și reconfirmate cu acest prilej, legăturile de relansare a artei monumentale în toată diversitatea ei — cifrele prezentate laonic și fotografiile expuse constituie argumente explicite și incontestabile — și de cota înaltă atinsă de tapiserie, gen ce s-a constituit deja ca un fenomen spectaculos al artei românești, cu reverberații internaționale.

Desigur, fiecare secțiune și chiar unele lucrări incită la comentarii suplimentare prin conținutul și maniera lor expresivă, dincolo de posibile aprecieri legate de noua lor semnificație în contextul manifestării. Dar aceasta ar însemna, în cele mai multe cazuri, să reluăm judecăți de valoare deja formulate, reconfirmate parcă cu și mai multă pregnanță. Ceea ce se cere, totuși, semnalat și reținut este tonul general al expunerii, calitatea efortului constant și a rezultatelor obținute de creatori, ca și sentimentul de imagine totalizatoare furnizată prin alăturarea unor lucrări ce reprezintă certitudinile culturii noastre actuale și, lucru extrem de important, premisa viitoarelor succese.

Motive suficiente pentru ca prezența plasticienilor în Festivalul „Cîntarea României” să-și dovedească necesitatea, responsabilitatea lucid asumată și finalitatea care, la fel ca în cazul tuturor eforturilor depuse de întreaga națiune, are un mobil unic și suprem: edificarea unei noi societăți și a unui nou model uman, de superioară structură comunistă.

Vladimír Šetran: Constructori de nave

Virgil Mocanu

Muzică

Fanfarele

TIMP de cîteva zile am fost ascultătorul producțiilor oferite de mai multe fanfare pe scena Teatrului de vară „Herăstrău”. În cadrul fazei republicane a Festivalului național „Cîntarea României”, susținute de artiști amatori. Împreună cu dansatorii — care s-au manifestat în sala ansamblului „Rapsodia Română” — cele trei sute de colective, însumînd circa 12.000 interpreți, și-au pus strădaniile lor în slujba omagierii a 35 de ani de la eliberarea României de sub dominația fascistă, participînd cu dăruire la realizări atrăgătoare, diverse și interesante. Trecerea în revistă a ansamblurilor de fanfară din toate județele țării a avut un nivel competitiv ridicat, juriul, din care au făcut parte renumiți muzicieni (Emilian Ursu, Ion Chioreanu, Ștefan Bretz), fiind pus, după părerea mea, în fața unei sarcini dificile.

Cum era și de așteptat, au fost interpretate, mai întii, suite de dansuri din diferite județe, aranjate special de către conducătorii formațiilor. Din acest punct de vedere, o impresie foarte bună a produs Fanfara Căminului cultural Valea Mare-Ivănești, condusă de Dumitru Crețu și Nicolae Bălan, care, simțîndu-se la largul ei în sonoritățile puternice, pline de dinamism, a pus în evidență, în chip atrăgător, cîteva jocuri moldovenești vechi și noi. În plus, dirijorul Nicolae Bălan a adăugat acestei salbe un portret solistic susținut de Mioara Velicu, cu particulari-

tăți pline de interes. Alături de realizările acestui ansamblu, menționez dansurile cu contramelodii, inteligent susținute de către Fanfara Căminului cultural Udă-Clopociov din județul Teleorman, îndrumată de învățătorul Ion Popescu, precum și sirbele cu răspunsuri cîntate de către Fanfara Căminului cultural Ciuperceeni Noi-Desa din județul Dolj, aflată sub conducerea lui Ion Ignat. Cu resurse obișnuite, toate aceste orchestre, care au, în loc de viori, trompete și clarinete, sprîjinindu-se serios pe tobe și pe diverse instrumente de percuție, au căutat să mlădieze sunetele, îmbrăcîndu-le în haine neobișnuite, cu sonorități fie foarte calde, violonistice, fie chiar vocale, omenesti, dovedînd marea vitalitate a producțiilor noastre folclorice.

Am ascultat, apoi, o serie de marșuri interpretate de fanfare țărănești sau de colective cu alcătuire mixtă — muncitori, țărani, elevi ș. a. În toate am simțit dorința pe care interpreții o manifestau de a se regăsi, în aria partiturilor, pe ei înșiși. Tocmai de aceea, fanfara Intreprinderii de țevi Roman a produs o impresie excelentă cu Marșul laminoriștilor de Ion Guțu. N-aș putea să spun că, întotdeauna, piesele înscrise în programe, la acest capitol, au strălucit prin profesionalitate sau prin conținut muzical. Am auzit vechi scheme melodice și armonice, sufocînd filoane tematice cu iz popular. Cred că aici este cazul să se facă mai evi-

dentă preocuparea secției de specialitate a Uniunii Compozitorilor, în ceea ce privește urmărirea repertoriului acestor formații, precum și ridicarea permanență a nivelului de cunoștințe a conducătorilor lor. Cred că Fanfara Casei de cultură a Sindicatelor din orașul Reșița, condusă de Rolf Büch, a realizat un gest temerar prin interpretarea Divertismentului de Walter Mihai Klepper, dar începutul acesta poate și trebuie să fie urmat cu pasiune și deschidere sinceră față de problemele cele mai noi, notabile din punctul de vedere al creației muzicale românești actuale. Problema se pune intrucitva asemănător și în privința potouriurilor care populează multe repertorii și care trebuie improspătate cu îngrijire, ținîndu-se seama că fanfarele le revin și importante sarcini de educație muzicală.

Unirea, pe aceeași albie, a valorilor folclorice românești cu cele ale naționalităților conlocuitoare este un dat care se pare că i-a preocupat pe mai mulți îndrumători. Atunci cînd realizările acestea nu umbresc nici una dintre componente, desigur că ele produc o impresie foarte bună. E ceea ce a probat Fanfara Casei de cultură din Rîșnov-Cristian, dirijată de Daniel Karlheinz; ea a adus pe scena festivalului un realizat potpuriu de cîntece germane și românești.

Permanența funcționării, a cîntării împreună pe un interval de timp cit mai mare asigură reușite demne. Depășînd condițiile dificile ale procurării instrumentelor, ale găsirii interpreților, ale alcătuirii repertoriului, șefii de fanfară trebuie să ducă o veritabilă luptă în vederea unei activități susținute. Parcă aceiași lucru l-a dovedit Fanfara „Independența” a Casei de cultură a Sindicatelor din municipiul Gh. Gheorghiu-Dej, laureată cu Premiul al II-lea la prima ediție a festivalului. Omogen, precis, însumînd compartimente virtuozice, ansamblul condus de Eugen Berteș, s-a impus și prin repertoriul foarte divers, excelent cizelat.

Anton Dogaru

Poezia muzicii

Poezia și muzica s-au născut împreună, îmbrățișate...”

Nichita Stănescu

■ LA filarmonica din Brașov — sub conducerea eminentului dirijor, Ilarion Ionescu Galați — s-a prezentat, de data aceasta, în calitate de compozitoare, poeta Nina Cassian. Suita ei simfonică — **Pisica de una singură...** — o muzică programatică cu o nobilă tematică — în care se accentuează cu subtilitate drama însingurării, pledîndu-se, cu noblețe, pentru apropierea de realitate, de poezia germinăției, de oameni — este o certă reușită. După **Invențiunile și Sonatina pentru pian** — în stil neobaroc, bine scrise — în noua ei lucrare Nina Cassian relevă un stil personal, sintetizînd atrăgătoare mijloace de expresie, pe linia Bartok, Prokofiev, Strawinsky, Enescu — deci a tradiției cu înțelepte semnificații novatoare — dovedînd — termenul nu ni se pare exagerat! — o **măiestrie** armonico-orchestrală într-adevăr cuceritoare... Nina Cassian, poeta care a inspirat atîtea lucrări vocale pline de forță emoțională unor autentici creatori, precum Tiberiu Olah, Pascal Bentoiu, Anatol Vieru, Ștefan Niculescu, Theodor Grigoriu, Cornel Țăranu, Dan Buciu și cîți alții... — a demonstrat că poate să ne dăruiască compoziții valoroase, în care bogăția ideilor și sentimentelor să se imbine expresiv cu o formă dăltăită cu mîgala bijutierului, intrînd astfel în limpidă constelație a unei poetici muzicale asociată unui lirism reținut, dar profund, cu atîtea ecouri în suflutele numeroșilor ei admiratori.

Doru Popovici

Mentalități într-un veac de mijloc

Orizont
științific

Ilie Corfus

Documente
privitoare
la istoria
României
culese
din arhivele
polone
Secolul al XVI-lea

Documente
și însemnări
românești
din sec. XVI

EDITURA ACADEMIEI oferă cititorilor două importante culegeri de mărturii privind viața politică și culturală română din secolul 16. Prima cuprinde **Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea** de Ilie Corfus. Specialist în relațiile româno-polone, autorul a lucrat în arhivele din țara prietenă și a cules acte oficiale, corespondență diplomatică, hotărâri și le-a editat în originalul latin cu un amplu rezumat în română sau în originalul polon cu o traducere integrală. Toate documentele se referă la Moldova aflată în înclătșare cu Imperiul Otoman dar atentă și la tendințele expansioniste ale puternicului vecin care cuprindea între hotarele sale teritoriile de la Marea Baltică și pînă la Marea Neagră. Noi lumini sînt aruncate asupra efortului impresionant al lui Petru Rareș de a realiza, în a doua domnie, o apropiere între imperiul german și Polonia pentru a opri înaintarea otomană spre Centrul continentului, străduindu-se darnice; în egală măsură sînt pline de interes documentele referitoare la domnia lui Alexandru Lăpușneanu, care aduc în scenă marile puteri ale vremii. Un alt grup de documente privesc pe Petru Șchiopul, pentru ca orizontul să se lărgască brusc, la sfîrșitul secolului, cînd toate relatările se opresc asupra unui personaj de statură europeană: Mihai Viteazul. Sprijinitori ai adversarului său, Ieremia Movilă, regele și nobilii poloni nu-i sînt favorabili în aprecieri, dar prezența lui îngrijorătoare îi redă, prin contrast, chipul de împlinitor al unor aspirații populare.

Documentele pornesc toate din cancelăriile princiare sau imperiale și ca atare redau numai o parte a dialogului între societăți. Pentru a pătrunde mai departe avem nevoie de alt gen de acte care să ne redea alte voci și alte moduri de gîndire. Pierre Chaunu a schițat sugestiv nivelele limbajului scris care se suprapun straturilor greu accesibile ale limbajului oral (în *L'Europe des Lumières*, 1971). Primul nivel ar fi acela al limbajului oficial, desfășurat pînă tîrziu într-o limbă de largă circulație, dar artificială, ca latina sau slavona, adăugăm noi; al doilea, ar fi nivelul literaturii; al treilea, al limbii din corespondență care curge automat, fără prea mult control; al patrulea este cel care înregistrează, prin scribul ieșit din rîndurile cetățenilor sau sătenilor, vorbirea celor care își exprimă doleanțele și formulează cereri într-un stil, totuși, consacrat; acest limbaj ne face să întrevădem cel de al cincilea nivel al expresiei rostite de cei care nu știu să scrie sau să citească. Într-o istorie a mentalităților care ne-ar permite să vedem mai clar originea și obiectivele actelor politice și ale acțiunilor culturale, o atare demarcare a limbajului se impune de la sine.

DE PE nivelul oficial trecem pe cel al corespondenței sau al mărturiilor cotidiene cu ajutorul celei de a doua cărți apărută în Editura Academiei: **Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea**, opera unui colectiv format din Gheorghe Chivu, Magdalena Ionță, Magdalena Georgescu, Alexandra Roman-Moraru și Alexandru Măreș care semnează și studiul introductiv. Acest

colectiv de la Institutul de Lingvistică a depus o muncă impresionantă: a supus unei analize filologice riguroase textele române din secolul 16, eliminînd documentele care le reproduceau la o dată mai tîrzie și le-a redat într-o nouă transcriere; cititorul poate studia într-un album ce încheie cartea fotocopiile documentelor și însemnărilor. Miezul lucrării îl formează cele 116 texte grupate pe provinciile din care provin: 57 din Țara Românească, 53 din Moldova și 6 din Transilvania. Urmează un indice de cuvinte care ne face să înțelegem ce limbă română se scria și, într-o măsură, se vorbea în secolul lui Neagoe Basarab sau Coresi. Textele nu sînt literare, precizează Alexandru Măreș, cel mai bun specialist în problemele coresiene. Dar scrisorile, actele de vînzare-cumpărare, inventarele, testamentele, actele diplomatice au meritul că ne pun în contact cu limba vorbită care a pătruns în comunicarea scrisă cotidiană sau în tranzacțiile care nu implicau intervenția cancelariei princiare. Limba vorbită a devenit limbă de cultură fără să aștepte impulsuri reformate. Este ceea ce ne demonstrează celebra scrisoare a lui Neacșu din Cimpulung, dar și zăpădul lui Crăciun din Gorj care ne istorisește, prin 1563-1564, cum a trebuit să dea pămîntul său lui Stoia ca să-și răscumpere capul, după ce își însușise un cal, iar rudele au refuzat să-l ajute „ce-u fugit de mini și de pămîntul miu la vreme de nevoie și s-au lepădat de mine“. Actul ne face să întrevădem acel nivel 5 al limbajului scris pe care-l identificăm în cele două teste de la sfîrșitul secolului, în care

o persoană desmoștenește rudele pentru că au părăsit-o în suferință, în timp ce cea de a doua lasă totul fratelui care l-a scăpat „de la tătari tăiat și plen de viermi“. Este evident că limba vorbită a pătruns în scris încă înainte de inițiativa lui Coresi, în forme mai directe și într-o proporție mult mai mare decît ne lasă să întrevădem aceste puține documente ce au supraviețuit distrugerilor cumplite din trecut. Este extrem de interesantă limba utilizată într-un răstimp în care modelul oficial continua să fie cel slavon, o limbă romanică în care adevărul, mintea, scrisul descind direct din latina populară; de aceea nu credem că termenul „carte“ frecvent întîlnit trebuie pus în legătură cu „kniga“ (p. 29), ci cu „charta“ latină, mai ales că păstrează înțelesul inițial, desemnînd nu conținutul, ci mai ales obiectul material. Se impune, deasemenea, cu evidență faptul că modelul slavon și-a pierdut prestigiul spre sfîrșitul secolului, cînd Petru Șchiopul scria, încă, șovăitor românește, dar cînd Mihai Viteazul folosea limba vorbită cu mîna sigură, introducînd-o în cancelaria princiară.

Intrucît înfățișează texte scrise de-a lungul unui secol, această carte ne face să întrevădem limba utilizată în societatea română într-o etapă a devenirii ei; lingvistica regăsește istoria. Am trecut de mult de epoca, din secolul trecut, în care pornindu-se de la ideea că civilizația noastră fusese păstrată doar în limbă și folclor, se credea că orice reproducere a unui text, cu comentarii lingvistice, dezvăluie specificul național. Știm acum că limba ne permite să reconstituim aparatul conceptual, moduri de gîndire, atitudini mentale care nu dobîndesc trăsături limpezi decît atunci cînd pot fi redescoperite oamenilor care au folosit acel mijloc de comunicare și nu altul. Alexandru Măreș și întregul colectiv au făcut un evident pas înainte în această direcție; dar ei ar fi mers și mai departe dacă lucrarea ar fi fost văzută, de la început, dintr-un unghi pluridisciplinar, dacă ar fi fost chemat să colaboreze un istoric literar și un istoric al vieții politice. S-ar fi procedat atunci la o prezentare globală cronologică a mărturiilor și nu la împărțirea lor pe provincii; de altfel, scrisoarea lui Coerișel din Bistrița Năsăud, reprodusă la rubrica Transilvania, relatează aventura unui moldovean ajuns pe acele locuri. Ar fi fost redactate introduceri mai generoase, uneori strict necesare, ca la documentul XCII privitor la procesul lui Petru Șchiopul cu Giovanni Marini Poli (despre care ne oferă lămuriri suplimentare documentele editate de Ilie Corfus, p. 359 și urm., dar și alte surse); la documentul C se arată că „Petru Șchiopu scrie arhiduceului Ferdinand de Hardegk“, din Bozen, în legătură cu un proces. Dar apar întrebările: cine este arhiducele? citea el ro-

mănește? despre ce proces este vorba? Și de ce Bozen și nu numele actual al fermecătorului oraș italian Bolzano? Se face simțită, deasemenea, lipsa notelor explicative care să plaseze acțiunile în drama epocii. Or, reconstituirea culturală este în interesul lingvisticii, în epoca noastră a mijloacelor audiovizuale, cînd, după cum remarcă pertinent Pierre Francastel (în *Figura și locul*, p. 57-58), omenirea vorbește mai ales prin imagini, leșind din „epoca dominată de dialectica verbului“; de aceea, „dacă va persista în intransigența ei, lingvistica va apărea curînd drept o disciplină a trecutului“.

DOCUMENTELE și însemnările din secolul 16 dau nenumărate sugestii. Astfel, ar fi extrem de interesant să avem strînse la un loc toate textele scrise sau concepute de Mihai Viteazul, de la instrucțiunile date solilor la memoriul său către ducele Toscanei. Ar fi instructiv să îmbrățișăm, dintr-o privire, toate textele „neliterare“ ale secolului, inclusiv cele în slavonă, pentru a parcurge mai lesne nivelele limbajului și a regăsi atitudini mentale: am înțelega din scrisoarea către sibieni a lui Neagoe Basarab din 1518 cum aveau loc asimilările artistice prin intermediul Transilvaniei a cărei viață economică ne-o schițează „catastihul Țării Ardealului“ din 1599. Alte acte creionează mlaavrurile vremii, așa cum testamentele pun în lumină atitudini grăitoare în fața vieții și a morții: pe baza unor atare documente Philippe Ariès, Pierre Chaunu și mai ales Michel Vovelle au reconstituit evoluția unor atitudini colective, mai întii, în fața morții naturale, apoi a morții individualizate, după Renaștere, apoi a dispariției celuiilalt, în epoca romantică, în sfîrșit, a morții ascunse. Asemenea atitudini fundamentale ne vor permite să înțelegem mai bine universul mental al oamenilor care au trăit în condiții diferite și au imaginat altfel decît noi. Și atunci nu vom mai transcrie în *Istoria literaturii române* apelul lui Coerișel care striga din temniță că „io mor de dorul vostru și îmbătrînesc și am făcut o barbă pînă în briu“, numai pentru că este emoționant și, deci, pasămite, literar, ci vom reconstitui cu ajutorul lui condițiile în care se imagina pe la 1600. Vom pătrunde în lumea imaginării și vom afla suportul mental al operelor care explicau viața și ofereau semnificații prin chipuri și simboluri, fie prin fresca ce acoperea suprafețe impresionante în vremea lui Petru Rareș, fie prin pagina de manuscris sau carte care dădea expresiei rostite formă artistică, innobilînd mintea; cea minte care, ne spun străbunii noștri din secolul 16, putea să nu fie „toată“ sau să fie „mare și înțeleaptă“.

Alexandru Dușu

Ion Pascadi

● **ÎN UNA** din diminețile acestui iulie saturat de capriciile unei naturi prea plină de sine, cînd lucrurile din jur dobîndesc o consistență aparte, vibrantă și grea, un om clocotind de viață a pierdut brusc contactul cu lumea. Nimic din activitatea și spiritul febril al lui Ion Pascadi nu prevestea dispariția sa. Se pregătea să meargă la mare, nerăbdător să-și revadă băiatul care plecase înainte. După cîteva zile de pluit în neant a părut că-și revine, trezind o rază de speranță. În zadar, însă. Zbuciumat, a încheiat cu toate.

Ion Pascadi (n. 3 VIII 1932) a fost și rămîne o personalitate a esteticii românești contemporane. S-a afirmat mai cu seamă în domeniul axiologiei estetice, al valorificării unor tradiții progresiste, iar în ultimii ani era intens preocupat de destinul și structurile fenomenului artistic în contextul civilizației actuale. Această temă atît de acut dialectică era, parcă, în consens cu însăși firea lui dinamică.

De-a lungul a treisprezece ani a publicat unsprezece volume, care concentrează în paginile lor un impresionant efort de teoretizare estetică modernă. Ion Pascadi lasă în urma sa o suită rotundă de lucrări cu remarcabilă ținută intelectuală, studii nuanțate, pline de

interes științific și deopotrivă deschise spre specialiști, creatorii de artă și publicul larg. Să ne reamintim cîteva dintre lucrările sale: **Idealul și valoarea estetică** (1966), **Estetica lui Tudor Viannu** (1968), **Estetica între știință și artă** (1971), **Destinul contemporan al artei** (1974), **Artă și civilizație** (1976), **Arta de la A la Z** (1978). Iar acum, în ultimele săptămîni, i-a apărut masivul volum **Estetica și umanism**, competent instrument de lucru pentru toți cei ce doresc să-și facă o idee de ansamblu asupra dezvoltării esteticii românești după 23 August 1944. O astfel de sinteză, cum e această ultimă lucrare, implică multă îndrăzneală, multe riscuri. Ion Pascadi și le-a asumat, cred, cu succes. Era mereu preocupat de o vreme încoace de contacte cît mai largi cu publicul, pentru că dobîndise din experiență convingerea că ne aflăm într-o etapă de dezvoltare spirituală, cînd roadele meditației constructive se cuvînt să ajungă pînă în straturile profunde ale marilor colectivități.

Estetician, critic de teatru, eselist, editor, neobosit și talentat conferențiar în domeniul propagandei de partid, șef de sector și conducător de doctorate în cadrul **Institutului de filosofie**, al cărui distins cercetător a fost aproape

două decenii — Ion Pascadi a desfășurat o activitate prodigioasă, punînd în toate dăruire, neostenită inițiativă și acea pilduitoare conștiințiozitate, proprie doar spiritelor mari și generoase.

Era un neprețuit prieten, plin de tact și simpatie, generos chiar cu cei ce nu l-au fost binevoitori, într-o viață nu tocmai blîndă cu acest om. Silit de destin să treacă Styxul, cu mult înainte de vreme, nu va putea fi nici uitat, nici ignorat, pentru că el semnează o activitate rodnică și complexă ce nu se perimează ușor.

Grigore Smeu

Periplu prin istoria Caraibelor

ACEL „Vis al galeșei Floride și-al ostroavelor Antile” pe care verbul matein l-a înscris în spațiul nostru imaginar nu ne oferă o emblemă a Caraibelor, ci deschide pentru noi nevoia unor asemenea embleme. Ele abundă în cartea pasionantă a lui Germán Arciniegas, închinată acelei lumi.

Căci este o lume — cea dintâi lume nouă — în acea Mare a Caraibelor. Biograful ei columbian urmărește istoria aventuroasă a acelei lumi din secolul „de aur” și singe al descoperirii ei pînă în zorii secolului nostru nu mai puțin singeros. **Biografia Caraibelor** este opera unui scriitor sensibil în egală măsură la toate acele gesta ale unei umanități ce se naște și se formează în acel spațiu, așa cum se naște și se formează orice omenire, adică în chinuri și prea puțin în desfătări, dar și la proiecția literară a acelei lumi. Într-adevăr, nu numai marea Mateiu, și noi printr-insul am nutrit și nutrim un „vis” al ostroavelor Antile. Cum scrie Germán Arciniegas: „Cel care ar desena harta literară a Mării Caraibelor ar găsi în ea numele tuturor poezilor, romancierilor și dramaturgilor, ca și cum ar fi fost un vis pentru ei toți să-și instauraze republica literelor acolo unde își întindeau corturile piraților și unde tîlharii își aprindeau focurile”. Periplul pe care-l întreprinde biograful Caraibelor se desfășoară într-un spațiu istoric in-format prin literatură. Cristofor Columb a descoperit America oarecum înainte de a o descoperi în acea luminoasă zi de 12 octombrie 1492. O descoperise urmărind ca un halucinat o fantasmă spirituală. Geniala sa eroare determină dintru început lumea la care voia să ajungă drept o **cosa mentale** rivnită. Iar cea dintâi Americă, aceea a lui Amerigo Vespucci, este o Americă scrisă. El le trimite corespondențelor săi, acelor bărbați ai Renașterii italiene, Pietro de Medici sau gonfalonierului Pietro Soderini, vestea bună, ca o evanghelie a lumii noi. Germán Arciniegas îl definește cu acel dar al formulilor plastice care-l caracterizează: „un Botticelli pentru marea care se naște în mâinile lui”. Despre această mare plămuită în vorbele sale, italianul scria în epistolele sale „lucruri minunate”.

Dar, desigur, descoperind lumea nouă în Marea Caraibelor, Cristofor Columb nu ajungea (așa cum credea el) în „paradisul pămîntesc”. Acel paradisum voluptatis descris de Amerigo Vespucci, cu venerile lui roșiatice, svelte, grațioase ieșind din mare, cu hamacele suspendate între cer și pămînt, legănîndu-se în frunzișul înmiresmat, printre papagali bălțați, nu este nicidecum bătrînul paradis terestru pierdut o dată pentru totdeauna. Suferințele descoperitorilor ca și ale celor descoperiți întrec bucuriile, desfătărilor acelor prea scurte sărbători ale întîlnirii. Calvarul lui Cristofor Columb face din existența acestui aventurier un destin asumat, destinul exemplar care-l prefigurează pe acela al mult agitaților eroi caraieni. **Biografia Caraibelor** este o biografie a destinelor. Germán Arciniegas posedă din plin simțul unui dramatism existențial infuz, manifest în avaturile acestor destine. Romancier și esecist, erudiția îi alimentează vîna epică. Mo-

ralistul are o bogată experiență a faunei umane, și fostul diplomat este un inițiat în mecanica politicii. Istoria Caraibelor îi oferă acestui columbian cea mai fascinantă dintre substanțele în care facultățile sale diverse puteau să manevreze. Descoperitori, exploratori, conchistadori, aventurieri, iluminați și iluminiști, luptători pentru independență, tirani și martiri se perindă într-un spațiu al firii exuberante, al ciclonurilor periodice, al erupțiilor vulcanice, al seismelor de tot felul. Ca și natura aceasta — cînd generoasă, cînd necruțătoare — umanitatea caraibeannă oscilează între extremele unor situații-limită. „Poporul, omul de rînd, cetățeanul necunoscut, sclavii... mulțimile de sute, de mii, de sute de mii de oameni umili, care pornesc să caute geana lor de lumină printre tenebrele lumii” constituie proteica masă umană al cărei patos (în străvechile sensuri ale cuvîntului) ni-l înfățișează istoricul lumii Caraibelor. Conglomeratul etnic este de o mirabilă diversitate. De asemenea confluențele culturilor. Ceva din vitalitatea explozivă a acestei umanități, ca și din atracția extremelor uneori contrarii, își are temeiul în acest vast metisaj al etniilor și al culturilor. Pe acest plan s-ar putea urmări și ecloziunea miturilor locale, ca și un fel de război al zeilor prin acela al oamenilor.

Desigur, aventura constituie nervul manifest al acestui organism surprins în palpitul său existențial. Arciniegas excelează în proiectarea unor mari figuri de aventurieri. Să amintesc una din acestea, nu dintre cele mai de seamă, figura piratului Henry Morgan care pune în practică sfaturile filosofului John Locke, devenind (după ce cucerește, printre altele, trecînd printre ziduri de flăcări, orașul Panama) un cavaler bogat și respectabil în Jamaica, urmărindu-i pe pirați, avînd cu aceștia în comun (dar numai cu aceștia?) patima romului. Firește, sint cu totul altele acele chipuri ale eroilor moderni ai luptei pentru libertate, chipurile unui Miranda, fost general al Revoluției franceze sau, mai ales, ale unui Simon Bolivar. Despre Miranda, Napoleon spunea că „este un Quijote, cu deosebirea că nu e nebun”. Mari naturi pasionale, acești luptători au, inevitabil, destine tragice. Dar lumea Caraibelor își dobîndește prin ei — pe lingă autenticitatea organică a personalității sale —, o conștiință proprie pe care o pot răsfrînge asupra umanității întregi. „Libertatea Lumii Noi este speranța Universului” — cuvintele acestea ale lui Bolivar marchează, printre multe altele, această răsfrîngere.

Paul Alexandru Georgescu (excelentul traducător, împreună cu Ruxandra Georgescu, al **Biografiei Caraibelor**), a arătat, în interesanta prefață la cartea lui Germán Arciniegas, cum, în aceasta, se unesc ritmul vertiginos al unui roman de aventuri, cu profunzimea debaterii eseistice și cu pitorescul descrierilor, al notațiilor unui jurnal de călătorie. Într-adevăr, cartea aceasta ne încîntă și ne dă prilejuri de meditație, ne seduce și ne îndeamnă să revisăm visul galeșei Floride și-al ostroavelor Antile precum puține cărți ce ne-au venit din îndepărtata Mare a Caraibelor.

Nicolae Balotă

Dimostenis Kokkinos

■ POET, prozator și dramaturg. Dimostenis Kokkinos face parte din generația imediat următoare lui Iannis Ritsos. Ca și el, s-a remarcat prin marea varietate a temelor ce le abordează în cărțile sale, prin suflul umanist, militant, al verbului său poetic. Fiindcă, înainte de orice, D. Kokkinos este un excelent poet, chiar dacă deține și un premiu internațional de teatru. Poemele sale au fost traduse în Anglia, Franța, Italia, Polonia, Portugalia și în alte țări.

Este conducătorul reputatei reviste lunare „Epirotiki estia” (Vatra Epirului) care apare la Ianina și în care, aproape număr de număr, au apărut, în ultimii ani, traduceri din literatura română. În luna august, un număr integral va fi dedicat literaturii noastre contemporane.

În semn de stimă și de prețuire deosebită față de excelentul scriitor și prieten D. Kokkinos, am ales din cartea sa de poeme **Froica** (1977) un fragment pentru cititorii din România. Fiind prima traducere din bogata sa operă în limba noastră, să-l întîmpinăm cu brațele deschise.

I.B.

MESAJE

1

Frați
rămăși la orizont
pentru a saluta soarele patriei
am dat oratorilor numele vostru
să-l strige în fața tinerilor
împodobiți cu steaguri și marșuri
iar eu voi veni cu tăcerea și visul
din nou să vorbim împreună.
Vă aduc doar aplauze
din partea celor îmbătrîniți
în așteptarea voastră
și un buchet din partea studenților
mutați în propileele Politehnicii.
Pe locul acesta păscut doar de giște
vom umbla împreună.

2

Fratele meu
sub soare și sub cenușă
ne întîlnim totdeauna pe stîncile roase
în insula pustie Makronisos să
oțetul și fierca.
Frunzele dafinului s-au veștejit
de ani
și cele două-trei anemone aduse
în palmele noastre crăpate
iar marea aceea se umple de lună
peste coloanele templului antic
al lui Poseidon din Sunion,
fratele meu
cu care-mpărțeam visurile sub același
cort
lingă umbra imensă a gardianului.
Fratele meu
cu chip bizantin și cuvînt reținut
în sevarul tău zimbet
vorbim împreună la ceasuri de noapte
așteptînd să facem semne călăreților
lăsați peste cîmp
cu spicele galbene și cu macii.

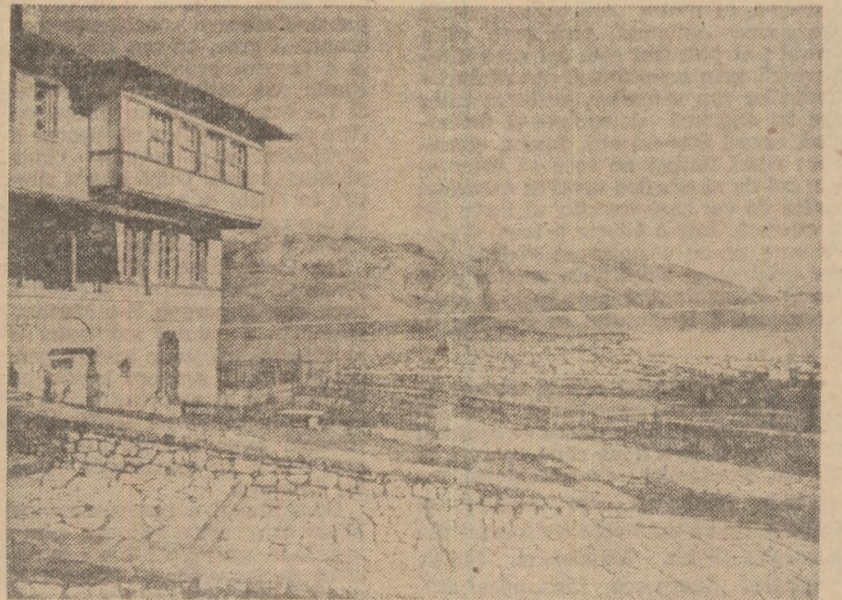
3

Fratele meu
rămas foarte singur
fără nume și fără deliruri
prin piețele țărilor îndepărtate
cu orizonturi căzute și cu belșug
aș fi vrut să ne întîlnim pe un drum
plantat cu două rînduri de oleandri.
E timpul să vorbim din nou,
înainte de-a cădea întunericul
care-adună unul cite unul copacii
despre luptătorii căzuți sub ocupație
care-așteaptă răsăritul în ochi,
așa cum le făgăduisem, atunci.
La cele două-trei căsuțe sărace
cu măgherani și busuioc sub scara de
n-au mai venit porumbei, de ani,

4

Fratele meu
care-ai vrut să oprești vîntul în loc
în noaptea aceea cu visuri svicnind în
naramzele patriei au înflorit
în nisipul uscat al țîntului Kora.
E timpul să vorbim de dorința
mamei viclene,
înaintea umbrei de după-amiază,
să defilăm fără săbii și puști
împreună cu morții din rezistență
sub trandafiri și sub tei.
N-a mai ținut gardul acela
de sirmă ghimpată, așezată între noi
frate!

În românește de
Ion Brad

Ianina

Permanență de cultură și civilizație

ÎN FRANȚA totul trădează o lume solară, în peisaj, oameni, momente. De aci poate claritatea ca virtute esențială a spiritului francez și simpatia ca dominantă trăsătură a raporturilor dintre oameni. Aspirația spre claritate și armonie dă o impresie generală de clasicitate subiacentă francezului și culturii sale în general, chiar în epocile în care prevalează alte direcții de spirit și alte stiluri decât cel clasic. Legea numărului, a proporțiilor echilibrate, pare să tină în mod esențial de spiritul francez, determinând faimosul *esprit de géométrie* care fecundează întreaga istorie a formelor culturii galice. Chiar din Evul Mediu și chiar din catedrala gotică formele sînt clar, rațional folosite. Structurile literare, plastice sau muzicale sînt supuse unui travaliu de rotunjire aproape inconștient. Să ne gândim, bunăoară, la epopeea franceză cea mai reprezentativă, cea mai cunoscută încă din secolul XI, *La Chanson de Roland*, și la deosebirile dintre aceasta și epopeile germanice, în special *Das Nibelungenlied*. Nevoia de unitate a operei se simte în artă ca pretutindeni, pe orice tărîm de activitate, și așa se explică poate și mai grabnica dobîndire a conștiinței naționale la francezi. *La douce France*, ca expresie a legăturii cu locul de baștină devenit unitate la care se raportează sentimentul național, apare ca un tagmă caracteristică încă din Evul Mediu și chiar în mai sus citata *chanson de geste*. Și această nevoie de unitate merge mîna în mîna cu cea de armonie, de legi, printr-o aspirație adînc franceză spre descoperirea legilor raționale, a principiilor generale. Joachim du Bellay reunea toate aceste virtuți de matcă națională în imorabilul său vers: *O Francez, mères des arts, des armes et des lois*, în care cuvîntul ultim mi se pare a desemna nu justiția propriu-zisă, dar ceea ce constituie tocmai principiul fundamental al legilor ca atare. În această cultură de structuri raționale a revenit științei un loc de seamă încă de timpuriu. Se poate spune că spiritul științific modern se naște în Franța. E adevărat că Renașterea pătrunde în Franța după modele italiene, cunoscute abia în urma campaniei lui Carol VIII începută în 1494, dar capătă o altă orientare în care strălucesc mai cu seamă medicina, științele naturii, dreptul, pe lângă arte. Interpretările juridice ale unui Cujas, vasta erudiție și metodele terapeutice ale doctorului Francois Rabelais, descoperirile chirurgului Ambroise Paré sau pasiunea neistovită a ceramicistului Bernard Palissy indică mai degrabă sensul contribuției franceze la Renaștere, pe linia căutării adevărului științific. Iar Michel de Montaigne se îndreaptă spre lumea interioară a omului, înarmat cu instrumentele observației și analizei, pentru a descoperi adevărul moral.

Rabelais vorbește despre „l'homme, ce monde”, Montaigne a investigat această lume mobilă și înfinit variată, ajungînd la o pictură integrală a ei, adevărată și ușor tristă, tinutură nu mult cu un scepticism filosofic, științific, decât cu o conștiință acută de condiție umană. Cu Montaigne se naște moralistul francez, gînditorul și omul de știință, al cărui timp de observație este constituit în același timp de omul în general și de individ. Ca ultim reprezentant al Renașterii, el a văzut în omnia umană o latură foarte importantă a naturii care trebuie cunoscută și stăpînită, iar în puterea de îndreptare, cel mai prețios dar al naturii. Prin insistența sa asupra judecării, Montaigne devine un precursor al raționalismului, iar prin supunerea la o cercetare neîntreruptă a tuturor datelor vieții interioare, un vestitor al scepticismului științific, care va caracteriza, ca o rodnică atitudine, atît căuțările filosofilor, cît și ale oamenilor de știință francezi în secolele următoare. Pentru că raționalismul culturii franceze se întemeiază pe intima concurență dintre filosofie și știință, de la Descartes și Pascal, la Voltaire, și pînă la Boutroux, concurență consacrată de secolul XVII. Reguli cunoașterii raționale se elaborează de Descartes, în a cărui primă operă se și simte nevoia de norme generale, *Règles pour la Direction de l'Esprit*. Metoda se alcătuiește ca o certitudine profundă a spiritului omenesc, mînat de necesitatea descoperirii adevărului în știință și pornit de la îndoielă, de la dubiul filosofic care începe să țighească, prin contrast, criteriul ideilor clare și distincte, puterea rațiunii unificatoare în toate domeniile de activitate. Există o unitate a științelor în gîndirea carteziană care le subsumează unei științe generale, a ordinii și a măsurii, spre care duce metoda îmbrăcată în haina matematicii.

Ordinea și măsura în problemele limbii se introduc în aceeași vreme prin strădaniile Academiei Franceze atunci înființate, și prin contribuția saloanelor, între care acela de la Hôtel Rambouillet joacă un rol de primă mîna. Și pe acest tărîm, ideea directoare căreia i se supun și academicienii și pretioșii, frecventatorii saloanelor, este, cum spune Lanson, efectul unui raționalism instinctiv, conform căruia limba devine un fel de algebră, a minusculelor semnele abstracte ale ideilor. Și aci caracterul practic, criteriul utilitar se va îmbina cu ideea generală în modul francez cel mai tipic, cel mai măsurat. Și iarăși tipic francez este poziția lui Voltaire în problemele limbii, el fiind teo-

Auguste Rodin : Gînditorul

reticianul cel mai avizat al Academiei, spiritul conducător al Dicționarului inițiat de acesta. Vaugelas precizează că nu e vorba de fixarea limbii, ci numai de reglementarea ei, de supunerea la norme, de stabilirea legii generale a evoluției ei. Vaugelas, cu toate erorile comise atunci, înțelege, în spirit autentic francez, faptul că o limbă se află în permanență schimbare și nu poate fi oprită, dar că există legi care îi călăuzesc creșterea și-i garantează mutațiile într-un spirit unitar. Filosofia și știința pătrunseseră și în limbă, făcînd-o să atingă maturitatea de expresie necesară pentru transmiterea abstracțiilor, a ideilor, într-un joc intelectual foarte fin și foarte timpuriu în lume. Și sărăcirea pe care o suferă limba franceză prin păstrarea exclusivă în domeniul ideologic, al analizei, al expresiei pasiunilor elegante și epurate, a fost compensată de intervenția poezilor mari, care au supus-o legii frumuseții. Printre aceștia, Racine este cel dintîi în strălucire.

Tot acum, saloanele modelau, pe lângă limbă, manierele, comportamentul, supunîndu-le celor mai stricte reguli. Acum se formează imaginea aceluia *honête homme*, care stăpînește ca model lumea franceză a sec. XVII, după cum idealul omului universal stăpînea Renașterea italiană. Dar spre deosebire de omul universal care rămîne un ideal al unui număr foarte restrîns de intelectuali, *l'honnête homme* este un produs social, legat, este adevărat, de lumea monarhică absolută și curtea de la Versailles, însă reprezentînd pentru întreaga oară, în chip exemplar în Europa, civilizația și cultura franceză. De acum încolo, din secolul XVII, începe ceea ce putem numi preponderanța franceză pe continentul nostru și în lume. Subțierea moravurilor, vrută și întreprinsă pe scară largă, cultivarea comerțului de idei, a conversației brillante devin semnul unei alte virtuți, alături de Guizot clarității și simpatiei, și anume a sociabilității.

SECOLUL XVIII avea să dezvolte calitățile culturii raționale și să-i adauge altele noi. Astfel ideea de libertate intră definitiv în patrimoniul culturii franceze, ajutată de preexistența ideii civilizatorice a progresului. Legată de gîndul nobil al perfectibilității la oamenii Renașterii, ideea de progres apare în Descartes aplicată studiului științelor. În secolul XVIII, al luminilor, ea este transferată în domeniul social, unde dinamizează totul și va împinge pînă la revoluția din 1789. Întreaga mișcare europeană a luminilor este tributară Franței enciclopediate, mult mai mult decât filosofiei engleze. Este adevărat că și Montesquieu și Voltaire și Diderot și Rousseau au suferit influența filosofiei engleze, dar practica socială, aplicarea ideii de libertate în lupta împotriva absolutismului, în Franța se produce. Fîndcă Franța a dat întotdeauna omenirii civilizație exemplară echilibrului regăsit. Ea are această virtute a reinnoierii. În înnoirea formelor de viață, între care a intrat de timpuriu revoluția, ea a găsit „la fontaine de jeunesse”, nesecată sursă de inteligență și tinerețe. Harta secolului luminilor indică în Franța centrul inimii, pulsînd ideile generoase și spiritul revoluțiilor pînă departe. Adoptate mai întîi de monarhii luminați, de Frederic al II-lea al Prusiei sau de Ecaterina a II-a a Rusiei, aceste

idei au fecundat Europa. În perioada lui Voltaire, monarhul german vedea cultura franceză, cum împărăteasa Rusiei îl considera pe Diderot reprezentantul spiritului francez care a prezidat la realizarea Enciclopediei. Ceva mai tîrziu, popoarele au văzut în Franța exemplul luptei pentru libertate și școala marilor idei legate de libertate și progres, și încă din secolul XVIII se naste în francezi, pe temelii filosofice raționaliste a luminilor, care promovează ideea egalității virtuale a tuturor oamenilor, un acut spirit al solidarității europene și umane. Gesturile Franței vor deveni de acum încolo gesturile unei țări sensibile la soarta umanității întregi și Franța va fi legată, prin nobila politică a naționalităților pe care a promovat-o, de acțiunile europene esențiale. Prin această participare la lupta popoarelor europene în scopul dobîndirii libertății naționale și sociale, poporul francez se face păstrător, în esență, al spiritului european. La 1789, de pe catedrele de la Collège de France și de la Sorbona, prin glasurile inspirate ale lui Jules Michelet sau Edgar Quinet, răsuna lăsa libertății, adresată popoarelor europene. Nu mai e nevoie să amintim aci de felul cum s-au pășit ecou-teleței în lumea românească ce se deschidea atunci, prin lupta-i națională și socială, spre Europa și libertate. Bălcescu scria influențat prietenilor săi despre chipul în care a participat la mișcările ce l-au detronat pe Louis Philippe, iar Lamartine (și cîți alți mari francezi) se găseau în corespondență cu C.A. Rosetti, Ion Ghica, Bălcescu și le dădeau sfaturi cu privire la banul mers al revoluției în țările noastre.

De atunci Franța a păstrat vocația luptei pentru libertate și a teoretizării civilizației pentru toate popoarele a căror cauză a îmbrățișat-o întotdeauna. Iar ideea de libertate a căpătat la francezi o configurație cu totul specială, făcînd legătura între civilizație și cultură, participînd adînc deopotrivă la datele vieții exterioare ale societății și individuale, ca și la cele adînci, interioare, ale spiritului.

EXPOZIȚIE Tat-anck-anon la Petit Palais, organizată cu o încredere și un gust incomparabil, scoțea din praful istoriei și al uitării o personalitate strănie, o mare cultură deosebită, așezîndu-le într-un context de reflecție intelectuală, dîndu-le o semnificație de importanță etică din evoluția istoriei universale, semnificație înrudită cu aceea pe care André Malraux în *Antimemoriile sale* o acordă, metafizic aproape, culturilor revolote.

Iar Nike din Samotrake, la Louvre, stă ca un simbol al legăturii Franței cu lumea antică, al continuității în spirit european între Grecia, Roma și Paris. Privind statuia aceasta în mișcarea ei care nu e de zbor, ci de smulgere din adîncul unor regnuri, din somnul pietrei sau din somnul adamie, mișcare ca o forță de magne în adîncuri, înțelegi cum exprîmă înecuteala și graba în același timp, forța activă și inertă, pe Zenon și Heraclit ingenuități într-o dialectică subtilă, exprîmată genial de Paul Valéry în celebrul vers: *Achille immobile à grands pas*.

Astfel prezența unor capodopere, a unor realizări de seamă din cultura și civilizația universală în Franța constituie un spor pentru toată lumea. Comentariul francez al valorilor universale este un gest ge-

neros de consacrare, de innoțare, de integrare. În felul acesta, prețuirea sculpturii lui Brancusi în Franța devine o cheazăie în plus a unei vechi legături, a unei durabile prietenii între marea țară occidentală și România, consfințită prin vizita făcută de președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Franța, ca și prin acelea ale generalului De Gaulle și președintelui Giscard d'Estaing pe meșagurile noastre, precum și de activitatea tot mai strînsă de cunoaștere reciprocă între cele două țări românece surori.

Pentru a-și îndeplini misiunea ei atît de însemnată de factor național și universal în promovarea civilizației și culturii, Franța primește și dăruie neîncetat, într-un proces cu totul specific. Și primirea și dăruirea se fac cu o autentică bucurie, vînzînd numai cunoașterea esențială și realizarea unei sinteze cît mai curioasă între cultura franceză și cultura lumii. Respectul pentru culturile naționale și pentru libertatea popoarelor este o atitudine pe care Franța o promovează în chip exemplar. Și acest lucru favorizează poate dezvoltarea facultății de integrare a valorilor naționale și universale, peste bariere, peste limite. Cu tactul său, Franța izbuteste să deosească orice obstacol ivit în calea înțelegerii prin cultură între popoare, punînd peste tot suflet și scîmbie umană.

Intr-adevăr, această țară a echilibrului reușește să însuflețească istoria sa, înnoind-o în permanentă cu influxuri de gîndire modernă. Franța, care generează neîntrerupt cele mai noi idei și hrănește cu ele lumea întregă, nu și-a abandonat niciodată tradițiile, ci le-a năruit ca pe niște prețioase și dinamizante prezente. Istoria Franței nu este o istorie de relicve. Peste tot aproape în lume, istoria s-a așezat în strături. Pe pămîntul Marii-uneii totul palpita de contemporaneitate, totul e integrat în matca lăză și outernică a spiritului național. Franța nu are nicăieri aer de muzeu. Datele istoriei sale sînt linii de forță, desfășurate însore un prezent care este și suma lor, dar mai mult decât suma lor, fiindcă adaugă finalizarea, dîndu-le o fizionomie îndreptată spre un țel, o modelare intelectuală indispensabilă. În Franța, inspirația istorică e firească în orice etapă. Jeanne d'Arc, bunăoară, revine ca subiect de inspirație la artiștii secolului XX, la Claudel și Honneger, la Anouilh, îmbrăcată în ipostaze mereu noi, mereu altele, deschînd perspective infinite de interpretare contemporană a Evului Mediu național.

Dantelăria catedralelor gotice franceze și jocul luminii pe arhitectura lor ciudată fascinează pe artiștii moderni de la Matisse încoace. Iar vitraliile, această artă eminentamente franceză, cum spunea călăuzul Theophile, arată rafinatele lor armonii coloristice nu numai la Chartres ori la Sainte Chapelle. Toată pictura lui Rouault cu tonalități contrastante, sumbre și vii, se întemeiază pe cunoașterea adîncă a tehnicii vitraliului. Jacques le Chevalier reface chiar arta propriu-zisă a vitraliului, după criteriile cubiste care nu afectează ntru nimic filiația evidentă între vechi și nou.

Între tapiseriile admirabile de la muzeul Cluny, mai cu seamă cele reprezentînd *La Dame à la licorne*, și unele dintre tapiseriile lui Jean Luceat, mai cu seamă aceea intitulată *L'homme* și aflată într-o colecție particulară, se simte înrudenirea certă.

În orice parte s-ar îndrepta oameni de știință și artiștii Franței, la orice surse s-ar adapa, oricît de înrăznete ar fi tentativele lor de a scutura așa-zisul jug al tradițiilor, de care toți inovatorii vor să scape, ei vor fi mereu modelați de duhul Franței eterne. Acesta răzbate peste tot, triumfător, duia apolinică, de amaza.

Am ureat într-o zi, la Sete, spre Mont St. Clair, spre Cimitirul mare al lui Paul Valéry, spre înalțimea însoțită stăpînită de o liniște netulburată dea de vîntul mării și foșnetul pinilor și chiparosilor. Era tocmai amaza: *Midi le juste y empoussait ses feux*. Pe un mormînt simplu era săpata inscripția:

O, recompense après une pensée,
Qu'un long regard sur le calme des dieux.

Orice gest se schimbă parca în frumusețe, în locul ales de cel priceput în frumusețe. Era o datorie interioară să gîndești, să vorbești, să te misti cu eleganță. Un ritm se naștea din lucruri și spirit și te prindea în vasta geometrie calmă de la întretăierea stîmbilor. Ritmul era mut și kauric, de acum Zenon. Zenon cel crud din Elea, filosoful imobilității eterne, părea să aibă dreptate. Dar cite ardori, cîtă mișcare, cît cîntec se transformau în tăcere și imobilitate! Se simțea că era un loc etern binecuvîntat de o prezență puternică. Se dezvăluie, ca o forță tăcută, interacțiunea naturii frumoase asupra omului omenesc și a ideii asupra naturii. Puterile afective slăbeau, în schimb se multiplicau cele ale intelectului, într-un joc care semăna cu o rugăciune matematică mergînd spre pătrunderea tainelor închise în corespondențele imponderabile care alcătuiesc, geometric, frumusețea.

Aceasta este Franța, luminoasă, rațională, generoasă, punct permanent de sprijin al civilizației și culturii lumii.

Zoe Dumitrescu-Buşelengo

Inedite de Cocteau

© DINA DE JEAN COCTEAU

● Texte de Jean Cocteau, inedite, de negăsit sau uitate alături de volumul întâi din *Mes mon-*

Celălalt Mexic

● De multă vreme, Mexicul exercită o misterioasă fascinație asupra scriitorilor europeni și americani, o fascinație atât de inexorabilă, încât, dincolo de exotismul unui finut straniu și pitoresc, a sfârșit prin a se preface într-o provocare asumată în termeni atât personali cât și literari. Drewrey Wayne Gunn, în lucrarea *American and British Writers in Mexico, 1556—1973*, semnaleză existența a aproape 600 de cărți de călătorie (începând din 1569) și a peste 450 de romane, piese de teatru sau poeme narative inspirate din realitatea mexicană, începând din anul 1005.

sires sacrés, recent apărut în editura Encre, cu o introducere de Milorad. Monstria sacri ai marelui scriitor și artist se numesc André Gide, Brigitte Bardot, Georges Simenon, Arletty, Marcel Proust, Dior, Picasso, Raimu, Satie ș.a.m.d. Volumul mai cuprinde și o serie de documente, aproape oficiale, ca de pildă, o scrisoare adresată reginei Belgiei, o altă către Jacqueline Kennedy. Dar acestea sînt așosuri. Esențialul rămîne privirea lui Cocteau asupra marilor săi contemporani. Un exemplu, unul singur — profilul lui Orson Welles: „Orson Welles este un fel de uriaș cu privire de copil, un copac plin de păsări și umbră, un ciine care și-a rupt lantul și se culcă în stratul de flori, un leneș activ, un nebun înțelept, o singurătate înconjurată de lume...”.

Jorge Rufinelli încearcă, în ultima sa carte, intitulată *El otro Mexico* („Celălalt Mexic”), recent apărută în editura „Nueva Imagen”, să descifreze imaginea Mexicului în opera a trei mari scriitori anglo-saxoni, care „fac experiența mexicană” în epoci diferite și pornind de la premise divergente: B. Traven, D. H. Lawrence și Malcolm Lowry. Eseul despre primul din cei trei autori se intitulează *Revolta necesară*; cel despre Lawrence — *Paradisul imposibil*; iar cel despre Malcolm Lowry — autorul celebrului roman *La poalele vulcanului* (recent tradus și în limba română de Ion Caraiion) — *Călătoria fără sfîrșit*.

Impotriva
apartheidului —
rechizitoriul poeziei

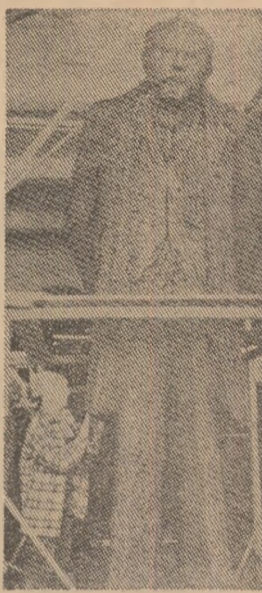
● Editura Presses Universitaires a publicat, cu concursul UNESCO, cartea *Les Gueilleurs de l'aube* de J. Alvarez-Pereyre, al cărei subtitlu — *Poésie et apartheid* — anunță una din cele mai corespunzătoare denunțări ale rindurilor rasiste din Africa de Sud. Teză de doctorat erudită, susținută anul trecut de autor la Universitatea din Grenoble, acest studiu explorează valențele politice și umane dar și calitățile artistice ale protestului poetic conținut în opera unor Nortje, Breitenbach, Jensma, Peter Horn, James Matews, Sipho Sepamla, Wally Serote, Mtshali etc.

Noul roman al lui
Lawrence Durrell

● Autorul romanelor *Tunc, Nunquam* și *Cvarțetul Alexandria*, celebrul scriitor Lawrence Durrell, a scris o nouă carte, *Livia* (ed. Viking Press, New York). Acțiunea se petrece în anul '30 la Avignon, iar tema centrală este teama crescîndă a francezilor în legătură cu evenimentele anticipatoare ale invaziei hitleriste. *Livia* este prima dintre cele patru cărți care vor continua romanul *Mon-sieur*, apărut în 1975.

Valaoritis

● Viața literară din Grecia este dominată de omagierea lui Aristoteles Valaoritis (1824—1879), mort cu 100 de ani în urmă, în ziua de 19 iulie, poet romantic, „mijlocitorul cel mai de seamă dintre școala din Insulele Ionice și cea ateniană” — cum îl socotește C. Th. Dimaras în a sa *Istorie a literaturii neogrești*. Insufletit de o arzătoare dragoste de țară, Valaoritis cansacră cea mai mare parte a subiectelor sale poetice patriei. Autor al volumelor și poemelor *Comemorări, 1857, Doamna Frossini, 1859, Athanasios Diakos, 1867*, Valaoritis e ultimul poet romantic neogrec.

Prus la Varșovia

● Monumentelor capitale poloneze li s-a adăugat de curind încă unul, cel al scriitorului Boleslaw Prus (pe numele său adevărat, Aleksander Głowacki, 1847—1912), autor al unor romane celebre: *Păpușa* (1887—1889) și *Faraonul* (1895). În imagine: sculptorița Anna Kamienska, lucrînd la finisarea statuii lui Prus.

Ted Hughes
in actualitate

● Poetul englez contemporan Ted Hughes, cunoscut cititorilor din țara noastră datorită culegerii *Din cîntecele lui Kra* (ed. Univers, 1977, în românește de Vasile Nicolescu) este din nou prezent în librăriile din Anglia, cu volumul de versuri *Remains of element*.

Oscar Wilde,
scrisori

● La Oxford a apărut o ediție selectivă din scrierile lui Oscar Wilde în îngrijirea lui Ruppert Hert-Davies. Un prim pas relevant spre tipăritura corespondenței complete a autorului *Portretului lui Dorian Gray*.

Chagall și Miró

● În sudul Franței, unde și-au reședite, doi giganti ai artei moderne și-au sărbătorit simultan zilele de naștere: Joan Miró a împlinit 86 de ani, iar Marc Chagall, 92. În cinstea lui Miró, Fundația Maeght din Saint-Paul-de-Vence a deschis o expoziție a artistului spaniol, prezentînd 250 de sculpturi, picturi și desene, dintre cele expuse în ultimii 20 de ani. La Nisa, Chagall și-a petrecut ziua de naștere vizitînd o expoziție de artă venețiană. „Între pictura venețiană din secolul XVI și propria mea operă există o legătură strînsă” — a spus el, adăugînd: „De fapt Tiziano este unul dintre cei doi favoriți ai mei”. Care este celălalt? Rembrandt.

Literatură
africană
in Europa

● Romanul *Chinul cînilor turbați* al scriitorului nigerian Wole Soyinka, unul din cei mai importanți autori de pe continentul african din zilele noastre, a apărut de curind în limba germană, în editura Walter din Olten (R.F.G.). Autor de romane, volume de versuri, povestiri, piese de teatru și scenarii de film, Soyinka este șeful secției de teatologie a Universității Ife din Nigeria. Întreaga sa creație literară este axată pe prezentarea culturii și istoriei africane, marcate de efectele tragice ale colonialismului și neocolonialismului.

Dickens —
cit șase

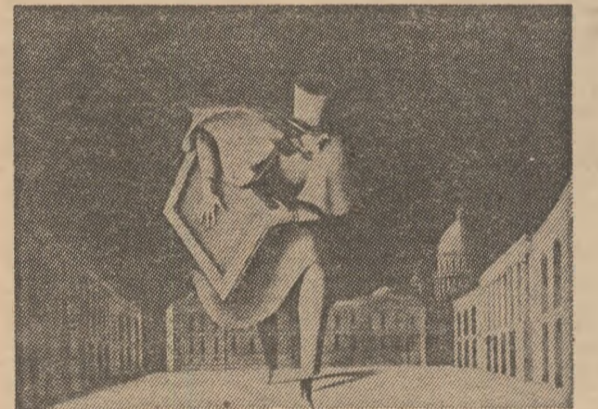
● Autor, editor, actor, filantrop și critic — Charles Dickens — cit șase oameni laolaltă: este imaginea ce rezultă dintr-o nouă biografie a marelui scriitor englez, recent apărută la Oxford. Datorat lui Norman și Jeanne Mackenzie, acest *Dickens*, foarte bine scris și bine documentat, oferă o imagine plină de viață a acestei personalități multilaterale, manifestată în virtutea unei activități intense, neîntrerupte, pasionate.

Teatrul
in Sicilia

● În editura Italiană Bulzoni a apărut recent volumul semnat de Guido Nicastro *Teatrul și societatea in Sicilia*, care prezintă perioada de timp cuprinsă între 1860 și 1918. Autorul parcurge etapele fundamentale ale teatrului sicilian și analizează structurile scenice și lingvistice în legătură cu dezvoltarea social-economică a insulei.

Mozart

● Ediția științifică a creației mozartiene, începută în 1955, prezintă în cadrul volumului al 87-lea (din 120) operele sale din tinerete: *Ascanio in Alba, Mitridate, Lucio Silla, Idomeneo*, care vor putea fi interpretate pentru prima oară în versiunea lor originală.

Ilustratorul Alimov

● Unul dintre cei mai originali ilustratori de carte sovietici este Serghei Alimov (n. în 1938 și afirmat mai întâi ca decorator de teatru și cinema). De bun gust și foarte sugestive, ilustrațiile lui la *Maestrul și Margareta* de Bulgakov, *Portretul, Nasul, Suflete moarte* de Gogol, *Poeme*

de Boris Pasternak și *Vasilii Tiorkin* de Alexandr Tvardovski l-au adus importanți lauri internaționali (la Bienala de la Paris, Expoziția internațională de carte pentru copii de la Bologna etc.). În imagine: ilustrația la *Portretul*.

Am citit despre...

Marsilia (și Adrienne)

■ SUBIECTUL — pastuea unui ofițer din Wehrmacht pentru o midinetă pariziană — pare mai curînd stînjinit decît răscolitor. Chiar dacă „ea” nu e o simplă midinetă, ci o nomadă pur singe cu alură de doamnă din înalta societate, artistă rafinată, negustorcasă de geniu, creatoarea unui stil vestimentar și a unor parfumuri înimțabile care îi vor purta, și după moartea ei, numele, femeie destoinică, aprigă în afaceri ca și în iubire, nepăsătoare față de conveniențele sociale, însoțită de simț moral și civic, învăluindu-se programatic în mister, ghidindu-se orgolios, pînă la moarte, dușă un sistem de valori propriu. Chiar dacă modelul ei real ar fi fost, să zicem, faimoasa Coco Chanel, și chiar dacă ofițerul ar fi nu un nazist fanatic, ci — vai, ce îndușător — un gentilom austro-germano-ceho-maghiar smuls de sturmunddrangul național-socialist din tihnita lui existentă de castelan civilizat și umanist, „absorbit de angrenajul militar”, minat să participe la invadarea Poloniei, la ocuparea Danemarcei, la înghițirea Olandei și a Belgiei, la înjumătățirea Franței, trimis apoi în Pirinei, pe malul Mării Negre, în Balcani, în Serbia, pe frontul rus, pentru ca, în sfîrșit, acolo, să fie rănit și să dobindească o semi-invaliditate permanentă destul de serioasă pentru a-l ambusca definitiv la Paris nu atât de gravă încît să-l deranjeze în perimetriile amoroase.

Edmonde Charles-Roux (autoarea romanului *Să uiți Palermo*, distins în 1966 cu Premiul Goncourt) a izbutit în cea de-a doua carte a sa *Ea, Adrienne* să însușeze romanului acestei iubiri năuce și cu totul ne la locul (și ne la vremea) ei în istoria anilor de obidă și de glorie 1939—1945.

Ca ziaristă și directoare a unei mari reviste de modă, scriitoarea va fi fost, desigur, intrigată de legenda uncea dintre cele mai pitorești figuri ale foartei pariziene specialității „haute couture”.

Ca eroină de două ori rănită în luptă, distinsă cu înalte ordine a războiului antihitlerist și a Rezistenței, Edmonde Charles-Roux are, față de forțele care s-au

înfruntat în război, o poziție perfect precizată încă de atunci.

Ca prozatoare, prinde din nou pe cititor în pinza magică de păianjen a discursului ei consistent și învâluitor: pagină de pagină, aripi scinteietoare, cald colorate, de fluturi vii palpită una lângă alta, aranjate cu mîna pe fire măiestru țesute concentrice.

Nimic nu i-a reușit mai bine în cartea *Ea, Adrienne*, decît Marsilia de la un capăt al celălalt al războiului, o Marsilie prin care Adrienne nu face decît să treacă și în care iubitul ei Fritz nu ajunge niciodată. Cunoaștem Marsilia prin intermediul lui Serge, nepotul derutant al Adrienne, înfeudat sentimental de seducătoarea lui mătușă, dar împins de curentul dominant în virtutea evenimentelor cu adevărat semnificative. Colaboraționistii, cotcarii, delatorii și ceilalți profitori de război din jurul apoliticului Adrienne fac parte din lumea definitiv muzeificată în romanele lui Patrick Modiano. Idila centrală este astfel precis situată, societatea franceză a vremii fiind evocată cu o acuratețe pe care nu o au și nici nu-și propun s-o aibă inevitabilele referiri la un Wehrmacht zărit de la mare distanță.

Marsilia însă... După operațiunea „Atilla”, adică după ocuparea fățișă a ceea ce pînă atunci se numise zona liberă a Franței, mareșalul von Rundstedt consemna în jurnalul său de campanie „atitudinea net ostilă a populației Marsiliei”. Nu-l prea îngrijora. Căci ce era Marsilia? „O adunătură de străini, atîta doar. Și, în plus, prost dozată. De 14 ori mai mulți armeni decît nemți, de două ori mai mulți nord-africani decît elvețieni, de patru ori mai mulți italieni decît spanioli. Se poate numi asta un oraș?”. Nici un oraș francez nu i-a iritat în asemenea măsură pe invadatori. „Porcăriile Marsiliei este o porcărie din punctul de vedere al francezilor — i-a scris Himmler lui Oberg. După distrugerea ei, poliția și Franța vor înțelege că datează Reich-ulul cea mai profundă recunoștință”. Aceeași scrisoare cuprindea și indicații concrete, care aveau să fie înlocuite însă ulterior de directive ceva mai moderate: „Orașul de jos va trebui distrus în așa fel încît suflul bombelor să fie suficient pentru a-i ucide locuitorii”.

Prin ce au binemeritat marsiliezii o asemenea minie? Prin spiritul lor de frondă, prin îndeminarea cu care își băteau joc de invadatori, prin ceea ce Edmonde Charles-Roux numește „la nargue”, băscălia. A fost o situație cu semnificații mai adînci decît s-ar părea la prima vedere.

Felicia Antip

● În U.R.S.S. se omagiază în aceste zile împlinirea a 50 de ani de la nașterea unuia dintre cei mai interesanți și înzestrați prozatori sovietici din ultima generație, Vasili Șukșin (1929—1974), dispărut prematur cu 5 ani în urmă, în timpul turnării filmului *Ei au luptat pentru patrie*. Deși, ca prozator a debutat relativ târziu (în 1959, în presă), Șukșin a făcut apoi o carieră fulgerătoare: *Oameni de la țară*, 1963, *Acolo departe*, 1963, *Consătenii*, 1970, *Caractere*, 1973, *Liubavini*, 1965, *Am venit să vă dau libertatea*, 1971. Talent polivalent, Vasili Șukșin a fost și un actor și regizor de film deosebit de înzestrat, elev al cunoscutului cineast Mihail Romm. Dintre filmele sale, majoritatea apreciate și distinse cu diverse premii naționale și internaționale, amintim *A fost odată un flăcău*, 1964, *Fiul și fratele vostru*, 1966, *Oameni ciudați*, 1971, *De-ale vieții*, 1973, *Călina roșie*, 1974.

Un roman de A. Ceakovski

● Revista „Literatura sovietică”, editată, în mai multe limbi, de Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S., publică în ultimul său număr (247) un fragment din noul roman politic *Victoria*, al scriitorului Aleksandr Ceakovski. Redactor-șef al publicației „Literaturnaia gazeta”,

Ceakovski (în imagine) s-a făcut cunoscut prin numeroasele sale nuvele și romane, între care *La noi e dimineață*, *Raza stelei îndepărtate* și *Blocada*. Revista mai publică, printre altele, „Pagini regăsite” din scrierile lui Mihail Bulgakov.

Un centenar bolivian

● La 15 iulie a.c. se împlinesc 100 de ani de la nașterea scriitorului bolivian Arguedas Alcides (1879—1946). După studiile de la Universitatea din La Paz, scriitorul a urmat o carieră diplomatică: secretar de ambasadă la Paris, 1910, la Londra, 1914, consul general la Paris, 1925, ambasador în Columbia, 1929. În 1903 îi apare eseu *Pueblo enfermo* (Popor bolnav), în care relevă situația dezastruoasă a vieții boliviene în clasele de jos, iar între 1920 și 1926 el publică monumentală sa lucrare *Historia de Bolivia*. Opera sa literară esențială rămâne *Raza de bronz*, 1919.

„Adevărul și miturile” lui Gaëtan Picon

● Sub titlul *La Vérité et les mythes*, în editura *Mercur de France* a apărut un volum grupând „convorbiri și eseuri”, publicate de Gaëtan Picon în diverse reviste, dar și texte inedite, pagini scrise în timpul ocupației naziste, sau interviuri radiofonice luate (și acum transcrise) de Cella Minard. Prezentând în „Le Figaro” volumul, André Brincourt îl definește ca „Scriitorul și umbra sa”, după titlul unui eseu fundamental asupra literaturii franceze, scris de Gaëtan Picon.

Premii

- Jean Vautrin a primit Premiul Fiction destinat unei opere ce poate fi adaptată cinematografic, pentru *Bloody Mary*, roman apărut în editura Mazarine.
- Premiul Ségurier a fost acordat cu titlu postum romancierului englez Jean Rhys.
- Premiul Louis Marin al Asociației scriitorilor combatanți a fost atribuit lui Michel Poniatowski pentru cartea sa *Viitorul nu este scris nicăieri*.
- Marele premiu al mării a fost atribuit de Asociația scriitorilor de limbă franceză lui Jean Michel Barrault pentru romanul *Viață salvată*.

Din lumea teatrală

- Royal Shakespeare Company a montat *Femeia îndărătnică* cu o costumatie contemporană, în perfect stil italian. Apar măștile ridicole, se exagerază efectele comice, obținându-se o farsă irezistibilă. Regiei lui Peter Bogdanov i se adaugă un joc al actorilor supt și remarcabil.
- La Riverside Studios, o reînnoire la Shakespeare cu *Măsură pentru măsură*. Pretențioasele costume elisabetane, rapiditatea schimbărilor de decor și clasică mișcare a actorilor în scenă sînt sacrificate — în vederea întăririi ideii piesei — în favoarea simplității, într-un spațiu gol, pătrat, evoluind comedienți de prestigiu care fac dovada unei forțe artistice impresionante.

„Horizonte '79”

● Se numește primul festival al culturilor lumii, organizat în vara aceasta în Berlinul Occidental. Manifestările dramatice, literare, muzicistice, muzicale etc. au două dominante tematice: *Africa neagră de la sud de Sahara* și *Anul internațional al copilului*. Cea de-a doua ediție a Zilelor berlineze internaționale ale literaturii — BILT '79 — constituie în acest an o parte componentă a festivalului „Horizonte”.

Natură moartă cu nisip

■ DE MULT bănuiam că moartea este molipsitoare, dar faptul că peisajele pot să moară și ele, așa cum plantele mor, așa cum mor oamenii, faptul că moartea are puterea să se propage nestingherită și între regnuri l-am descoperit pe unul din numeroasele drumuri străbătute aiurea. Era un drum de munte, dar munții pe care îi străbătea, anevoios și contorsionat, nu erau de piatră sau de pământ, ci de nisip galben, aproape strălucitor — colțuri înalte, abrupte, formate din aglomerarea de firicele pe care numai apa (desenind pe ele complicate, umede hărți) le ținea legate unele de altele. Drumul de munte trecea prin sate de munte, aventuroase sate aciuuate la umbra acelor pereți, zdrențuiți atât de estetic, din care vintul și anotimpurile muceau spectaculos halci galbene pe care le risipeau în zbor peste acoperișuri. Acoperișurile de șindrilă mascau nesigur ciudate case formate ficcare dintr-o încăpere de locuit cocoțată pe o cramă ancestrală, în același timp parter și temelie a clădirii. Cîndva, înaintea industrializării și a exodului la oraș, cramele prelucrau sîngele viilor călărate pe acei versanți friabili, vii din care se mai vedeau petece infrunzite atîrnînd pe cite-o poală de deal.

În măsura în care mai erau locuite, satele prin care treceam erau locuite de țărani bătrîni plantînd în grădini aurii de nisip legume firave fără mulți sorți de izbîndă; de măgăruși sceptici parcați lingă garduri, cu spinarea acoperită modern și temelie a clădirii. Cîndva, înaintea industrializării și a exodului la oraș, cramele prelucrau sîngele viilor călărate pe acei versanți friabili, vii din care se mai vedeau petece infrunzite atîrnînd pe cite-o poală de deal.

În măsura în care mai erau locuite, satele prin care treceam erau locuite de țărani bătrîni plantînd în grădini aurii de nisip legume firave fără mulți sorți de izbîndă; de măgăruși sceptici parcați lingă garduri, cu spinarea acoperită modern și temelie a clădirii. Cîndva, înaintea industrializării și a exodului la oraș, cramele prelucrau sîngele viilor călărate pe acei versanți friabili, vii din care se mai vedeau petece infrunzite atîrnînd pe cite-o poală de deal.

În măsura în care mai erau locuite, satele prin care treceam erau locuite de țărani bătrîni plantînd în grădini aurii de nisip legume firave fără mulți sorți de izbîndă; de măgăruși sceptici parcați lingă garduri, cu spinarea acoperită modern și temelie a clădirii. Cîndva, înaintea industrializării și a exodului la oraș, cramele prelucrau sîngele viilor călărate pe acei versanți friabili, vii din care se mai vedeau petece infrunzite atîrnînd pe cite-o poală de deal.

Faptul că din toate acele alambicuri în care se distila atît de firesc pieirea se va amuza în anii următori o așezare turistică — ca un inteligent omagiu adus frumuseții morții — nu va împiedica, desigur, moartea să se urmeze, ci va încerca, doar, fotogenic, clipa expiatiei, pentru a o putea derula apoi la nesfîrșit.

Ana Blandiana

PREZENTE ROMÂNEȘTI

„Interferențe” românești la Werkhaus-Studio (Mannheim)

● ÎN CADRUL recentelor manifestări culturale-artistice intitulate „Zilele românești”, care au avut loc la Mannheim (R.F.G.), a fost prezentat spectacolul Teatrului Național din București *Poezie, muzică, dans*, în interpretarea dansatoarelor Miriam Răducanu și Raluca Ianegic, a actriței Adela Mărculescu și a contrabasistului Gioni Răducanu. Iată opiniile unor ziare vest-germane:

„Atunci cînd artiștii români experimentează, o fac evident cu duh și grație, cu fantezie, cu poezie fină și cu farmec, calități care la noi lipsesc adesea atunci cînd e vorba de încercări asemănătoare. Aceasta s-a putut constata la Werkhaus-Studio a Teatrului Național din Mannheim, la un matineu în cadrul «Zilelor românești — Mannheim 1979». Titlul: *Interferențe*, o denumire foarte potrivită pentru cele 33 de incantații numere din programul artiștilor. Au fost numai patru protagoniști. Înainte de final s-ar fi putut crede că erau cel puțin șase sau șapte, atît de complex a fost programul în ce privește stilul și posibilitățile de exprimare. Atît de apte au fost dansatoarele de a se metamorfoza. Pentru a-matorul de dans au fost în primul rînd două actiște: Miriam Răducanu și Raluca Ianegic, cu un limbaj aerian în mișcare și bogăție de imaginație coregrafică, o desfășurare vizuală și intelectuală. Încercarea de a combina textul, adică poezia,

La Florența

● În „Antologia Vieusseux” nr. 53, ianuarie-martie 1979 (revistă pentru știință, literatură și artă) s-a publicat în întregime cuvîntul flecării participant la masa rotundă ce a avut loc la Florența cu ocazia comemorării scriitorului român *Dragoș Vrâncanu*. Spicium citeva mărturii: „...îmi amintesc cu plăcere cum îl aprecia Jebeleanu, poetul cel mai valoros al României de azi, care la rîndul său împrumută de la Vrâncanu ceva din proșpețimea sa de adolescent, de goliard, din aceea disponibilitate care învingea întotdeauna oboseala [...]; acum timiditatea lui Dragoș a dispărut, însă a rămas, în lumina sa discretă dar luminoasă, poezia sa căreia îi urăm deplină și lungă viață” (Mario Luzi); „...Aș dori ca în România să ajungă ecoul caldilor sentimente ale prietenilor săi și ale tuturor aceluia care și-au însușit de la Dragoș Vrâncanu, atît în ce privește cultura noastră cît și cea română, o învățătură înaltă și de neuitat” (Carlo Bo); „Pentru mine fiecare vizită a sa era o zi de sărbătoare” (Eugenio Montale).

Premiul „Iacob Groper”

● Scriitoarea Tania Lovinescu a fost distinsă cu premiul de literatură *Iacob Groper* pe 1979. Este pentru a doua oară că unui scriitor român i se atribuie acest remarcabil premiu literar din Israel. În urmă cu patru ani, distincția a fost acordată scriitorului I. Peltz.

Literatura marocană

● Numerele 602-603 pe lunile iunie-iulie 1979 ale mensualului literar „Europe” sînt consacrate literaturii marocane. Studiul *Situația lingvistică a Marocului*, de Ahmed Boukous, și aceea al lui Mohammed Bennis, *Poezia de limbă arabă*, și al lui Marc Gonaud, *Literatura marocană de limbă franceză*, trasează liniile generale ale temei propuse de revistă. Deasemenea, sînt de reținut: *Cunoașterea teatrului marocan* de Hassan Moria, *Cinecultură marocană* de Meziand și *Situația picturii marocane* de Mohammed Kacimi. Revista publică poezie și proză marocană inedită, precum și o bibliografie și o cronologie a literaturii marocane.

Marino Moretti

● În localitatea Cesenatico, a încetat din viață, în vîrstă de 95 de ani, poetul și prozatorul Marino Moretti. Volumul *Poesie scritte col lapis* cu care a debutat în 1910 a făcut să fie socotit o „poet crepuscular” — o opinie pe care scrierile sale ulterioare a infirmat-o. Tîmp de 30 de ani, Marino Moretti a fost coordonatorul paginii literare a ziarului „Corriere della Sera”. Dintre ultimele volume publicate: *Il tempo migliore* (1953) și *L'ultima estate* (1969). În fotografie: Marino Moretti, alături de sora sa Ines.

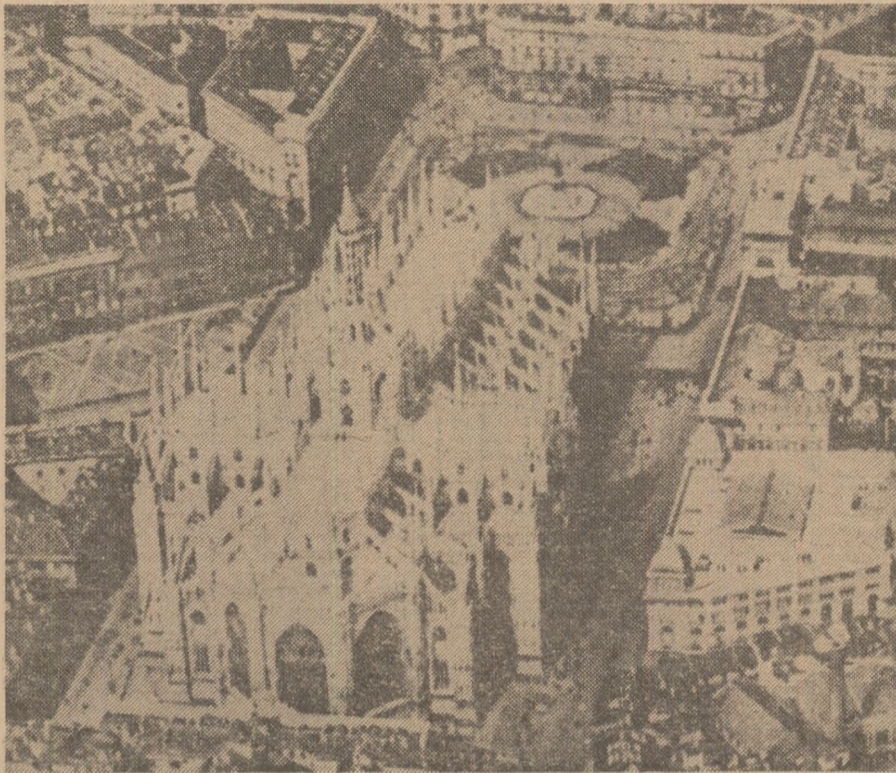
Alphonse Daudet pentru televiziune

● Din marele succes de librărie care a fost *Jack*, romanul lui Alphonse Daudet, scris în 1876 și apărut în șaptesprezece ediții consecutive, televiziunea franceză a realizat un serial. Revizuit astfel o carte în care satira îndreptată împotriva mediocrității lumii literare se împletește cu ancheta socială, adevărat reportaj despre munca forțorilor, mizeria ospiciilor și copiii abandonati. Adaptarea pentru televiziune este semnată de Henriette Jelinek, care mărturisea că a plîns mult cînd, fetiță fiind, a citit *Jack*, și că a încercat să-și regăsească pentru serial sentimentele din copilărie. În imagine: copilul Stephane di Napoli în rolul titular.

Maurice Bèjart revine

● Maurice Bèjart, stabilit la Bruxelles din 1960, a confirmat public că va reveni în Franța. El a precizat că are în studiu proiectul deschiderii la Paris a unei școli de dans și a unui centru pentru toți cercetătorii din domeniul coregrafic. Acest centru, care va fi, pentru prima oară în Franța, complet gratuit, își va începe activitatea în 1981. În ceea ce privește sediul viitorului centru, Maurice Bèjart s-a arătat surprins de discuțiile ce se poartă în jurul problemei, subliniind că Palatul Chaillet dispune de numeroase săli vaste care ar putea fi folosite în acest scop.

Carnet italian

Domul din Milano

REVIN, în Iulie, la Milano, după exact șapte ani și reiau, pentru confruntare, unele însemnări din *Jurnalul italian*. Nu s-a schimbat aproape deloc peisajul arhitectonic al orașului cu două milioane de locuitori, cel mai important centru industrial și economic al Peninsulei Italice. În opulență nu numai aparentă a societății contemporane de consum, antică *Mediolanum*, odinioară capitală a Imperiului Roman, este ceea ce mai reprezentativă așezare italiană a unui urbanism americanizat. Înalte edificii, pseudo-zgirie-norăi își pierd frumusețile în evanescența fumurilor roșii industriale sau în fantomaticile ceturi care se ridică atât de frecvent din vasta vale a fluviului Po, împiedicând aterizarea avioanelor pe modernul aeroport Linate.

Am revăzut, desigur, cel mai important monument al arhitecturii gotice din această parte a lumii, copleșitorul Dom, cristalizare în marmoră a șase secole de colosală strădanie creatoare a omului, doritor să înalțe sub cerurile adverse ale trecerii universale semnele condiției umane și ale artei nepieritoare justificatoare integrală a vieții singurei făpturi raționale din univers. A fost ridicat de pe mirifică navă a catedralei lințolii care timp de otru ani a acoperit-o, în timpul „operației” de îndepărtare a încrustațiilor negre săpate de trecerea secolelor. Astăzi, săgețile de marmoră albă lansate spre cer cîntă din nou în lumină starea verticală, forța ascensională și bucuria umană de a crea. Am revăzut la Santa Maria della Grazie magnificul Chiostru armonizat de Bramante și minunea picturii lumii din austerul refectoriu al minăstirii dominicană. Pe perețele, din ce în ce mai dezagregat de umiditatea care nu poate fi învinsă de nici o modernă formulă, se conturează palilustrarea divină a Renașterii, *Cina cea de taină*, în care Leonardo da Vinci a ridicat un imn omului și simetriei sale interioare, glorificînd viața și poezia, descoperind în lume ordinea rațională și frumusețea.

Nu puteam să nu revăd, în *Castello Sforzesco*, opera ultimă a lui Michelangelo, înfinit tragița *Pietà Rondanini*, cutremurătorul grup al umbrelor care se înlănțuie într-o ultimă îmbrățișare înainte de plecare spre moarte. Într-adevăr, revoltat care suferise de o „tragedie nedesăvîrșită”, care se revoltase cu un orgoliu divin împotriva încarcerării pietrei, cel care poruncise statuiilor să umb'e, întovărășește el însuși, spre țările de dincolo, grupul dinvingător al peceții strivitoare a morții, fără de nici o lumină, fără de nici o speranță. În ultima operă a lui Michelangelo se aude freacă de negru al apelor fluviului fără întoarcere.

DAR noi am mers la Milano nu pentru a ne confrunta imensiile trecute cu cele prezente despre artă și cultură urbană, ci pentru a participa timp de patru zile la o importantă manifestare cultural-științifică menită să contribuie plenar la consolidarea raporturilor italo-române.

În Capitala Nordului industrializat al Italiei s-a deschis un **Centru italo-român de studii istorice**, grație strădaniei îndelungi și eficiente, a pregătirilor minuțioase, a solicitărilor Academiei noastre de Științe Sociale și Politice, a Ambasadei române din Italia, a Municipality și Universității milaneze. Dinamicii animatori ai părții italiene a Centrului sînt cunoscuții profesori de istorie ai Ateneului superior milanez, Bianca Valota Cavallotti și Brunello Vegezzi, respectiv secretarul general și președintele Centrului recent inaugurat.

Geneza acestui așezămînt de cultură își are profunde rădăcini în voința de a promova, în Italia și Românie, cunoașterea istoriei și culturii celor două țări, de a ilumina existența raporturilor între Europa occidentală și sud-estul continentului european. Alături de Bianca Valota Cavallotti (un amănunt emoționant pentru noi stă în faptul că ea este nepoata marelui istoric român Nicolae Iorga I), de Brunello Vegezzi, un mare organizator cultural, se mai află în Comitetul director istorici de faimă europeană ca Leo Valiani, Giuseppe Martini, filologi bine cunoscuți de noi ca Maurizio Vitale și Eridano Bazzarelli, istorici ai artelor ca Lilliana Grassi (care a făcut o excepțională prezentare a unei expoziții de artă românească deschisă cu prilejul inaugurării Centrului), istorici ai dreptului ca Gabriele Crespi-Reghizzi. Enumerarea acestor nume ilustre, cărora li se adaugă acelea ale pro-

fesorilor români Ștefan Ștefănescu, Virgil Cîndea, Aron Petric, demonstrează caracterul interdisciplinar al activității Centrului, al căror intens program de activitate își propune împarturirea dezbateri și publicarea de acte, comunicări și informații în domeniul relațiilor italo-române.

Centrul italo-român de studii istorice a fost inaugurat la Milano, la sediul său din Via Olmetto 5, printr-o ședință solemnă la care au vorbit ambasadorul extern Ion Mărgineanu, reprezentantul Ministerului Afacerilor Externe, Luigi Vittorino Ferraris, Brunello Vegezzi, cel care scrie și ministrul Instrucției Publice, Giovanni Spadolini. Publicul numeros, compus din rectori și decani ai instituțiilor de învățămînt superior din Milano, din profesori și tineri studenți aparținînd și altor Centre universitare ale Peninsulei, a aprobat cu entuziasm pe vorbitorii care au subliniat semnificația creării unei asemenea instituții, menite să indice noi punți de legătură între cele două popoare pe care le leagă atîtea rădăcini, de la originea comună, la afinitățile de limbă și de destin istoric, de la concepția raționalistă despre lume și viață.

LUCRĂRILE Congresului au avut drept temă centrală: **Italia și România de la 1859 la**

1879: unitatea națională și politica europeană și s-au desfășurat în sedii renumite ale culturii italiene ca Palazzo Sforzesco, Archivio Storico și Biblioteca Trivulziana. Am fost impresionați în-aosebi de pregătirea excepțională a unor tineri cercetători care au demonstrat o cunoaștere aprofundată a istoriei românești. Așa au fost profesorul Domenico Caccamo de la Universitatea din Roma care a vorbit despre **Politica externă italiană și România (în perioada 1860-1870), Pasquale Buoninanno. (**Unirea Principatelor dunărene în documentele diplomatice și opinia publică napolitană**), dr. Michele Frisio (**Opinia publică italiană și formarea statului român**), dr. Francesco Guida (**M. A. Canini și România**), dr. Lauro Grassi (**Dezbateri în Parlamentul italian despre Independența românească**), dr. Rita Tolomeo (**Vaticanul și România în actele Nunțiatului din Viena**). Un deosebit interes l-a trezit comunicarea profesorului Enrico Serra, care a prezentat fondul (excepțional!) al Ministerului italian al Afacerilor Externe relativ la România, pe arcul istoric care se întinde de la Unificarea națională la cel de al doilea război mondial.**

Comunicările profesorilor români Dan Berindei (**Istoriografia română despre procesul de unificare națională, Politica externă a României de la Independența națională la Tripla Alianță**), Virgil Cîndea (**Formarea sistemului politic și social român în perioada 1859-1879**) au fost deosebit de apreciate de studenții care oau participat la discuțiile deosebite. Nu pot să nu fie amintite și comunicările cunoscuților profesori Giuseppe Talamo, Carlo Ghisalberti, Antonello Biagini, Enrico Decleva, Davide Pinardi, tot atîtea importante contribuții la elucidarea problemelor paralele din existența istorică a celor două state. Într-adevăr, se poate afirma că la acest Convegno Internazionale au participat specialiști de seamă italieni și români care au subliniat profundul sincronism care a caracterizat fenomenele istorice din aria europeană a formării și consolidării statelor naționale, a afirmării independenței lor.

Cele patru zile milaneze au stat sub nobila egidă a unui „gemellaggio” Italia - România, înfrățite în arte, cultură și istorie. Acest simbolic **gemellaggio** avea să fie subliniat și în întâlnirea pe care ambasadorul Ion Mărgineanu și delegația română au avut-o cu primarul marelui oraș lombard, Carlo Tognoli, căruia l-a fost înmînat mesajul președintelui Academiei de Științe Sociale și Politice, profesorul Mihnea Gheorghiu.

Istoria paralelă, sincronă și diacronică, a celor două popoare înfrățite și-a aflat o altă luminoasă demonstrație în zilele milaneze, în dimensiunea europeană a unor asemenea întâlniri și relații. Și mi se pare o nimerită încheiere a acestor rapide însemnări, titlul unui articol apărut într-un important ziar italian, pominit și de ambasadorul Ion Mărgineanu în inspiratul lui discurs inaugural: **Se Bucarest chiama, Milano risponde.**

Alexandru Balaci

Sport

Aruncînd în stele cu bulgări de rodie

● DE cîteva zile, Marea e rece și spumegă povești de început de toamnă. Vîntul din steptă Dobrogei înalță coviltir de nisip, iar noi, pîndind cîte o clipă dulce, ce să ne minjim cu fagurii ei pe bot, scuturăm stelele, aruncînd în cer cu bulgări de piersică și bulgări de rodie. Pe toate cărările ce duc în prunduri de Asie fierb vi-fore de sidr, iar pe... fierbe cimbrul și-n... violetă se scaldă, ca vizul izvorit dintr-un mesteacăn, ispi-ta de-a fi mereu în altă parte. Sînd în cumpănă pe mal, gîndul întinde mina să culegă perle din două orizonturi — din cel colindat de cîrduri de delfini și deopotrivă din acela prin care se pierd, scufundîndu-se în copci de mătase, herghelile cîmpiei. Dar valurile ce se sparg fără odîmă la țărîm stăpînit numai de trandafiri și de regine amintind descîntece orientale, spuse sub streșină de zmirnă, iau chip înalt și verde, pîuni ce se ridică-n văzduhul Lobrogei ca să coboare apoi în icoșnele din casele țărănești. Vesnică fluturare de aripi ce deșteaptă, în sine, numai dorul și un bob de suspin — și, iar cînd se lasă noaptea — și uitare a fost ca o cherhana cu burta spartă de furtuni, rea și tulbură, asemeni ceasului cînd un prost rupe bucata de piine de la gura unui copil —, cînd se lasă noaptea și timpul e de vioară, din steptă intră pe de lanuri de floarea soarelui, ca să închine cu polen la marginea drumului! ce dure spre dedesubtul pămîntului sau către marginea lui pe care puțini sîntem născuți să le atingem. În seara asta, iată, trec spre Mangalia patru corăbii încărcate cu lînz — sau poale mi se pare, poate luna e aceea care a coborît spre creanga de mărgean din gura ratului ca să repare cele patru corăbii, întărindu-le cu briu de fulger. În acest port de azur unde mă aflu, sufletul nu poate prin-te întreg basmul. E prea viu și prea mult. Oare fulgerul despică zarea sau cerul își taie catargele și le dă foc pentru a polei cărarea pe care urcă din Mare un băiat ținîndu-se de mină cu o față?

Trei delfini legănați cu dragoste de o pală de vînt mă cheamă la ei. Vor să înflo-rească și se vor priviți cu iubire în clipa ultîmă.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînia de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVASCU